

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

CHARLES DIEHL — Ραβέννα.
 ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ — Νίσυρος — ποίημα.
 Θ. ΘΑΝΑΤΟΥ — Λόγια τοῦ Ἀέρος . . Τοῦ Ἀττικοῦ Ἀέρος Λόγια . .
 ΓΑΒΡΙΗΛ Δ' ΑΝΝΟΥΝΤΣΙΟ — Δί τελευταίαι στιγμαὶ τοῦ Σωκράτους — Ἀπόσπασμα
 ἐκ «Τῶν Παρθένων τῶν Βράχων».
 ΑΝΔΡΕΑ Ν. ΣΚΙΑ — Ἡ ἐπίκρισις τοῦ κ. Ξενοπούλου — Τέλος.
 ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ — Ρινέ — διήγημα.
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ — Φιλολογικὴ Ζωή. — «Τὸ Ἐκθετο» ὑπὸ Ζ. Φυτίλ. —
 Τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Π. Γιαννοπούλου.
 ΙΩΝΟΣ — Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων.
 ΧΑΡΗ ΗΜΕΡΙΝΟΥ — Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι.
 Γ. ΚΟΡΩΝΟΥ — Φυσιογνωμία — Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ — Ὁ Ἰωάννης δὲ Γκουρμὸν περὶ Μωσέως. — Αἱ τραγω-
 δίαὶ τοῦ Ζαΐξηρ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλή. — Τριανφία. — Ἐπιστολὴ Κ. Κρουμβάχερ. — Ἡ συλλογὴ
 Κωνστ. Ἰονίδη. — Γλυπτικὴ. — Τὸ ἄγαλμα τῶν Ἀντικυθήρων ὁ Ἀποσκοπεύων. — Λαογραφία. — Σπ.
 Ματσούκας. — Ἡ Ἰαπωνία ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων. — Ζωγράφοι καὶ μόνελα. — Τὸ ἰαπωνικὸν θέατρον. — Ζω-
 γράφοι καὶ μουσικοὶ. — Δημοσιεύματα. — Εἰκόνες. Οἶκος Θεοῦ ὑπὸ Μ. Ρέριχ — ἐκτὸς τοῦ κειμένου. —
 2 εἰκόνες μνημείων τῆς Ραβέννας. — Ἑλληνικὰ ταξίδια. Μαδουρή, ἡ οἰκία τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτη
 φωτογραφία Κ. Δοσίον. — Ἀποψὲς τῆς Θήρας φωτογραφία Εὐμ. Τριανταφυλλίδη. — 2 εἰκόνες τοῦ θεά-
 τρου τῆς Ὁράγγης. — Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Ἐκαστον τεύχος Δρ. 1.20.

ΤΙΜΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

ΔΕΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος φρ. 25
 δι' έξ μήν. .. 13
 ΔΕΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος φρ. 25
 δι' έξ μήν. .. 13

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
 ΑΘΗΝΑΙ, 35, ΟΔΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
 ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Αι έγγραφαι λογίζονται άρχόμε-
 ναι από 15 Οκτωβρίου ή 15 Α-
 πριλίου.
 Τα χειρόγραφα δέν επιστρέ-
 φονται.
 Εν τειχος αποστέλλεται δωρεάν
 ως διήγημα.
 Αγγέλλεται πών νέον βιβλίον, το
 όποιον αποστέλλονται εις τό γρα-
 μείον δύο αντίτυπα.

Έκαστον έτος των «Παναθηναίων» αποτελούν δύο όγκώδεις και πλουσίως εικονογραφημένοι τόμοι.
 ΤΙΜΩΜΕΝΟΙ: Πολυτελώς χρυσόδετοι φρ. χρ. 30 } ελεύθεροι ταχ. τελών
 Απλώς » » 28 }
 Χαρτόδετοι » » 25 }
 Έν τῷ έσωτερικῷ αἱ τιμαὶ αὐται εἰσδραχμας.

— Πᾶσα αἰτησίς πρὸς ἐγγραφὴν συνοδεύεται ἀπαρατήτως ὑπὸ τοῦ ἀντιτίμου εἰς τραπεζ.
 ταχ. ἐπιταγὴν.
 πρὸς τὸν κ.

ΚΙΜΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΝ

Διευθυντὴν τῶν «Παναθηναίων» ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35, Ἀθήνας.

ἢ πρὸς τὴν

ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ — ΑΘΗΝΑΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ τῶν «Παναθηναίων» εἰς ὅλην τὴν Ρωσσίαν ὁ κ. Ἀναστάσιος Μάλλος,
 Οδησῶς rue Rousschkin N° 66.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον ὁ κ. Τριαντάφυλλος Τσιτσέλης Βιβλιοπωλεῖον ὁ «Ερ-
 μής» ἐναντι τοῦ Ἀβερωφίου Γυμνασίου.

ΛΕΥΚΩΜΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ».

περιέχον 20 καλλιτεχνικάς εἰκόνας, έργα ἐλλήνων καὶ ξένων
 καλλιτεχνῶν.

Τιμᾶται δραχ. 2. Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φρ. χρ. 2.

Έκάστη παραγγελία πρέπει νά συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ ἀντι-
 τίμου.

Ο ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ ΙΑΤΡΟΣ Κ.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Ίατρος τοῦ ἐν τῷ Δημοτικῷ Νοσοκομείῳ ἡ «Ελπίς»
 κλινικοῦ παραρτήματος τῶν γυναικῶν.

δέχεται τοὺς ἐκ στήθικων νοσημάτων (βρογχικῶν,
 πνευμονικῶν καὶ καρδιακῶν) πάσχοντας καθ'
 ἐκάστην, ὥρα 3-5 μ. ἐν τῷ οἴκῳ του, ὁδὸς
 Πινακωτῶν, 24.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ ΝΕΥΡΟΛΟΓΟΣ

Έν Βερολίῳ ἐκπαιδευθεὶς

Ὡραὶ συμβουλῆς 3-5 Μ.Μ.

Ὁδὸς Πινακωτῶν 18

ΚΑΘΕΚΛΟΠΟΙΕΙΟΝ

“ΤΑ ΤΕΜΠΗ,,

ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΡΔΑΡΑ

ΟΔΟΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ 23

ΣΤΕΡΕΟΤΗΣ, ΚΟΜΨΟΤΗΣ,

ΤΙΜΑΙ ΣΥΓΚΑΤΑΒΑΤΙΚΑ

Δεχόμεθα καὶ παραγγελίας ἐπιδόκων.

Όλοι οἱ ἐγγραφόμενοι συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων»
 λαμβάνουν δῶρον τὰ «Μυθιστορήματα καὶ Διηγήματα» — ἐκ-
 δοσίς «Παναθηναίων» — τόμον περιέχοντα τὴν «Βάρεγκαν
 Όλέσσοβα» μυθιστόρημα Μαξίμ Γόρκυ μετάφρ. Γρ. Ξενοπού-
 λου καὶ 10-15 ξένα διηγήματα, κατὰ μετάφρασιν διαφόρων
 συνεργατῶν μας.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Κεφάλαιον εταιρικὸν 10.000.000.— Ἀποθεματικὸν 4.700.000.

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Πειραιεῖ, Πάτραις, Βόλῳ, Σύρῳ, Καλάμαις, Ἀλεξανδρείᾳ
 Χανίοις καὶ Ἡρακλείῳ Κρήτης.

Προεξοφλήσεις, εἰσπράξεις γραμματίων, προκαταβολαὶ ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἐμπορευμάτων
 Τρεχ/νοι λ/σμοὶ ἡγγυημένοι, Φύλαξις χρεωγράφων, Ἐνοικίσεις χρηματοκιβωτίων εἰς ἰδιώτας.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ εἰς χρυσὸν ἢ τραπεζογραμμάτια:

3% εἰς πρώτην ζήτησιν.— 3 1/2 % ἀπόδοσις μετὰ 6 μῆνας.— 4 % μετὰ ἐν έτος.— 5 %
 μετὰ δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα.

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ λειτουργοῦν καθ' ἐκάστην, πρὸς 4 %.

N. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ N. CONSTANTINIDES

ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΠΤΗΣ

30 — Ὁδὸς Σταδίου — 30

ΑΓΓΛΙΚΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ Α. ΓΚΑΝΙΕΡ & ΣΑΣ

Εἰδικὸς κόπτης δι' ἐνδυμασίας Κυριῶν.

MARCHAND-TAILLEUR

30 — Rue de Stade — 30

ETOFFES ANGLAISES A. GAGNIERE & Co

Costumes-tailleur pour Dames.

ESTD. 1848.

THE GRESHAM LIFE
 SSURANCE SOCIETY LIMITED

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΖΩΗΣ ΓΚΡΕΣΑΜ

ΕΛΡΑ: ST MILDRED'S HOUSE POULTRY, LONDON

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝῳ Τῷ 1848

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΔΙΑ Β. ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ένεργητικὸν	Διρ. Ἀγγλ.	8,688,242.14	Δραχ.	347,529,683
Ετήσιον εἰσόδημα	»	1,332,130.05	»	53,285,201
Πληρωθέντα ποσά	»	19,549,056.00	»	781,962,240

ΣΥΝΑΨΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

ΤΑ ΑΣΦΑΛΙΣΤΗΡΙΑ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

Όποτε ὁ ασφαλιζόμενος νά εἶνε ἐν γνῶσει τῶν ὁρῶν ὑφ' οὗς ἀσφαλίζεται.

Συμμετοχὴ τῶν ασφαλιζομένων κατὰ 90 % εἰς τὰ κέρδη.

Ἀσφάλεια ἰσόβιοι, μιστά, προικοδοτήσεις κτλ.

Υποκατάστημα διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐν Ἀθήναις ὁδὸς Κοραΐ 5.

Διευθυντὴς

Β. Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Νομικὸς Σύμβουλος

Δ. ΡΑΛΛΗΣ βουλευτὴς κλπ.

Τραπεζίτης τῆς Ἐταιρίας ἐν Ἑλλάδι: Η ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Πλοῦτος γραφικῆς ὕ-
λης.— Ἐντυπα καὶ ἐπι-
σκεπτήρια καλλιτεχνικά.—
Ἐργοστάσιον φακέλων τέ-
λειον.— Χάρτης τυπογρα-
φικὸς λευκὸς καὶ ἑξωφύλ-
λων παντὸς εἶδους καὶ
ποιότητος.
Ἐδθηνία, ταχύτης, ἀκρίβεια.

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μηνιαῖον Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν

Συντάκτης καὶ Διευθυντής

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Νευρολόγος καὶ ψυχίατρος

Γραφεῖα: 16 ὁδὸς Ζήνωνος 16 ἐν Ἀθήναις

Συνδρομὴ ἐτησίᾳ δρ. 6: ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ὑπνωτισμός, Πνευματισμός, ψυχοπαιδαγωγία, Ὑγιεινὴ τοῦ πνεύματος, Ἑγκληματολογικὴ ἀνθρωπολογία, Ψυχοθεραπεία, Ἡλεκτροθεραπεία, Κοινωνιολογικὴ Φρενολογία, Ἱατροδικαστικὴ, Ἱστορία τῆς Ψυχιατρικῆς, Φυσιολογικὴ Ψυχολογία κλπ. κλπ.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γνωστοποιεῖ

ὅτι αὐριον ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 9 π.μ. ἐνεργηθήσεται ἐν τῷ Καταστήματι αὐτῆς, καὶ ἐνώπιον τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου, ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, ἡ 5ῃ πρόσθετος κλήρωσις τοῦ ἐκ φρ. 60,000,000 δανείου αὐτῆς, ἡ ὠρισμένη διὰ τὴν 18 Σεπτεμβρίου /1 8/βρ. 1904.

Κατὰ τὴν κλήρωσιν ταύτην θέλουσιν ἐξαχθῇ ἐκ τῆς κληρωτίδος 9 (ἐννέα) ἀριθμοὶ ὁμολογιῶν μετὰ λαχοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1904.

Ὁ Διοικητής

Σ. Στρέττ

“ΑΤΛΑΣ,, ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΣ

Ἐφημερὶς περιοδικὸν, βιβλίον

Διευθυντής καὶ ιδιοκτῆτης ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ—139 ΟΔΟΣ ΑΙΟΛΟΥ 139

Ὅπου καὶ τὰ Γραφεῖα τοῦ «Χρόνου»

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

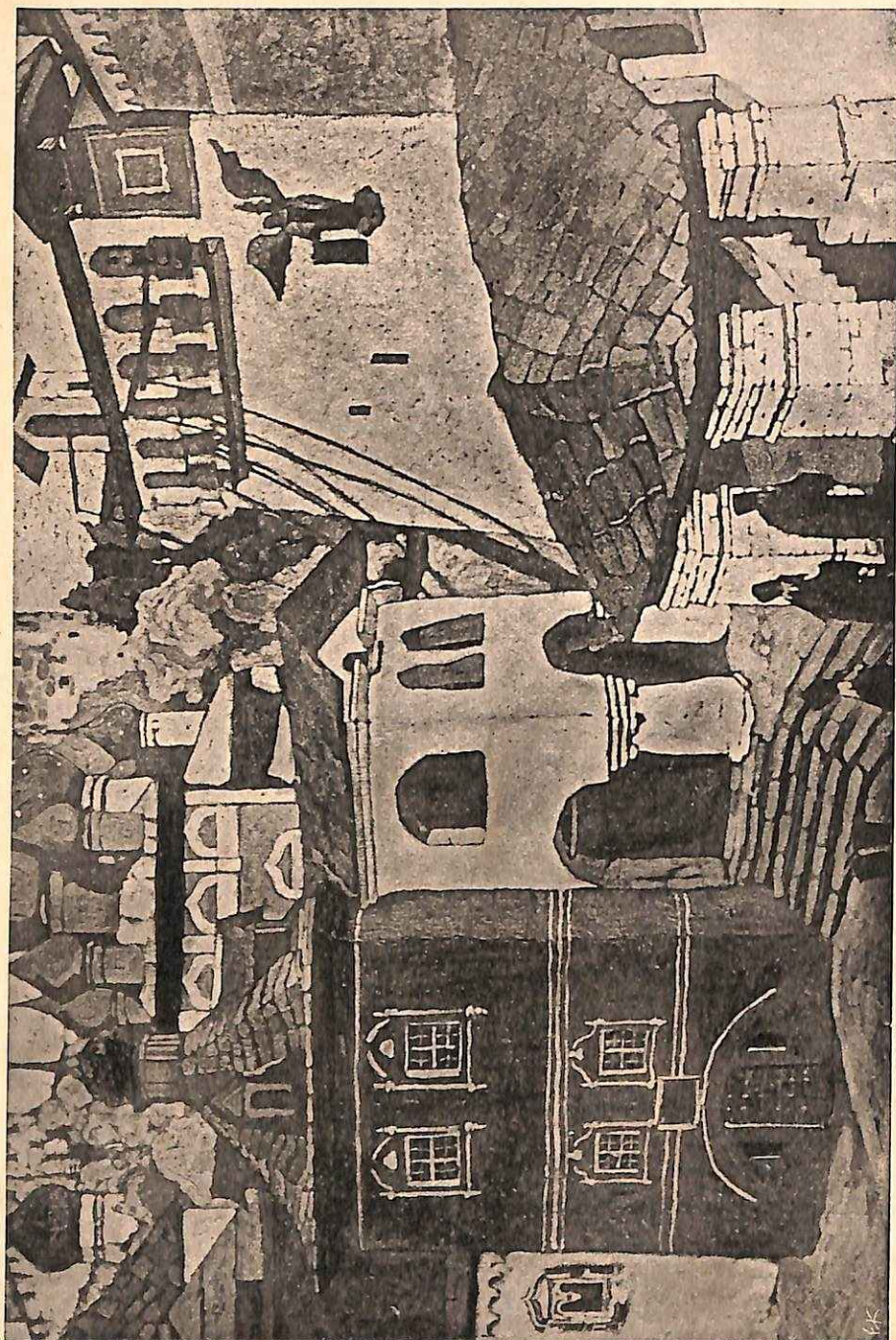
Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ ἐτήσια Δρ. 5.— ἐξάμηνοι Δρ. 2.50

Ἐπαρχίας μόνον ἐτήσια » 7.—

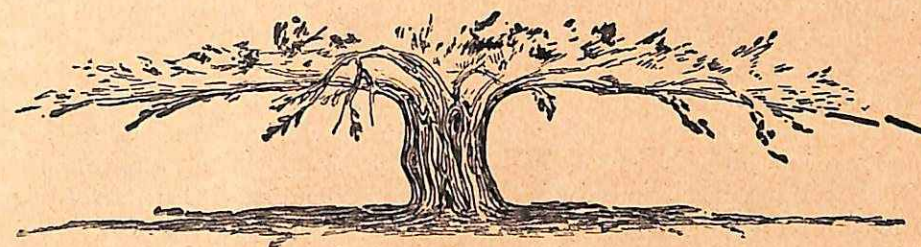
Ἐξωτερικὸν » φρ. χρ. 8.—

Αἱ διαφημίσεις ὑπάγονται εἰς ἰδιαίτερας συμφωνίας. Ἐξ ὅλων τῶν περιοδικῶν ὁ «ΑΤΛΑΣ» ἐγκαινιάζει ἰδιαίτερον καὶ ὅλως πρωτότυπον σύστημα διαφημίσεων ἱκανοποιούν ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις.

ΟΙΚΟΣ ΘΕΟΥ — ΕΡΓΟΝ Μ. ΡΕΠΙΧ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Δ'

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1904

ΡΑΒΕΝΝΑ*

Μεταξὺ τῶν τόσων ἐνδόξων ἰταλικῶν πόλεων τῆς τέχνης, ἡ Ραβέννα ἔχει ἰδιαίτερον χαρακτηριστῆρα, φυσιογνωμίαν ἰδικήν της. Δὲν εὐρίσκωμεν ἐκεῖ, ὅπως εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν Πομπηΐαν, τὰ μεγάλα μνημεῖα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, οὔτε τὰ λεπτὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ 15ου αἰῶνος ὅπως εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ τὴν Βενετίαν, ἢ τὰ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ τῆς Ἀναγεννήσεως. Κάτι ἄλλο τὴν διακρίνει. Εἶναι ἡ μόνη ἰταλικὴ πόλις, καὶ ἴσως μία ἀπὸ τὰς σπανίας πόλεις τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία μᾶς παρέχει πλήρη καὶ ἀληθινὴν εἰκόνα τῆς χριστιανικῆς τέχνης κατὰ τὸν πέμπτον καὶ ἕκτον αἰῶνα. Ἄλλ' εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ ὄνομα τῆς Ραβέννας ἔχει ἀναμφιβόλως θέσιν καὶ δι' ἄλλους λόγους. Ἐδῶ ἐπέρασε τὸ τέλος τῆς πλάνης καὶ βασανισμένης ζωῆς τοῦ ὁ Δάντε, καὶ ἐνεπνεύσθη μερικὰς ἀπὸ τὰς θαυμασιωτέρας σελίδας τῆς *Θείας Κωμωδίας*. Ἐδῶ ἔζησε ὁ Βύρων μέρος τῆς ἀνησύχου τοῦ ζωῆς· καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ὅπου ἔζησε καὶ ἠγάπησε, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ποιητοῦ, ἐνωμένη ἀρρήκτως μετὰ τὴν μνήμην τῆς Γκιουτσιόλι. Ἄλλ' ἡ Ραβέννα ἔχει ἰδιαίτεραν σημασίαν, ἀληθινὰ μοναδικήν, διότι ὑπῆρξε τὸ ἄσυλον τῶν τελευταίων Ρωμαίων αὐτοκρατόρων κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, κατὰ τὸν ἕκτον ἡ πρωτεύουσα τῶν ὀστρογότθων βασιλέων καὶ κατόπιν ἡ πρωτεύουσα τῶν βυζαντινῶν ἐξάρχων, οἱ ὅποιοι ἐδιοίκησαν τὴν Ἰταλίαν ἀνακτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ιουστινιανοῦ. Διὰ τῶν γεγονότων αὐτῶν, τὰ ὁποία κατέστησαν τὴν Ραβένναν ἐπὶ τρεῖς αἰῶ-

νας καὶ πλέον (404-751) τὸ πολιτικὸν κέντρον τῆς χερσονήσου, ἡ τέχνη ἀνεπτύχθη πολὺ, καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται, ἄφωνοι μάρτυρες τῶν περασμένων ἐκείνων χρόνων δόξης καὶ εὐτυχίας, σπάνια καὶ περιβλεπτά μνημεῖα.

Εἰς τὴν χαμηλὴν καὶ μελαγχολικὴν πεδιάδα ἡ ὁποία τὴν περιβάλλει, ἡ Ραβέννα εἶναι σήμερον μικρὰ ἐπαρχιακὴ πόλις, ἔρημος σχεδόν, καὶ πλέον ἢ κατὰ τὸ ἥμισυ νεκρά. «Δὲν φαντάζεται κανεὶς, λέγει ὁ Ταῖν, πόλιν περισσότερον ἐγκαταλελειμμένην, ἐλεεινὴν, παρηκμασμένην». Οἱ ἔρημοι δρόμοι τῆς εἶναι θέαμα ἀλγυνόν· εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν φυτρώνει ἡ γλόη ἀνάμεσα εἰς τὰ ἐξαρθρωμένα λιθόστρωτα. Μεγάλοι τοῖχοι ὑψόνονται θλιβεροὶ κατὰ μῆκος αὐτῶν — περίβολοι μελαγχολικοὶ παλαιῶν μοναστηρίων ἐγκαταλειφθέντων — ψυχραὶ καὶ γυναι προσόψεις ἀρχαίων ἐκκλησιῶν, σθίκαι χαμηλαί, ἐτοιμόρροποι καὶ ἀσήμαντοι, ὑπεράνω τῶν ὁποίων διαγράφεται ἡ κάτοψις παλαιῶν ἐρειπωμένων καὶ κιτρινισμένων πύργων. Ἐντὸς τῶν ἀποκεκτεταμένων τειχῶν τῆς ἡ πόλις, φαίνεται σὸν νὰ ἐσυμμαζεῦσθαι ἐκεῖ, καὶ ἄφησε ὀλόγυρά της μεγάλας ἐλευθέρως ἐκτάσεις· καὶ αὕτη ἡ ζωὴ φαίνεται νὰ ἔφυγε μακρὰν τῆς. Οὔτε κινήσεις, οὔτε βιομηχανία, οὔτε ἐμπόριον. Ἄλλοτε — πρὸ 1500 ἐτῶν — ἡ Ραβέννα ἦτο ἀνθηρὰ παράλιος πόλις· σήμερον ἐνόνεται μετὰ τὴν Ἀδριατικὴν διὰ διώρυγος δέκα χιλιομέτρων, καὶ ἐπάνω εἰς τὰ ὑπνώττοντα νερά τῆς σύρονται ὀλίγα λέμβοι, ὀλίγα πλοῖα ἀσημάντου χωρητικότητος. Μία μόνον ὁμορφία τῆς ἀπομένει· ὁ περίφημος πευκὼν, εἰς τὸν μακρυσμένον ὀρίζοντα, τὸ «ἀειθαλὲς δάσος» ποῦ ὁ Βύρων, μετὰ τὸν

* Ravenne (Les Villes d'Art célèbres) H. Laurens éditeur 1903.

Βοκκάκιον, ὕμνησε «τὴν σκιερὴ μοναξιά του» ἢ ὀνομαστὴ *Πινέτα*, τῆς ὁποίας τὰ δένδρα, ἀραιωμένα ἀπὸ τὰς πυρκαϊὰς καὶ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος, σχηματίζουν μεταξὺ τῆς Ραβέννας καὶ τῆς θαλάσσης σκοτεινὴν γραμμὴν ἐπάνω εἰς τοῦ οὐρανοῦ τὰ ὄρια. Ἐνὰ μόνον πρᾶγμα εἰς τὴν κοιμωμένην πόλιν ἐλκύει τὸν ταξιδιώτην, τὸν ἱστορικὸν ἢ τὸν καλλιτέχνην: αἱ ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι μέσα εἰς τὴν ψυχρὰν γυμνότητα τοῦ τὰς περιβάλλει, διατηροῦν, ἀδίκτους σχεδόν, θησαυροὺς τέχνης θανυσίους.

Μὴ ζητήσετε λοιπὸν εἰς τὴν Ραβένναν τὴν γόησαν χάριν τῶν τοσκανικῶν πόλεων, τὸ θέλητρον ἐκεῖνο τὸ συναρπάζον, ποῦ εὐρίσκομεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Σιέναν ἢ τὴν Περουσίαν. Ἡ Ραβέννα εἶναι πένθιμος ἀπείρως· ἀλλ' ἴσως τὸ πένθιμον αὐτὸ προσθέτει εἰς τὸ ἰσχυρὸν ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον γεννᾷ εἰς τὸν ἐπισκέπτην. Ὅλγαι μόνον πόλεις ἐνέχουν πραγματικῶς περισσότερον ἢ ἡ Ραβέννα τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ παρελθόντος. Ὅλα ἐδῶ ὁμιλοῦν διὰ μίαν μόνον ἐποχὴν, διὰ μίαν μόνον τέχνην· καμμία ἄλλη σκέψις δὲν ἔρχεται νὰ ταράξῃ τὸν ἐπισκέπτην ἀτενίζοντα ἢ ῥέμα καὶ σιωπηλὰ τὰ μνημεῖα. Ἡ σιγὴ τῶν ἐρημωμένων δρόμων, ὅπου ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀρχαῖοι σαρκοφάγοι ἀκουμβοῦν ἐπάνω εἰς τὰ μαυρισμένα τεῖχη, ἡ ἀλγεινὴ ἐγκατάλειψις ποῦ εἶναι χυμμένη εἰς ὅλα, ἡ κατάνυξις τὴν ὁποίαν γεννᾷ ἡ μόνωσις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἀπειρος ἐκτασίς των, ὅλα σὲ κάμνουν νὰ λησμονῇσαι μέσα εἰς τὰς ἀναμνήσεις περασμένων αἰώνων. Ὅταν εἰς τὸ παρεκκλήσιον εἰς τὸ ὁποῖον ἀναπαύεται ἡ αὐτοκράτειρα Γάλλα Πλακιδία, σταματᾷ τὸ βλέμμα εἰς τὰ θανμάσια αὐτὰ ψηφιδωτά, ὅπου, ἐπάνω εἰς βαθὺν κυανοῦν βάθος, ἀνελίσσονται λεπτότατα καὶ ἁρμονικὰ τὰ χρυσᾶ ἀραβουργήματα· ὅταν, εἰς τὸν Νέον Ἅγιον Ἀπολλινάριον ἐκπληκτὰ τὰ μάτια προσβλέπουν τὴν μακρὰν ἐκείνην πομπὴν τῶν ἁγίων μετὰ τὰς λαμπρὰς ἐνδυμασίας· ὅταν εἰς τὸν Ἅγιον Βιτάλιον τέλος, εἰς τὴν μεμονωμένην ἀψίδα ὅπου ἀκτινοβολοῦν τὰ ἐκ χρυσοῦ μωσαϊκά, φαίνονται ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα μετὰ ὅλην τὴν αὐτοκρατορικὴν μεγαλοπρέπειαν, νομίζεις ὅτι ἐμψυχώνονται καὶ ἀναζοῦν αἱ ἥρεμοι καὶ ἀκίνητοι αὐταὶ μορφαί, καὶ μεταφέρεσαι εἰς τὴν ἐποχὴν ἢ ὁποία παρήγαγε τὰ γοητεύοντα αὐτὰ μνημεῖα. Κατὰ τὴν ὥραίαν ἐκφρασιν τοῦ Τίτου Λιβίου, ἡ ψυχὴ ἐδῶ γίνεται ἀρχαία. Ὅταν διαβάζωμεν μέσα εἰς τὰ

βιβλία περὶ τῆς Γάλλας Πλακιδίας, τοῦ Θεοδωρίχου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αἱ μορφαὶ αὐταὶ μᾶς φαίνονται ἀόριστοι, λέξεις μᾶλλον, χωρὶς σημασίαν, χωρὶς ἐνδιαφέρον. Εἰς τὴν Ραβένναν, ἀπ' ἐναντίας, γίνονται καὶ πάλιν πραγματικά, σχεδὸν ζωντανά. Εἰς κάθε βῆμα, κατὰ μᾶς τὰς ἐνδυμνίζει. Κάθε στιγμὴν ἐγγίζομεν τὰς εἰκόνας των καὶ τὰ ἔργα των. Καὶ μετὰ τὴν τόσον ἐκφραστικὴν αὐτὴν ἐξήγησιν τῆς ἱστορίας, ὀλίγον κατ' ὀλίγον χρωματίζονται καὶ φωτίζονται τὰ χρονικά, ἡ παλαιὰ νεκρὰ πόλις πέρνει νέαν ζωὴν· ὁ νοῦς μεταφέρεται ἀκόπως εἰς χρόνους λησμονημένους· καὶ ἀπὸ τὸ ὄραμα αὐτὸ τῆς ἱστορίας πηγάζει καθαρωτέρα κατανόησις τῶν προσώπων, φωτεινότερα καὶ πληρεστέρα ἀντίληψις τῶν μνημείων.

Προσφυῶς ὀνομάσθη ἡ Ραβέννα *Πομπηία ἰταλο-βυζαντινὴ*. Καμμία ἄλλη λέξις δὲν ἐκφράζει καλλίτερα τὴν μοναδικὴν σημασίαν τῆς πόλεως αὐτῆς εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης. Οὔτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ τὴν Θεσσαλονίκην, ἐκτυλίσσεται ἡ βυζαντινὴ τέχνη τοῦ πέμπτου καὶ ἕκτου αἰῶνος ὅπως εἰς τὴν Ραβένναν. Περισσότερον εἰς τὴν Ραβένναν παρὰ εἰς τὴν Ρώμην καταφαίνεται καὶ κατανοεῖται ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἐπὶ τῆς Ἰταλίας. Ἀναμφιβόλως, ὑπὸ τὸ ἐπίχρισμα μετὰ τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐκάλυψαν τὰς παλαιὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας, πολλάκις ὑπάρχουν ἄξια λόγου ἔργα τῆς τέχνης αὐτῆς τοῦ ψηφιδωτοῦ, διὰ τῆς ὁποίας μόνως διαβλέπομεν ἀκόμη τὴν ζωγραφικὴν τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ· ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶνε δύσκολον νὰ μελετηθοῦν ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ τῶν ὁποίων πολλὰ καταστρέφονται μετὰ τὸν χρόνον, ὅσων καὶ ἂν ἔχουν σημασίαν, παρέχουν πολὺ ἀτελὴ καὶ μονομερὴ γνῶσιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Εἰς τὴν Ραβένναν διαφέρει τὸ πρᾶγμα. Εἰς καμμίαν ἄλλην πόλιν δὲν εὐρίσκεται σειρὰ τοιούτων μνημείων πλουσιωτέρα, μᾶλλον συνεχῆς, γενικῶς μᾶλλον ἄθικτος, πρὸς τοῦτοις δὲ εὐκολωτέρα πρὸς σπουδὴν. Ἐδῶ εὐρίσκομεν τὴν καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξιν ἄνευ διακοπῆς καὶ πρωτότυπον ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας, στενῶς συνδεομένην, διὰ τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ τῶν τάσεων, μετὰ τὴν ἀνατολικὴν τέχνην καὶ πολὺ διαφορετικὴν τῆς ρωμαϊκῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Καὶ βεβαίως θὰ ἦτο παιδαριῶδες νὰ παραγνωρίσωμεν τὴν μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἄξιαν τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Ἀγίας Κωνσταντίας καὶ τῆς Ἀγίας Πουδεντιανῆς, τὰ

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΑΥΛΗ ΤΟΥ — ΨΗΦΙΔΩΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΙΤΑΛΙΟΥ

ὁποῖα διατηροῦνται εἰς τὰς οἰκοδομὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἀλλ' εἶνε ἐπίσης ἀληθές ὅτι ἀπὸ τοῦ πέμπτου μέχρι τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἡ Ρώμη μολονότι ἔδρα τῶν παπῶν καὶ πρωτεύουσα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, κατέρχεται ἀνεπαισθήτως ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὴν τάξιν πόλεως ἐπαρχιακῆς. Ἀπ' ἐναντίας εἰς τὴν Ραβένναν, κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, αἱ μεγάλαι οἰκοδομαὶ ἐξηκολοῦθουν. Αἱ πολυτελεῖς ἐκκλησίαι, τὰς ὁποίας ἀνέγειρε ἡ γενναιοδωρία τῶν ἡγεμόνων, οἱ μεγαλοπρεπεῖς διάκοσμοι, ἔργον τῶν ἱκανωτέρων καλλιτεχνῶν, προωρίζοντο δι' αὐτήν. Καὶ ἐνῶ εἰς τὴν παπικὴν πόλιν ἡ βυζαντινὴ ἐπίδρασις δὲν ἐγένετο τόσον αἰσθητὴ ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς παραδόσεως, εἰς τὴν Ραβένναν, συνδεθεῖσαν ἑνωρὶς μετὰ τὸ Βυζάντιον διὰ διαρκούς ἐπικοινωνίας καὶ γενομένην κατόπιν κέντρον τῆς αὐτοκρατορικῆς διοικήσεως εἰς τὴν χερσόνησον, ἡ ἀνατολικὴ τέχνη εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἀνθῆσει.

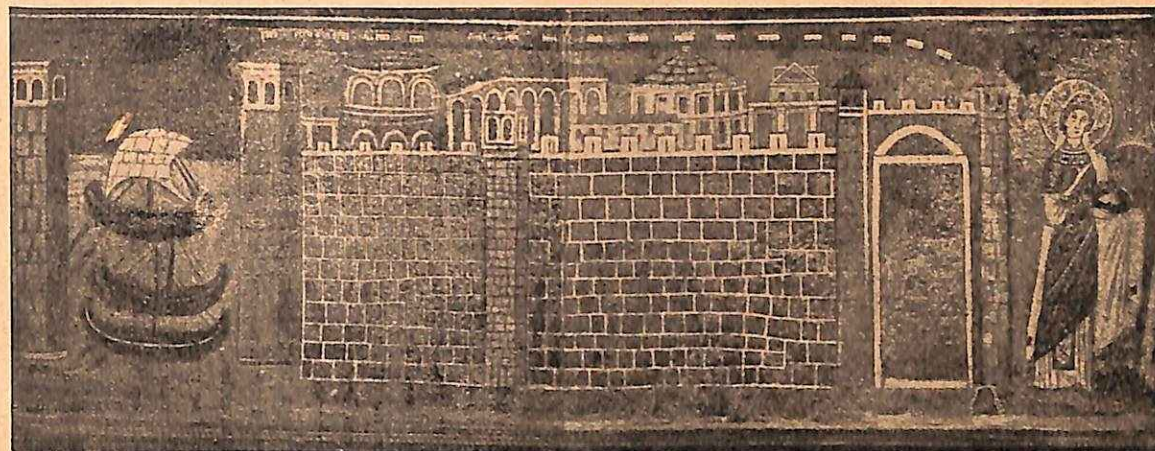
Καὶ πούθενά τέλος, παρὰ μόνον εἰς τὴν Ραβένναν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀνεύρωμεν λεπτομερῶς τὰ τεχνικὰ μέσα τῆς τόσον ξεχωριστῆς καὶ τόσον σοφῆς τέχνης τοῦ ψηφιδωτοῦ. Ἡ θαυμαστὴ ποικιλία τῶν χρωμάτων ποῦ κατέχουν οἱ καλλιτέχνη αὐτοὶ, ἡ τέχνη μετὰ τὴν ὁποίαν συνδυάζουν τὰ χρωματιστὰ ὑάλινα πετραδάκια, ὁ αὔξων πλοῦτος τῶν ὕλικων τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται — μᾶζαι μαργαρώδεις, κυβίσκοι ἀργυροὶ ἢ χρυσοὶ —, ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις πῶς νὰ

δώσουν ἐλαφροτέρας ἀποχρώσεις ἢ νὰ καταστήσουν τὰς εἰκόνας ἁρμονικὰς διὰ τῆς συγκολλήσεως κυβίσκων ἀνομοίων διαστάσεων, ἡ ποικίλουσα ἐργασία τέλος ἡ ὁποία ἐφαρμόζεται κατὰ διαφορὰς ἐποχὰς καὶ ὑπὸ διαφόρων καλλιτεχνῶν, ὅλα εἶνε καταφανῆ εἰς τὴν Ραβένναν. Ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ διακοσμήσῃ, ὁ καλλιτέχνης ζωγραφίζει πρῶτον τὸ θέμα τοῦ ἔπειτα, βραδέως, ἐπάνω εἰς τὰς εἰκόνας αὐτὰς ἐφαρμόζει τὸν ἀκτινοβολοῦντα στολισμὸν τοῦ ψηφιδωτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἅπλοϊ τεχνίται βοηθοῦν τὸν καλλιτέχνην. Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι μακρά. Εἰς τὰς ἀχανεῖς μητροπόλεις διαρκεῖ ἐνίοτε ἔτη ὀλόκληρα. Καὶ ἐννοοῦμεν ἐκ τούτου ὅτι διάφοροι μεταβολαὶ ἦτο δυνατόν νὰ γίνοντο εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς διακοσμῆσεως, καὶ διάφοροι καλλιτέχνη, εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν, νὰ ἐκτελέσουν ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον ἰδικὰς τῶν συλλήψεις καὶ νὰ ἐκδηλώσουν τάσεις πολὺ διαφορετικὰς. Καὶ εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Ραβέννας ἡ μελέτη αὐτῆ καὶ ἡ διάκρισις τῶν ποικίλων ἔργων μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σχολῆς. Ἀλλ' ἰδίως μένει κανεὶς ἐκθαμβος πρὸ τῆς τεραστίας ἐργασίας, ἡ ὁποία συνήνωσε ἐπάνω εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκοδομῶν τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ τῶν μικρῶν ὑαλίνων χρωματιστῶν πετραδιῶν, τῶν ὁποίων αἱ ἀνόμοιαι ἐπιφάνειαι ἀνταναλλοῦν τόσον ὥραϊα τὸ φῶς, καὶ φανερῶναι ἡ τεχνικὴ συναρμογὴ των, μετὰ πάροδον

τόσων αίωνων, τὴν ὑπαρξιν, τὴν καλαισθησίαν, καὶ τὴν ἐπιστήμην μιᾶς μεγάλης διακοσμητικῆς σχολῆς.

Καὶ ἀναμφιβόλως, ἀπὸ τόσα θαυμάσια πράγματα, τὰ ὅποια ἐπεδείκνυε ἡ Ραβέννα εἰς τοὺς περιέρχους ἐπισκέπτας, σήμερον ἐλάχιστα ἀπομένουν. Μόνον εἰς τὰς σελίδας τῶν παλαιῶν χρονογράφων ἀπαντῶμεν τὰς λαμπρὰς οἰκοδομίας: τὸ στάδιον καὶ τὸ ἀμφιθέατρον, τὰ χρυσὰ ἀνάκτορα καὶ τὸ χρυσοῦν μιλιάριον, ποῦ ἐκόσμου ἄλλοτε τὴν πρωτεύουσάν αὐτήν· ἔπειτα, τόσας μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας εἶχε ἀνεγείρει καὶ ἐξωραΐσει ἡ εὐσέβεια τῶν γενεῶν. Ἀπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ, ἐληλάτησε τὸ ἀνάκτορον τῆς Ραβέννας καὶ ἀφῆρεσε, τὰ μωσαϊκὰ, τὰ μάρμαρα καὶ τὰ χαλκοτεχνήματα, διὰ νὰ διακοσμήσῃ τὴν Ἀἰξ-λα-Σαπέλ, μέχρι σήμερον σχεδόν, ἡ ἱστορία τῆς Ραβέννας εἶναι περίπου ἡ ἱστορία τῆς καταστροφῆς τῶν μνημείων τῆς. Ὁ δέκατος ὄγδοος αἰὼν κατέρριψε τὴν παλαιὰν μητρόπολιν τῆς Ἀναστάσεως, οἰκοδομηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Οὐρσου κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι καὶ ὁ θόλος ἀκτινοβόλουν ἀπὸ τὰ ψηφιδωτά. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής, ἐπισκευασθεὶς κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα καὶ τελείως μεταβληθεὶς κατὰ τὸν 18ον, δὲν διατηρεῖ τίποτε πλέον ἀπὸ τὸν περίφημον διάκοσμόν του τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἐκτελεσθέντα ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Γάλλας Πλακιδίας. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Σταυροῦ κατὰ τὸ 1716 ἀνεκαινίσθη ἐκ βάρων: ὁ σεισμὸς τοῦ 1688 κατέστρεψε ὁλοτελῶς τὰ ὠραῖα ψηφιδωτά τῆς Ἀγίας Ἀγίας· ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας τῶν Γότιων δὲν ὑπάρχει πλέον ὁ Ἅγιος Θεόδωρος, ὀνομαζόμενος σήμερον Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ ὁ Ἅγιος Μιχαὴλ ἀπομένουν ψυχροὶ τοῖχοι γυμνωμένοι ἀπὸ κάθε στολισμόν. Τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ὅπου μακρὰί σειραὶ ψηφιδωτῶν καὶ εἰκόνων ἀπεικονίζον τὸν βίον τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων, τῆς Μεγάλης Παναγίας, ὅπου μία θαυμασία εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἔλαμπε εἰς τὸ βάθος τοῦ θυσιαστηρίου, τοῦ Ἀγίου Παύλου, τῆς Ἀγίας Ἀγνῆς, ὅπου ἡ διακόσμησις ἦτο ἐπίσης λαμπρά, ἀπομένει μόνον τὸ ὄνομα. Εἰς τὸ παλαιὸν ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάσθησαν ἐπὶ ἡμισυν καὶ πλέον αἰῶνα οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ραβέννας, καὶ ὅπου ὑπῆρχον μακρὰι τοιχογραφίαι παριστάνουσαι τὰ κυριώτερα συμβάντα τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ δόκλῃρος

σειρὰ πολυτίμων ψηφιδωτῶν, ἀπομένει ἀπὸ ὅλην του τὴν λαμπρότητα ἓνα μόνον ἀσήμαντον εὐκτήριον. Τὰ ἀναρίθμητα μοναστήρια τῆς πόλεως, ὁ Ἅγιος Ζαχαρίας καὶ ὁ Ἅγιος Μιχαὴλ, ὁ Ἅγιος Ἀπολλινάριος καὶ ὁ Ἅγιος Θεόδωρος, ὁ Ἅγιος Σεβερίνος καὶ ἡ Παναγία in Cosmedin, ἐξηφανίσθησαν ἢ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων μονῶν, γραφικῶν ἐν τούτοις καὶ κοιμῶν, μετὰ τὰς ὁποίας ὁ 17ος καὶ 18ος αἰὼν ἐγέμισαν τὴν πόλιν. Καὶ δὲν σταματῶ καθόλου εἰς τὰ λαμπρὰ ὑφάσματα ποῦ ἐκάλυπτον τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, τὰ κατάχρυσα κεντήματα τὰ παριστάνοντα τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἀργυρὰ καὶ τὰ χρυσὰ σκεύη, τὰ πλούσια διαδήματα, τὰ πολυτελῆ κηροπήγια, τὰ Εὐαγγέλια τὰ στολισμένα μετὰ πολυτίμους λίθους, μνημεῖα εὐλαβῆ τῆς λατρείας τῶν αὐτοκρατόρων, τῶν βασιλέων καὶ τῶν παπῶν. Ὅλα αὐτὰ ἐξηφανίσθησαν φυσικῶς κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις διὰ τῶν ὁποίων διήλθε ἡ Ραβέννα ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν λεηλασίαν ἐκείνην τοῦ 1512, τὴν τόσον καταστρεπτικὴν, ἢ καὶ ἀκόμη μετὰ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν ἀκηρίαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τὴν φύλαξιν τῶν θησαυρῶν αὐτῶν χωρὶς νὰ αἰσθανθοῦν καθόλου τὸ κἄλλος τῶν. Ἀλλὰ, ἀπὸ τὸ μακρὸν προάστειον Καισάρειαν, διὰ τῆς ὁποίας ἠνῶντο ἄλλοτε ἡ πόλις μετὰ τὸν λιμένα, τὸν ἀκμαῖζοντα λιμένα, τίποτε, οὔτε κἂν ἔρείπια ἀπομένουν. Ἐκεῖ ὅπου ἡγείρετο πρὸ χιλίων καὶ πλέον ἐτῶν, εἰς τὴν ἀδριατικὴν παραλίαν, πολυάνθρωπος ἐμπορικὴ πόλις, ὅπου ὤμιλετο ἐξ ἴσου ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ, ὅπου οἱ σύγροι καὶ οἱ ἀρμένιοι ἔμποροι, οἱ ἐρχόμενοι διὰ τὰς ἐργασίας τῶν, ἐσχημάτιζον σὰν μίαν ἀνατολικὴν ἀποικίαν· ἐκεῖ ὅπου ἐξετείνετο μεγάλη θρησκευτικὴ πόλις, κατὰ μέρος ἀπὸ μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας, κοσμουμένας ἀπὸ λαμπρὰ ψηφιδωτά, μόνον ἡ ἐρημία καὶ ἡ σιωπὴ τώρα χύνεται. Οὔτε ἴχνος κἂν ἀπομένει τῶν ναῶν τοῦ Ἀγίου Πρόβου καὶ τοῦ Ἀγίου Ἐλευκαδίου, τῆς Ἀγίας Εὐφημίας τῆς παραθαλασσίου, ἀποστιλβούσης ἀπὸ ψηφιδωτά, τῆς Πετριανῆς Ἐκκλησίας, οἰκοδομηθεῖσης κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πέτρου Χρυσολόγου, καὶ ἡ ὁποία ἦτο ἡ εὐρυτέρα, ἡ μεγαλοπρεπεστέρα ἐκκλησία τῆς Ραβέννας. Ἡ θάλασσα ἀποσυρμένη, ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε ἄλλοτε ὁ λιμὴν, κατέλιπε μόνον ἔρημον ἔκτασιν, θλιβεράν, τελματώδη, ὅπου βραδεῖς σύρονται ποταμοὶ μέσα εἰς ἀγροὺς σπαρμένους ἀπὸ ρύζι καὶ εἰς τὴν πυρετώδη αὐτὴν ἔρημον, μόνος καὶ μεγαλοπρεπὴς μάρτυς

ΤΟ ΕΠΙΝΕΙΟΝ CLASSIS — ΤΗ ΦΙΛΩΤΟΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΥ

τῆς ἐκλιπούσης πόλεως, ἐγείρεται, ἀπέχων σήμερον πλέον τῶν πέντε χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Ραβένναν, ὁ ἐπιβλητικὸς ναὸς τοῦ Ἀγίου Ἀπολλιναρίου in Classe.

Καὶ ἀναμφιβόλως, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐπιζήσαντα μνημεῖα ὁ χρόνος πολλάκις ἐπετέλεσε τὸ θλιβερὸν ἔργον του. Εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ἡ ὑγρασία διερχομένη τοὺς τοίχους ἢ καὶ οἱ σεισμοὶ ἀπέσπασαν εἰς διάφορα μέρη τὰ ψηφιδωτά. Ἀλλοῦ αἱ ἀδέξια ἐπισκευαὶ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν. Ἀλλοιοῦσαι οἰκτρῶς τὸν χαρακτῆρα τῶν ἔργων καὶ τῶν μνημείων. Γενικῶς ὅμως, τὰ ἀπομένοντα οἰκοδομήματα εἶναι σχεδὸν ἄθικτα, καὶ εἶναι δίκαιον νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὑπὸ τὴν ἐνεργὸν καὶ εὐφυᾶ διεύθυνσιν τοῦ Κ. Ρίτσι, νῦν διευθυντοῦ τοῦ μουσείου Μπρέρα τοῦ Μιλάνου, ἤρχισε ἀπὸ τινῶν ἐτῶν νὰ ἐκδηλοῦται εἰς τὴν Ραβένναν εὐλαβὴς φροντίς διὰ τὴν συντήρησιν ἢ τὴν λογικὴν ἐπισκευὴν τῶν ἀπολειπομένων καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν. Τὸ μαυσωλεῖον τῆς Γάλλας Πλακιδίας ἀπηλλάγη τοῦ πλήθους τῶν ἐρειπίων ὅπου ἦτο σχεδὸν θαμμένον· ὁ χώρος ὁ περὶ τὴν οἰκοδομὴν τὴν καλουμένην ἀνάκτορον τοῦ Θεοδορίου καὶ περὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Βιταλίου ἠλευθερώθη ἀπὸ τὰ παράσια κτίρια, ποῦ ἀπέκρυπτον τὰ μνημεῖα. Αἱ μαρμαροκονίαι καὶ αἱ ἐγκολλήσεις τῶν μαρμάρων τοῦ βαπτιστηρίου τῶν ὁρθοδόξων, τὰ ψηφιδωτά τοῦ Ἀγίου Βιταλίου, τοῦ Νέου Ἀγίου Ἀπολλιναρίου, ἀνέλαβον τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα· οἱ σαρκοφάγοι οἱ πληροῦντες τοὺς νάρθηκας τοῦ Ἀγίου Ἀπολλιναρίου εἰς τὸ ἐπίνειον Classis, ἐτοποθετήθησαν καλλιτε-

ρον. Τὸ χριστιανικὸν μουσεῖον, τόσον διδακτικὸν καὶ τόσον ἐνδιαφέροντος, ἀναδιοργανώνεται ἤδη. Καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐπῆλθε φυσικὰ νέα καὶ προσεκτικὴ μελέτη τῶν μνημείων ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψε πλῆθος νέων παρατηρήσεων, πολυτίμων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Νέου Ἀγίου Ἀπολλιναρίου, δύο περίεργα ψηφιδωτὰ δείχνουν ἀκόμη ἀμυδρῶς τὴν λαμπρότητα τῆς νεοκρᾶς πόλεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Τὸ ἓνα παριστάνει τὸ ἐπίνειον, τὸ ἄλλο τὴν Ραβένναν. Καὶ μολονότι ὁ καλλιτέχνης περιορίσθη, καὶ εἰς τὰ δύο, εἰς πολὺ γενικὰς γραμμάς, ἡ ὄψις τὴν ὁποίαν ἔδωκε εἰς τὰ ἀντικείμενα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀξία προσοχῆς. Ἐδῶ, εἰς τὸν μετ' ἐπάλξεων περίβολον τοῦ ἐπίνειου, τὸ ὁποῖον χωρεῖ πρὸς τὴν ξηρὰν διὰ πύλης ὑψηλῆς μετὰ πύργους παραπλεύρως, βλέπομεν κελικὸν κτίριον, μετὰ δύο σειρὰς ἀψίδων τὴν μίαν ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην· εἶνε τὸ ἀμφιθέατρον, μετὰ τὸ ὁποῖον συνέχεται ἡ ἐλικοειδὴς γραμμὴ μακρᾶς στοᾶς. Δεξιὰ, κυκλωτέρας διώροφος οἰκοδομὴ στεγασμένη κανοειδῶς ἐγείρεται ἐπάνω ἀπὸ τὰς κατόψεις, ἡμιεπισκευασμένης, μεγάλης ἐκκλησίας καὶ εἰδους θριαμβευτικῆς ἀψίδος· ἀριστερά, μετὰ τῶν τοίχων καὶ τοῦ τετραγωνικοῦ πύργου ἐνὸς φάρου, τρεῖς λέμβοι χρυσωμένοι κινεῖνται ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ περιστυλίου ἡ Ραβέννα, τῆς ὁποίας τὰ τείχη ἀνοίγονται διὰ μεγάλης πύλης στεφομένης ὑπὸ χρυσοῦ ψηφιδωτοῦ. Εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνης,

της Ζωής. Ἐλαφρά, αἰθέρια, μὲ τὰ χρωματιστά των φορέματα καὶ τὰς μουσικὰς των γραμμὰς, ἀεροποροῦν εἰς τὸν Ἀέρα, μὲ μαλακότατον ταξιθεύουν ρυθμόν. Ἄλλοτε ἔρχονται σὰν ἱα' ἄλλοτε σὰν τριαντάφυλλα, προσφερόμενα ἀπὸ ὠραίων χερῶν ἄλλοτε σὰν κρίνοι, κρίνοι χωρὶς ἄγγελον, φέροντες Ἐθαγγέλια Χαρᾶς. Καὶ ἐνίοτε ἔρχονται καὶ περιβάλλονται γύρω τῶν κροτάφων, σὰν πράσινα στεφάνια κισσοῦ ἐνίοτε σὰν ἀργυρόχροα στεφάνια ἐλαίας. Κάποτε ζητοῦν, ψάλλουν, θροοῦν, ψιθυρίζουν, σὰν χεῖλη· καὶ κάποτε καίουν, σὰν φιλήματα. Ὡ ναί! σὰν Ἀφροδίσεια βίσινα χεῖλη, φιλοῦν τὰς αἰσθήσεις μεθυστικώτατα τὰ ὠραῖα Λόγια, Λόγια τῶν Ροδίνων Ἀέρων τῆς Αὐγῆς, τῶν Μενεξεδένιων Ἀέρων τῆς Δύσεως. Ἀλήθεια δὲν τὰ λέγω ἐγώ. Ἀλήθεια εἶνε . . . Λόγια τοῦ Ἀέρος . . . τοῦ Ἀττικοῦ Ἀέρος Λόγια . . .

1 Εἰς ἓνα μέρος τοῦ Ἐλαιῶνος, τοῦ ἱεροῦ Ἐλαιῶνος, ποῦ ἔχει ἀκόμη ἐλαίας τοῦ ὠραίου καιροῦ, εἰς ἀγρὸν φυλαγμένον ἀπὸ τὰ ἀργυρᾶ του φύλλα, ἀγρὸν φουντωμένον ἀπὸ κλήματα νέα, ἓνας νέος, ξανθὸς νέος, κύπτει σκάπτων, εἰς τὴν ἱερὰν τῆς πρωΐας σιγήν.

Καὶ ὁ μόνος κρότος τῆς ἀξίνης, ὁ χανόμενος εἰς τὸ ξανθοπράσινον κῆμα τῶν κλημάτων καὶ τὸ ἀργυροῦν ἀβροσάλευμα τῶν ἐλαίων, λαλεῖ ρυθμικὰ καὶ λέγει :

Ὁργωνε, ὀργωνε, σκάπτε καὶ δούλευε, ὅλην τὴν ὥραν, χωρὶς ἀρχήν, χωρὶς τελειωμόν, χωρὶς νὰ πάῃς ποτὲ ἀνασασμόν. Ὁργωνε, ὀργωνε, σκάπτε καὶ δούλευε τὴν ἀμπελον ποῦ σοῦ ἔδωκεν ὁ Κύριος, τὴν χρυσοφωτισμένην Ἀμπελον τῆς Ψυχῆς, ποῦ δίδει τὸ μεθυστικὸν τοῦ Ὁραίου ποτόν. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ περάσῃ ὁ Κύριος τῆς Ἀμπέλου, θὰ περάσῃ ὁ Κύριος τῆς Ἀμπέλου κουρασμένος, καὶ πρέπει νὰ ἔχῃς χρυσοφώτεινα φύλλα διὰ νὰ στεφανώσῃ τὰ νυκτόχροα μαλλιά του, καὶ πρέπει νὰ ἔχῃς ὠραῖα σταφύλια διὰ νὰ δροσίῃ τὰ ροδόχροα χεῖλη του.

Ὁργωνε, ὀργωνε, σκάπτε καὶ δούλευε, χωρὶς ἀρχήν, χωρὶς τελειωμόν, χωρὶς νὰ πάῃς ποτὲ ἀνασασμόν. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ περάσῃ ὁ Κύριος, ὁ Ἀπολλώνιος Κύριος — Ο ΘΑΝΑΤΟΣ.

2 Πλησίον τῆς θύρας τοῦ Ἐρεχθείου περνῶ ὥρας ὥρων, καὶ ὅπου γυρίσουν τὰ μάτια, εἰς τὸν

Ἐλαιῶνα, εἰς τὰ πλάγια τῶν καφεροδόνων λόφων, εἰς τὰ πλάγια τοῦ Πεντελικοῦ, ἢ τοῦ Πάριου, ἢ τοῦ Αἰγάλεω, ἢ τοῦ Κορυθαλοῦ, τὰ μάτια μένουν μαγευμένα, καὶ ἓνα πάντα συναίσθημα πλημμυρίζει τὴν ζωήν.

Σὰν μία μουσικὴ νὰ ἔπαιζε παντοῦ, ἄσμα χαρᾶς ἡδυτάτης καὶ λύπης ἀκροτάτης, σὰν μία δοχήστρα νὰ ἔπαιζεν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ ἔφθανεν ἡχος ἕως ἐδῶ, ἀλλὰ δόνησις αἰθέρος ἡχους, νὰ ἔφθανε μόνον ἕως ἐδῶ καὶ νὰ ἔπαλλε μουσικώτατα τὴν ψυχὴν.

Τὶ θαυμασία ποῦ εἶνε ἡ ζωὴ! τί θαυμασία ἡ αἰσθησις τοῦ νέου Σώματος εἰς τὸν ἡδονικὸν Ἀέρα! πῶς αἰσθάνεται θαυμάσια εἰς τὸ κνυνορόδιον φῶς καὶ ποθεῖ, ποθεῖ, ποθεῖ, τὸ κάλλος! τὸ ἐξωτερικὸν κάλλος τὸ ζωγραφιζόμενον ἐντὸς του μὲ φιλήματα μουσικά.

Πλησίον τῆς θύρας τοῦ Ἐρεχθείου, περνῶ ὥρας ὥρων, κρατημένος ἐκεῖ εἰς τὸν Ἐαρινὸν Ἀέρα, χωρὶς νὰ διανοοῦμαι οὐδέν, αἰσθανόμενος μόνον τὸ Σῶμα νὰ ζῇ, νὰ διαμένη μακάριον.

Καὶ κάποτε, σὰν ἓνας πόθος ἀόριστος καὶ φευγαλέος, περνᾷ εἰς τὸ κνυνοῖν καὶ αἰθέριον μέθυ τοῦ γλυκοῦ Ἀέρος· περνᾷ, μόνος πόθος ἀόριστος καὶ φευγαλέος, περνᾷ καὶ ἀναπερνᾷ καὶ περιγυρίζει, ὅπως ἡ σκιὰ τῶν πουλιῶν εἰς τὸ φωτισμένον χῶμα: νὰ ἦμουν Ἐρηβος Φειδίου Μαρμαρίνου, νὰ βλέπω αἰῶνας αἰῶνων τὸ Ἀττικὸν Φῶς.

3 Ἐδῶ, ἐδῶ, εἰς τὸν Ἀττικὸν Ἀέρα, πλέει ὅλη ἡ Σοφία, γεννᾶται καὶ ἐνθουσιάζει ὁ πόθος τῶν Τελείων Καλλονῶν. Ἐδῶ, ἐδῶ ἐπάνω, εἰς τὰ Παλάτια τοῦ Ὁραίου, Νίκης, Ἐρεχθέως, Ἀθηναῶν, τοὺς Θεῖους Οἴκους, ὁ θειότερος τοῦ κόσμου Ἄηρ ἐκδύει τὴν ψυχὴν, ὅλων τῶν χυδαίων φρογμάτων, ἐνδύει καὶ κοσμεῖ αὐτήν, δι' ὅλων τῶν βασιλείων ἐνδυμάτων.

Ἐδῶ, ἐδῶ ἐπάνω, εἰς τὸν παγκάλων Ἱερῶν τὸ θεῖον θέαμα, εἰς τοῦ Θεοῦ Ἐρεχθείου τὰ πρόθυρα, ὅπου οἱ λευκοφόροι ἱερεῖς τοῦ Ὁραίου καιροῦ ἐρέμβανον μὲ τὰ θεῖα, διαμένω ὥρας ὥρων, μακαρίως λησμονῶν τὴν ταπεινὴν ζωήν, μὲ ἄφρονον ἔκστασιν ἀκούων τὸ Νέον μου Σῶμα νὰ ἔμνη ἀφώνως, τὸν Θεὸν τοῦ Ὁραίου.

Ἀπὸ τὸν Ἐλαιῶνα, ἀπὸ τὰς μελωδούσας γραμμὰς τῶν Ὁρέων, ἀπὸ τὰ ἀδειανὰ ἄδυντα τῶν Ναῶν, ἀπὸ κάθε μαρμαρίνην φαινήν χοροδὴν,

αἱ εἰκόνες, αἱ ἰδέαι, τὰ ἄνθη, τὰ ἀρώματα, ἐκπορεύονται, ἔρχονται, ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ σὰν ἀνοιγμένα χεῖλη, τὰ ὠραῖα συναισθήματα, οἱ ὠραῖοι πόθοι, τὰ ὠραῖα Λόγια τοῦ Ἀττικοῦ Ἀέρος. Ἐρχονται καὶ θαυπεύουν καὶ στολίζουν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν φιλοῦν, μὲ τὸν διάπυρον πόθον νὰ τὴν κάμουν Ὁραῖαν. Καὶ ἡ Ψυχὴ εὐφραίνεται καὶ μεθᾷ, σὰν Νύμφη ὑπὸ παρθένων στολίζομένη διὰ συνουσίαν μὲ Ὁραῖον Θεόν.

Ἀχ! τί παραδίσειαι εἶνε αἱ Ὁραῖ ἐδῶ, ἐδῶ ἐπάνω, εἰς τοῦ Θεοῦ Ἐρεχθείου τὰ γαμήλια πρό-

θυρα. Ἐνίοτε αἰσθάνομαι ἐπὶ τῶν νώτων μαλακὸν πλοῦτον πορφύρας, καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν λαμποβολὴν διαδήματος. Ἐνίοτε τὸ Σῶμα προσκλίνει ἀκούσια ἀπὸ τῶν βαθμίδων, διὰ νὰ δεχθῇ τὰ ἀβρότατα χαρίσματα, ὅπως Βασιλεὺς ἀπὸ Θρόνον δεχόμενος δῶρα. Ἐνίοτε τὸ Σῶμα υποκλίνεται μὲ εὐλάβειαν εἰς ὠραῖον ἄγγελον φέροντα κρίνον· καὶ ἐνίοτε μοῦ φαίνεται ὅτι, σὰν ἀπὸ Ὁραῖαν Πύλην Ναοῦ, μὲ ἀργυρόμαλλον νεότητα Ὀντος Ἀθανάτου, τείνω ροδὴν εὐδαιμονίαν χεῖλεων, πρὸς ἄγιον φίλημα Ὁραίας Θεότητος.

Θ. ΘΑΝΑΤΟΣ

ΝΟΡΒΗΓΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Η ΖΗΤΙΑΝΑ

Τὸ πὺδ ὤμορφο κορίτσι τῆς Νορβηγίας ἦτον μία ζητιάνα, ποῦ ζητιάνευε στής μεγάλες ρούγες.

Εἶχε τὰ μάτια γαλανά, σὰν τὰ πόμακα τοῦ δειλινοῦ, σταχτιά σὰν τὰ μουχρώματα τοῦ δειλινοῦ, μενεξεδένια σὰν τῆς σκιᾶς τῶν δένδρων, πράσινα σὰν τὸν Ἀπρίλη.

Γιατὶ τὸ χρῶμα τῶν ματιῶν της ἄλλαζε μαζί μὲ τοὺς λογισμοὺς της.

Τὸ πὺδ ὤμορφο κορίτσι τῆς Νορβηγίας ἦτον μία ζητιάνα, ποῦ ζητιάνευε στής μεγάλες ρούγες.

Καὶ καθὼς τὸ κορμὶ της ἦτον ἄσπρο σὰν τὸ χιόνι, τὸ πουλοῦσε σὲ ὅλους τοὺς διαβάτες.

Ὁ Βασιλεὺς ἔστειλε καὶ τὴν ζήτησε κοντά του, μὰ ἐκεῖνη δὲν ἄκουσε τὸ κάλεσμά του.

Γιατὶ τῆς ἄρεσε ὁ ἄνεμος καὶ ὁ κουρνιαχτός στής μεγάλες ρούγες.

Ὁ Βασιλεὺς τὴν ἔφερε μὲ τὸ στανὶ κοντά του. Κ' ἐκεῖνη ἤλθε κλαίοντας.

Γιατὶ τῆς ἄρεσε ὁ ἄνεμος καὶ ὁ κουρνιαχτός στής μεγάλες ρούγες.

Τὰ μαλλιά της ἀστράφτανε σὰν τὰ ἡλιοβασιλέματα τοῦ φθινοπώρου.

Κ' ὁ Βασιλεὺς ἀπὶθωσε στὰ κοινόχρυσα μαλλιά της τὸ χλωμὸ χρυσάφι μᾶς κορώνας.

Ἡ ζητιάνα, ποῦ πουλοῦσε τὸ κορμὶ της, ἔγινε κοσμοδόξαστη βασίλισσα. Καὶ εἶπε ἡ Βασίλισσα μίαν ἡμέρα στής κοπέλες τῆς ἀκολουθίας της :

«Τὸ μέτωπό μου κουράσθηκε ἀπὸ τὸ βάρος τῆς κορώνας.

«Ἐνὰν καιρὸν ὁ ἄνεμος, στής μεγάλες ρούγες, φουσοῦσε μὲς στὰ μαλλιά μου.

«Τὰ ποδιάρια μου γυμνά, τὰ πότιζαν οἱ μοσχοβολιές τῶν λειβαδιῶν.

«Πλάγιαζα μέσα στὴ γλυκεῖα πυράδα τοῦ θεωρημένου γρασιδίου.

«Καὶ τὰ χεῖλια μου ἤξεραν τὸ ἀτέλειωτο μυστήριον τῶν φιλιῶν. Τῶν φιλιῶν, ποῦ δὲν μοιάζανε ποτὲ τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο.

«Ἐνὰν καιρὸν ὁ ἄνεμος, στής μεγάλες ρούγες, φουσοῦσε μὲς στὰ μαλλιά μου.

«Κ' οἱ ζητιάνοι κ' οἱ κλέφτες κ' οἱ βοσκοὶ μαλλώνανε, ποῖος νὰ πρωτοχαρῇ τὰ χάδια μου, κ' ἔσφαζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲς τὰ σκοτιάδια, γιὰ τὴν ἀγάπη μου.

«Ὁ γαλάζιος αἰθέρας ἦταν τὸ παλάτι μου καὶ κορώνη μου ὁ ἥλιος.

«Ἐνὰν καιρὸν ὁ ἄνεμος, στής μεγάλες ρούγες, φουσοῦσε μὲς στὰ μαλλιά μου...

Καὶ σὰν ἐπλάκωσε ἡ νύχτα, γλύστρησε ἡ ζητιάνα κρυφὰ ἀπὸ τὸ βασιλικὸν κρεβάτι.

Κ' ἔφυγε κατὰ τῆς μεγάλες ρούγες.

Καιρὸ πολλὸν τὴν γύρεψαν στής ἐρημιές καὶ στὰ ρουμάνια.

Στὸ τέλος βροῖσαν τὸ κορμὶ της μέσα στ' ἀγριοπούλουδα.

Ἐνὰς ἀπὸ τοὺς ἀγαπητικὸς της τῆς μεγάλης ρούγας, τὴν εἶχε σφάζει μὴ νύχτα μὲς στὰ σκοτιάδια.

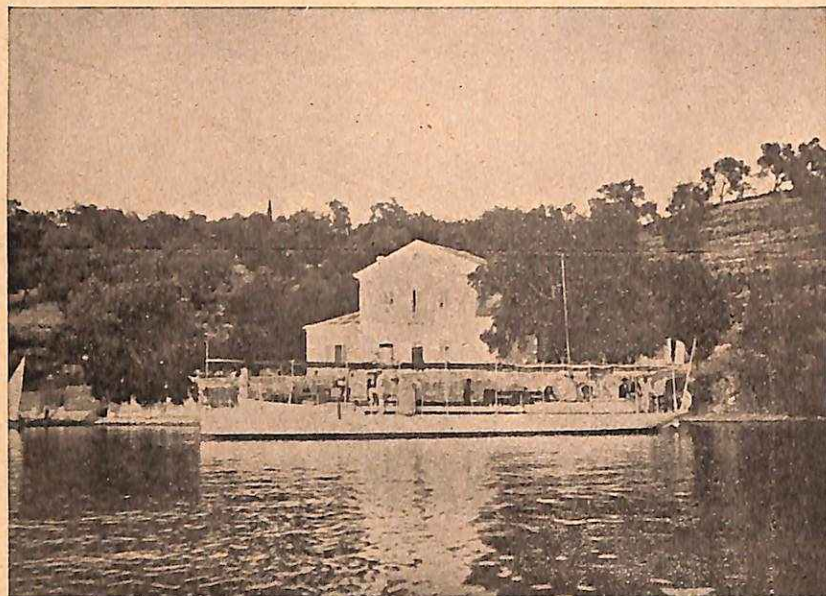
Τὴν ἄφηκαν νὰ κοιμηθῇ ἀνάμεσα στὸ θεωρημένο γρασιδί.

Ὁ ἄνεμος τῆς μεγάλης ρούγας φουσοῦσε μὲς στὰ μαλλιά της.

Τριγύρω της τὰ λειβάδια σκορποῦσαν τῆς μοσχοβολιές τους.

[Μετάφρασις]

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΜΑΔΟΥΡΗ — Η ΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Κ. ΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ Β. Ν.

GABRIELE D'ANNUNZIO

ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

[ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΑΣ «ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΒΡΑΧΩΝ»]

Α! διατί δὲν ἀναξή σήμερον εἰς ὁποιανδήποτε λατινικὴν γῆν ὁ Διδάσκαλος, ὁ ὁποῖος μὲ τέχνην τόσῳ βαθεῖαν καὶ τόσῳ ὑπολανθάνουσαν κατώρθωνε νὰ ἐξεγείρῃ καὶ ἐντείνῃ ὅλας τὰς ἐνεργητικότητας τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας εἰς ὅσους τὸν ἐπλησίαζαν διὰ νὰ τὸν ἀκούσουν :

Εἰς τὴν ἐφηβικὴν μου ἡλικίαν μία παράδοξος μελαγχολία μὲ κατελάμβανε μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Διαλόγων, ὅταν προσεπαίθουν νὰ φαντασθῶ τὸν κύκλον τῶν ἀπλήστων καὶ ἀνησυχῶν ἐκείνων μαθητῶν ποῦ ἦσαν συνηγμένοι περὶ αὐτόν. Ἐθαύμαζα τοὺς ὠραιότερους ἀπὸ αὐτοὺς, ἐκείνους ποῦ τοὺς περιεκόσμου τὰ εὐγενέστερα χαρίσματα, ἐκείνους ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ στρογγύλοι καὶ προέχοντες ὀφθαλμοὶ του — ὀφθαλμοὶ ἀλλόκοτοι, ὀφθαλμοὶ καινοί, ποῦ σ' αὐτοὺς ἐνυπῆρχε κάποια ὀπτική δύναμις ἰδιάζουσα εἰς αὐτὸν μόνον, — προσηλοῦντο ἀσμενέ-

στερα. Ἐν τῇ φαντασίᾳ μου παρετείνοντο αἱ περιπέτειαι τῶν ἀλλοδαπῶν ποῦ προσήρχοντο πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τόπους μακρυνούς, καθὼς ὁ θρᾶξ ἐκεῖνος Ἀντισθένης ποῦ διήνυε τεσσαράκοντα στάδια καθ' ἐκάστην διὰ ν' ἀκούῃ τὴν διδασκαλίαν του, καὶ καθὼς ἐκεῖνος ὁ Εὐκλείδης ποῦ — ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Μεγάρων νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἶχαν ὀρίσῃ κεφαλικὴν ποινὴν κατὰ τῶν παραβατῶν — ἐφοροῦσε ἐνδύματα γυναικεῖα καὶ ἔτσι ἐνδεδυμένος καὶ μετημφιεσμένος ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν πόλιν του ὅταν ἐσκοτεινίαζε, διήνυε μακρότατον διάστημα διὰ νὰ παρίσταται εἰς τὰς ὁμιλίας τοῦ Σοφοῦ. ἔπειτα, περὶ τὴν χαραυγὴν, ἐξεκινούσε πάλιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀμφίεσιν μὲ τὰ στέρνα γεμάτα ἀπὸ ἄσβεστον ἐνθουσιασμόν. Καὶ μὲ συνεκίνει ἡ τύχη τοῦ Φαίδωνος, τοῦ νεανίου τοῦ τόσον ὠραίου, ὁ ὁποῖος αἰχμαλωτισθεὶς εἰς τὸν πόλε-

μον καὶ πωληθεὶς εἰς τὸν διευθυντὴν ἑνὸς οἴκου ἀπωλείας, ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ἀτιμίας καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν Σωκράτη, καὶ ἀφοῦ ἐπέτυχε τὴν λύτρωσίν του διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Διδασκάλου, συμμετέσχε τῶν ἑορτῶν τῆς καθαρᾶς σκέψεως.

Μοῦ ἐφαίνετο πράγματι ὅτι ὁ φαιδρὸς αὐτὸς διδάσκαλος ὑπερέβαινε κατὰ τὴν γενναίον ψυχὴν τὸν Ναζωραῖον. Ἴσως ὁ Ἑβραῖος, ἂν οἱ ἐχθροὶ του δὲν τὸν ἐφόνειαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, θ' ἀπεινάζε τέλος τὸ φορτίον τῶν θλίψεων του καὶ θὰ εὕρισκεν οὐσίαν καινὴν εἰς τοὺς ὠρίμους καρπούς τῆς Γαλιλαίας του, καὶ θὰ ὑπεδείκνυνεν εἰς τοὺς μαθητάς του ἕτερον Ἀγαθόν. Ἀλλ' ὁ Ἕλλην εἶχεν ἀγαπήσει πάντοτε τὴν ζωὴν, καὶ τὴν ἡγάπα καὶ ἐδίδασκε νὰ τὴν ἀγαποῦν. Προστάτης καὶ μάντις σχεδὸν ἀλάθητος ἐδέχετο τὰς ψυχὰς ποῦ μέσα εἰς αὐτὰς τὸ βαθύ του βλέμμα ἀνεκάλυπτε μίαν δύναμιν, καὶ εἰς ἐκάστην ἐξ αὐτῶν ἀνέπτυσσε, ἐνέτεινε τὴν ἔμφυτον αὐτὴν δύναμιν· οὕτως ὥστε ὅλοι, περιβεβλημένοι τὴν φλόγα του, ἀπεκαλύπτοντο ἰσχυροὶ ἐν τῇ ποικιλίᾳ των. Ἡ μεγαλειτέρα του ἀξία ἐξεδηλοῦτο ἀκριβῶς ἐν τῷ ἀποτελέσματι τούτῳ διὰ τὸ ὅποιον οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατηγοροῦν· ὅτι δηλαδή, ἀπὸ τὴν σχολὴν του — ποῦ εἰς αὐτὴν συνηγνῶντο ὁ χρηστὸς Κρίτων καὶ ὁ Πλάτων ὁ οὐράνιος καὶ ὁ παραληρῶν Ἀπολλόδωρος καὶ ὁ χαρίεις ἐκεῖνος Θεαίτητος ὁ ὅμοιος μὲ δῦακα ἐλαίου ὁ ὁποῖος ὄρει ἀποφθεῖ ἡδυνήθησαν νὰ προέλθουν ὁ φιλήδονος κυρηναῖκός Ἀρίστιππος καὶ ὁ Κριτίας ὁ βίαιοπαθέστερος τῶν Τριάκοντα Τυράνων καὶ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος τύραννος Χαρκλῆς καὶ ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος παραβάτης τῶν νόμων Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώρισεν ὅρια εἰς τὴν προμελετημένην αὐτοῦ ἀκολασίαν. «Ὅταν ἀκούω τοὺς ὁγούς τοῦ Σωκράτους, ἡ καρδιά μου πάλλεται πολὺ σφοδρότερα ἢ εἰς τοὺς Κορύβαντας», ἔλεγεν ὁ Κλεινίου υἱός, ὁ αἰλουροειδοὺς χάριτος νεανίας, ὁ μὲ κισσὸν καὶ ἴα ἐστεμμένος, — πλέκων ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ λαμπρότερον ἐγκώμιον μὲ τὸ ὅποιον ἐθεοποιήθη ποτὲ ἀνθρώπος ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς τὸ τέλος ἑνὸς Συμποσίου, τοῦ ὁποῖου οἱ συνδαιτυμόνες ἐδέχθησαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σιληνοῦ τὴν ὑψηλὴν μύησιν τῆς Διοτίμης.

Ἦδη, ποίας ἐνεργητικότητος ἕνας τοιοῦτος διδάσκαλος θὰ ἐξήγειρε μέσα μου; Ποίας μουσικᾶς ἁρμονίας θὰ μ' ἔκαμνε ν' ἀνακαλύψω; Πρὸ παντός, θὰ ἐδεδάξε τὴν καρδίαν μου

μὲ τὴν σπανίαν ἐκείνην δύναμιν ποῦ εἶχε νὰ αἰσθάνεται ἐπίσης τὴν γοητείαν τῆς φθαρτῆς ὠραιότητος, καὶ νὰ ἐξευγενίσῃ διὰ κάποιου μέτρου τὰς κοινὰς ἡδονὰς καὶ ν' ἀναγνωρίζῃ τὴν ἀξίαν ποῦ ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου ἀπονέμει εἰς τὴν χάριν τῶν γηϊνῶν πραγμάτων.

Ἀγνὸς καὶ ἄμωμος ὥς κάθε ἄλλος ἐν τῇ θεωρίᾳ. ἐκέκμητο ἐν τούτοις αἰσθήσεσι ἑξαισίας, ἱκανὰς νὰ εἶνε οὕτως εἰπεῖν οἱ χαριτόβρυτοι καλλιτέχναι τῶν συναισθημάτων του.

Κατὰ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰδήμων, κανεὶς ἄλλος δὲν ἦτο τόσον ἱκανὸς ν' ἀπολαμβάνῃ τῶν συμποσίων. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Συμποσίου τοῦ Ξενοφῶντος, ὁ Σωκράτης θεωρεῖ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν μικρᾷ σιωπῇ τὸ τέλειον κάλλος τοῦ Αὐτολύκου, ὥς ν' ἀνεγνώριζε κάποιαν ὑπεράνθρωπον παρουσίαν. Ἐπειτα, μὲ καλαισθησίαν λεπτοτάτην, πραγματεύεται περὶ τῶν ἀρωμάτων, περὶ τῆς ὀρχήσεως καὶ περὶ τοῦ οἴνου, ὅχι χωρὶς νὰ περικοσμήῃ τὸν λόγον αὐτοῦ μὲ ζωηρὰς ἀλληγορικὰς εἰκόνας, ὥς σοφὸς καὶ ὥς ποιητής. Ἐπειτα, προβάλλων ἑαυτόν, παιδιᾶς χάριν, ὥς ἀντίζηλον τοῦ Κριτοβούλου κατὰ τὸ κάλλος, ἐκφέρει τὴν σαρκικὴν αὐτὴν φράσιν. «Ἀφοῦ ἔχω τὰ χεῖλη ἀδρότερα ἀπὸ τὰ ἰδικά σου, δὲν φρονεῖς ὅτι θὰ ἔχω ἐπίσης ἡδονικώτερον τὸ φίλημα»; Εἰς τὸν Συρακούσιον ὁ ὁποῖος παρέχει τότε ὥς τερπνὸν θέαμα μίαν αὐλητρίδα, μίαν πολυθαύμαστον ὀρχηστρίδα καὶ ἕνα παῖδα καθαριστὴν, συμβουλεύει νὰ μὴ ἐξαναγκάσῃ ἐπὶ πλέον τὰ τρία νεαρὰ αὐτὰ σώματα εἰς ἀγωνίσματα ἐπιμοχθὰ καὶ ἅθλα κινδυνώδη τὰ ὁποῖα δὲν παρέχουν καμμίαν ἡδονήν, ἀλλὰ γὰ καθιστᾷ ἐφικτὸν ὥστε ἡ παιδικὴ αὐτῶν ἀβρότης, ρυθμιζομένη ἀπὸ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ, νὰ προσλαμβάνῃ τὰς στάσεις αἱ ὁποῖαι ἰδιάζουν εἰς τὰς Χάριτας, τὰς Ὁρας καὶ τὰς Νύμφας ἐπάνω εἰς τ' ἀριστουργήματα τῆς ζωγραφικῆς. Οὕτως εἰς τὴν ἀταξίαν ἢ ὁποία καταπλήσσει ἀντιτάσσει τὴν τάξιν ἢ ὁποία τέρπει, καὶ ἐν τούτῳ ἀποκαλύπτεται μίαν ἀκόμη φορὰν φίλος τῆς μουσικῆς καὶ ἀριστοτέχνης τῆς εὐρυθυμίας.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἰδίως μὲ συνεκίνησεν εἰς τοὺς τόσῳ περασμένους αὐτοὺς καιροὺς, καὶ ποῦ μὲ συγκινεῖ ἀκόμη σήμερον, εἶνε ἡ τελευταία τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς χειρὸς του κίνησις πρὸς ἕνα πρᾶγμα ὠραῖον, ζωντανόν, ἀγαπημένον καὶ εὐθρυπτον· διότι ἡ ψυχὴ μου ἐνίοτε ἀσμενίζει νὰ ἀναπαύεται εἰς τὰς ἡδονικὰς μελαγχολίας καὶ τὰς γονίμους δυσφορίας τὰς ὁποίας

ἡμπορεῖ νὰ παραγάγῃ ἐν βίῳ εὐγενοῦς ἄβρο-
διαίτης τὸ αἶσθημα τοῦ διηνεκῶς ἐφημέρου
καὶ τοῦ διηνεκῶς φρούδου καὶ φθαρτοῦ.

Εἰς τὸν διάλογον τῆς τελευταίας δέλης μὲ
συγκινεῖ ὀλιγώτερον τὸ μέρος ποῦ ὁ Κρίτων,
κατὰ παράκλησιν τοῦ ὑπηρετοῦ ὁ ὁποῖος παρα-
σκευάζει τὸ κώνειον, διακόπτει τὸν λόγον τοῦ
μελλοθανάτου διὰ νὰ τὸν παροτρύνῃ νὰ μὴ
ἐξάπτεται ἂν θέλῃ τὸ δηλητήριον νὰ ἐπιφέρῃ
ταχέως τὸ ἀποτέλεσμά του καὶ ποῦ ὁ Σοφρὸς
ἀτρόμητος συνεχίζει τὴν ἔρευναν αὐτοῦ μ' ἐν
μειδίᾳ καὶ μὲ μαγεύει ὀλιγώτερον ἢ μουσι-
κωτάτῃ ἐκείνῃ παραβολῇ τῶν μαντικῶν κύκνων
καὶ τῆς μελωδικῆς τῶν εὐφροσύνης· καὶ μ' ἐκ-
πλήσσουν ὀλιγώτερον αἱ ἔσχαται στιγμαὶ κατὰ
τὰς ὁποίας ὁ ἀνὴρ αὐτός, μὲ βραχείας κινήσεις
καὶ μὲ βραχεῖς λόγους, ἀποτελεῖόνει τόσῳ ἑναρ-
γῶς τὴν ἰδίαν του τελειότητα καί, καθὼς ὁ
καλλιτέχνης ὁ ὁποῖος παρέσχε τὴν τελικὴν ἐπε-
ξεργασίαν εἰς τὸ ἔργον του, θεωρεῖ μ' εὐχαρί-
στησιν τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ εἶδωλον, — θαῦμα ρυθ-
μοῦ, — τὸ ὁποῖον θὰ παραμείνῃ ἀθάνατον ἐπὶ
τῆς γῆς· παρ' ὅσον μὲ μαγεύει ἡ ἀπροσδόκητος
σιωπὴ ἡ ὁποία διεδέχθη τὰς ἀμφιβολίας τὰς
ἀντιπροβληθείσας ἀπὸ τὸν Κέβητα καὶ τὸν
Σιμίαν εἰς τὴν βεβαιότητα τὴν ὁποίαν ἐξέ-
φρασεν ὁ εὐγλωττος διδάσκαλος περὶ μελλούσης
ζωῆς.

Ὑπῆρξε βαθεῖα ἡ σιωπὴ αὐτὴ κατὰ τὴν
ὁποίαν αἱ ψυχαὶ αἰφνιδίως τυφλωθεῖσαι, ὥρ-
μησαν ὡς εἰς ἄβυσσον, ὅταν αἰφνης ἐσβέσθη
ἡ ἀκτὶς τοῦ φωτός ἡ κατευθυνομένη πρὸς τὸ
Μυστήριον ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπλησίαζε νὰ
εἰσέλθῃ εἰς αὐτό.

Ὁ Διδάσκαλος ἐμάντευσε τὴν μελαγχολίαν
τοῦ αἰφνιδίου αὐτοῦ παρὰ τοῖς πιστοῖς του
συνοκοτασμοῦ καὶ ἐπὶ ἐν λεπτόν, αἱ πτέρυγες
τῆς φιλοσοφίας του συνεπύχθησαν. Ἡ πραγ-
ματικότης παρουσιάσθη καὶ πάλιν εἰς τὰς αἰ-
σθήσεις του καὶ τὸν ἐκράτησεν ἀκόμῃ ὀλίγον
ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀντιλη-
πτοῦ. Ἦσθάνθη τὸν χρόνον φεύγοντα, τὴν

ζωὴν διαρρέουσιν. Καὶ ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ του
ἀπετέθησαν ἐπάνω εἰς τὸν ὥραϊον καρηκο-
μόντα Φαίδωνα, ἴσως τὰ ὦτα του προσεδέ-
χθησαν κάποιαν βοήν ἀπὸ τὴν μεγαλοπρεπῆ
πόλιν, ἴσως οἱ ῥώθωνές του εἰσέπνευσαν τὸ
ἄρωμα τοῦ νέου θέρους τοῦ ἤδη ἐγγύς.

Ἐκεῖ ποῦ ἦτο καθισμένος ἐπάνω εἰς τὴν
κλίνην του καὶ ὁ Φαίδων ἐκάθητο κοντά του
εἰς ἓνα σκίμποδα, ἀπέθεσε τὴν χεῖρα ἐπάνω
εἰς τὸ κεφάλι τοῦ μαθητοῦ του, τοῦ ἐθώ-
πευσε τὰ μαλλιά, τοῦ τὰ ἔσφιξε ἐπάνω εἰς τὸν
αὐχένα κατὰ τὴν συνήθειαν ποῦ εἶχε νὰ παίζει
ἔτσι μὲ τὰ δάκτυλα εἰς τὸν πλούσιον αὐτὸν νε-
ανικὸν δρυμόν¹. Δὲν ὠμίλει ἀκόμῃ, τόσον ἡ
συγκίνησίς του θὰ ἦτο ἔντονος καὶ ἡδονικῇ.
Διὰ τοῦ πράγματος αὐτοῦ τοῦ ζωντανοῦ καὶ
φθαρτοῦ, ἐπεκοινωνεῖ μίαν τελευταίαν φορὰν
μὲ τὴν γῆνιν ζωὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχε συμπλη-
ρώσει τὴν τελειότητά του, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχε
πραγματοποιήσῃ τὸ κατ' αὐτὴν ἰδεῶδες τῆς
ἀρετῆς· καὶ ἡσθάνετο ἴσως ὅτι τίποτε δὲν
ὑπάρχει πέραν αὐτῆς, ὅτι ἡ τελεσθεῖσα ζωὴ του
ἦτο αὐτάρκης, ὅτι ἡ παράτασις ἐν τῇ αἰωνιό-
τητι δὲν ἦτο ἡ ἀπλὴ ἐμφάνεια — ὁμοία μὲ τὸν
ἄλλω ἀστέρος — παραγομένη ἀπὸ τὴν ἐξαιρετι-
κὴν αἴγλην τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς του. Ποτὲ
ἄλλοτε ἡ κόμη τοῦ νεανίου δὲν εἶχε δι' αὐτὸν
σημασίαν τοσοῦτω θείαν. Τὴν ἀπελάμβανε διὰ
τελευταίαν φορὰν ἀφοῦ ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ καὶ
ἤξευρεν ἐπίσης ὅτι τὴν ἐπαύριον εἰς σημεῖον
πένθους, αὐτὴ θὰ ἐκόπτετο. Εἶπε τέλος — καὶ
ποτὲ οἱ μαθηταὶ του δὲν ἐγνώρισαν εἰς τὴν
φωνὴν του τοιοῦτον τόνον — εἶπεν· «Ἀῦριον,
ὦ Φαίδων, θὰ τὰ κόρης τὰ ὥραϊα αὐτὰ μαλ-
λιά!» Καὶ ὁ νεανίας· «Προφανῶς, ὦ Σώ-
κρατες».

[Μετάφρασις Χ. Θ. Δ.].

¹ Καταψήσας (θωπεύσας) οὖν μου τὴν κεφαλὴν καὶ
συμπιέσας τὰς τρίχας ἐπὶ τῷ αὐχένι (εἰώθει γὰρ ὁ
πότε τύχοι, παίζειν εἰς τὰς τρίχας μου).

Πλάτωνος Φαίδων.

Η ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ Κ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ*

Τὸ ζήτημα τῆς διγλωσσίας, ἦτοι τοῦ μεγέθους
τῆς μεταξὺ καθαρευούσης καὶ δημώδους
διαφορᾶς, δὲν ἀποτελεῖ τὸν κύριον πυρῆνα τοῦ
γλωσσικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ καίπερ ἄλλως σπου-
δαῖον, εἶνε πάντοτε δευτερεῖον. Δὲν πρόκειται
δηλαδὴ κυρίως νὰ ἀποδειχθῇ ἂν ὑπάρχῃ διγλωσ-
σία ἢ ὄχι, ἀλλὰ μᾶλλον ἂν ἡ παρούσα γλωσ-
σικὴ κατάστασις, ὅπωςδήποτε καὶ ἂν χαρακτηρι-
σθῇ, εἶνε εὐλογος καὶ φυσικὴ ἢ τοῦναντίον
παράλογος καὶ παρὰ φύσιν. Τὰ κύρια λοιπὸν
θέματα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ γλωσσικὸν ζήτημα
εἶνε οἱ ἀκόλουθοι δύο ἰσχυρισμοί, ἦτοι α') ὅτι ἡ
καθαρεύουσα συνίσταται ἐκ στοιχείων νεκρῶν,
ὁμιλουμένων μόνον πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, καὶ
ἀκαδημαϊκῶ τῷ τρόπῳ ἀνακλιθέντων ἐκ νέου
εἰς χρῆσιν ὑπὸ τῶν διδασκάλων μόλις πρὸ ἑκα-
τὸν ἐτῶν, β') ὅτι σήμερον ἡ καθαρεύουσα δὲν
ὁμιλεῖται ὑπὸ οὐδενός, οὔτε ἐννοεῖται ὑπὸ τῶν
πλείστων, γράφεται δὲ μόνον ἕνεκα παραλόγου
ζήλου πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Ἄν ταῦτα ἦσαν
ἀληθῆ, βεβαίως ἡ καθαρεύουσα δὲν ἔπρεπε νὰ
ὑπάρχῃ. Ἀλλ' ὅμως ἐξ ἐναντίας ἀπεδείχθη α')
ὅτι τὰ ἀποτελοῦντα τὴν καθαρεύουσαν στοιχεῖα
οὐδέποτε ὑπῆρξαν νεκρά, ἀλλ' αἰετοῦ ἦσαν ἐν
χρῆσει μεταδιδόμενα διὰ προφορικῆς παραδό-
σεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ β') ὅτι σήμερον
ὄχι μόνον ὁμιλεῖται ἡ καθαρεύουσα (ἔστω καὶ
μετὰ συχνῶν μεταπτώσεων καὶ ἀναμίξεων μετὰ
τῆς δημώδους), ἀλλὰ προσέτι ἐν εὐρυτάτῳ κύ-
κλῳ διανοημάτων αὐτὴ εἶνε τὸ φυσικώτατον καὶ
προχειρότατον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ μόνον μέσον
ἐκφράσεως, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ συστηματικῶς
καταπολεμοῦντες τὴν καθαρεύουσαν δὲν δύναν-
ται νὰ ἀποφύγῃ τὴν χρῆσιν αὐτῆς, «δυσά-
ρασχετοῦσι» δὲ καὶ προσπαθοῦσι νὰ καταργή-
σωσιν αὐτὴν διὰ τῆς βίας. Τί ἄλλο λοιπὸν δη-
λοῦσι ταῦτα, εἰμὴ ὅτι ἡ καθαρεύουσα εἶνε
διάλεκτος ζῶσα καὶ ἐπικρατεστέρα τῆς δημώ-
δους, καὶ ἐπομένως ὅτι ὡς τοιαύτη δύναται εὐ-
λογώτατα νὰ ὑπερισχύσῃ αὐτῆς;

Ἰσχυρίζεται ὅμως ὁ κ. Ξενοπούλος ὅτι ἡ κα-
θαρεύουσα ἔχει μέγιστον ὁργανικὸν ἐλάττωμα,
ὅπερ καταδικάζει αὐτὴν ἀμετακλήτως εἰς θά-
νατον, τοὔτεστιν ὅτι εἶνε τεχνητὴ, τοῦτο δὲ τὸ
ἐλάττωμα εἶνε καὶ τὸ μόνον αἷτιον τῆς διγλωσ-

σίας, δηλαδὴ «ὑπάρχει ἡ διγλωσσία μόνον διότι
ἡ καθαρεύουσα εἶνε γλῶσσα τεχνητή». Ἡ τελευ-
ταία ὅμως αὕτη παρατήρησις οὐδὲν ἄλλο εἶνε
εἰμὴ ἀπλὴ ἀπερίσκεπτος ἔκφρασις, διότι ἡ δι-
γλωσσία ἡδύνατο νὰ ὑπάρχῃ καὶ χωρὶς νὰ εἶνε
τεχνητὴ ἢ καθαρεύουσα. Ὑπάρχουσιν ἐν Ἀλ-
βανίᾳ ἱκανοὶ δίγλωσσοι ὁμιλοῦντες ἐκ νηπι-
ακῆς ἡλικίας ἄλβανικὰ καὶ κουτσοβλαχικὰ, καί-
τοι οὔτε ἡ ἄλβανικὴ γλῶσσα εἶνε τεχνητὴ οὔτε
ἡ κουτσοβλαχικὴ. Ὅμοιως κατὰ τὴν μαρτυρίαν
τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Διοδώρου ἦσαν δί-
γλωσσοι οἱ περὶ τὴν Ἀμφίπολιν θρακικοὶ λαοὶ
χωρὶς νὰ προκαλέσῃ τὴν διγλωσσίαν τὸ τεχνη-
τόν τῆς θρακικῆς ἢ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.
Ἐπειτα ἐνῶ τὸ τεχνητόν τῆς καθαρευούσης
θεωρεῖ ὡς θανάσιμον ἀμάρτημα αὐτῆς, μετ'
ὀλίγον ὁμολογεῖ ὅτι «ἡ δημοτικὴ καλλιεργεί-
ται καὶ σιγὰ σιγὰ ἀποβαίνει γλῶσσα γενικῶς
φιλολογικῇ». Ἄλλ' ὅμως τοῦτο οὐδὲν ἄλλο
δηλοῖ εἰμὴ ὅτι καὶ ἡ γραφομένη δημώδης εἶνε
καὶ αὕτη τεχνητὴ, ὥς ἡ καθαρεύουσα, διότι
ἄλλην τέχνησιν τῆς καθαρευούσης ἐγὼ τοῦλάχιστον
δὲν γνωρίζω πλὴν τῆς καλλιέργειας ταύ-
της. Ἡ ἀληθὺς φυσικὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται
ἀδιακρίτως τὸ προστυχὸν γλωσσικὸν ὕλικόν ἀδι-
αφοροῦσα τελείως ἂν τοῦτο εἶνε ἰθαγενὲς ἢ ξέ-
νον, ὀρθόν ἢ ἐστρεβλωμένον, κανονικὸν ἢ ἀ-
κανόνιστον, εὐήχον ἢ κακὸν ἡχοῦν².

Ἡ καθαρεύουσα βεβαίως δὲν εἶνε ἀδιάφο-
ρος ὡς πρὸς τὸ ποῖόν τοῦ ὕλικου αὐτῆς, ἀλλ'
ἐκλέγει αὐτὸ κατ' ἐπιλογὴν, ὥστε πρέπει νὰ ὀ-
νομασθῇ τεχνητὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ γραφομένη δη-

¹ Ἐπίσης καὶ ὁ κ. Παλαμᾶς (Παναθήναια Γ' σελ.
490) ὁμολογεῖ ὅτι λέξεις τινὰς καὶ τύπους τῆς καθα-
ρευούσης, οἵτινες πρῶτα ἔρχονται στῆς πένας
τον τὴν ἀρχὴν, ἢ μεταμορφῶνται φέροντας ἐκεῖ ποῦ πρὸς
περὶ ἢ τὰ διώγειν ὁλότεια. Δὲν εἶνε λοιπὸν τεχνητὴ ἡ κατὰ
τοιοῦτον τρόπον κατασκευαζομένη διάλεκτος; Σημειω-
τέον δὲ ὅτι ἡ τεχνητὴ γλῶσσα δύναται καλλίστα νὰ
μεταβληθῇ εἰς φυσικὴν καθ' ἃ παρατήρησα ἐν σελ.
123 ἐπικαλεσθεὶς καὶ μαρτυρίαν τοῦ H. Paul, ὥστε
τὸ τεχνητόν δὲν ἀρκεῖ νὰ καταδικάσῃ γλῶσσαν τινὰ εἰς
θάνατον.

² Τοῦτο ἐννοεῖται ὅτι ἐπιφέρει ταχέως ἀλλοιώσεις
καὶ ἀναμίξεις μετ' ἄλλων γλωσσῶν καὶ διαλέκτων,
ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ φυσικὴ γλῶσσα διαδεδο-
μένη εἰς μεγάλην περιοχὴν καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον δια-
τηρουμένη. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἀνάγκη τῆς τεχνη-
τῆς διατηρήσεως τῆς γλώσσης διὰ τῆς διδασκαλίας.
Πρβλ. ὅσα ἔχω γράψῃ σελ. 127 καὶ Whitney ἐν ἀν.
σελ. 283-4.

* Συνέχεια, ἴδε «Παναθήναια» σελ. 272.

μώδης πράττει τὸ αὐτό. Ἵσως ὅμως ὁ κ. Ξε-
νόπουλος ἀξιοῖ νὰ ἐπιμένῃ καὶ τώρα εἰς τὰ
παλαιὰ περὶ τῆς καθαρευούσης μυθεύματα,
ὅτι κατεσκεύασαν αὐτὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πρὸ
ἐκατὸν ἐτῶν οἱ διδάσκαλοι, διότι λέγει ὅτι
αἱ ὑπ' ἐμοῦ παρατεθεῖσαι ἱστορικαὶ ἀποδείξεις
«δὲν πείθουσιν αὐτόν, εἰ μὴ περὶ ἐκείνου τὸ δ-
ποῖον πάντοτε κανεῖς ὑπώπτευν, ὅτι δηλαδὴ ὑ-
πῆρξεν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν μία γλῶσσα,
ἱκανῶς ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν σημερινὴν καθα-
ρευούσαν ἦτο ἡ κοινοτέρα, ἢ ἐπικρατεστέρα δι-
άλεκτος τοῦ ἑλληνισμοῦ», ἀλλὰ «μὰ τὴν ἀλή-
θειαν δὲν χρειάζεται παρὰ ὁ κοινὸς νοῦς διὰ
νὰ παρατηρήσῃ κανεῖς καὶ νὰ συμπεράνῃ καὶ νὰ
βεβαιωθῇ ὅτι ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἔπαυσε πρὸ πολ-
λοῦ νὰ εἶνε διάλεκτος, ὅτι σιγὰ — σιγὰ ἀντικατε-
στάθη ὑπὸ ἄλλης, — τῆς κοινῆς δημώδους, τῆς
μᾶς καὶ μόνης, τὴν ὁποίαν ὁρθότατα παραδέ-
χεται καὶ ὁ κ. Σκιᾶς, — καὶ ὅτι ἡ σημερινὴ κα-
θαρεύουσα δὲν ὁμιλεῖται παρὰ τεχνητῶς, εἴτε
ἀνάμικτος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον μὲ τὴν δη-
μώδη, ὑπὸ ἀνθρώπων ἐπηρεαζομένων ὑπὸ τῶν
βιβλίων, εἴτε καὶ ἀμυγῆς, ἀλλ' εἰς ἐκτάκτους μό-
νον περιστάσεις». Ἀλλ' ὅμως ταῦτα οὐδὲν ἄλλο
μαρτυροῦσιν εἰμὶ ὅτι δὲν ἀνέγνωσε τὸ βιβλίον
μου μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς. Πρῶτον
δὲν ἀπέδειξα ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχή καθ' ἣν ἡ
καθαρεύουσα ἦτο διάλεκτος, ἀλλ' ἀπέδειξα ὅτι
εἶνε διάλεκτος καὶ ὅτι οὐδέποτε ἐν τῷ παρελ-
θόντι δύναται νὰ εὐρεθῇ οὐδ' ἐλάχιστον χρονικὸν
διάστημα, καθ' ὃ αὕτη ἦτο νεκρά. Ἄν ἀνέμειχθη
μετὰ ξενικῶν καὶ δημωδῶν στοιχείων καὶ ἔ-
πειτα ἀπέρριψεν ἐν μέρει ταῦτα. τοῦτο οὐδα-
μῶς μαρτυρεῖ ὅτι ἔπαυσε νὰ εἶνε ζῶσα διάλε-
κτος, διότι καὶ ἡ γεωμανικὴ ἄλλοτε εἶχε πλημ-
μυρῆσαι ἐκ παντοίων ξενικῶν στοιχείων, καὶ
ἔπειτα τεχνητῶς ἀπέρριψε ταῦτα. Ὁμοίως καὶ
ἡ δημώδης νεοελληνικὴ παρεμορφώθη τερατω-
δῶς ἀναμιχθεῖσα μετὰ τῆς ἰταλικῆς ἐν Εἰπα-
νήσῳ, ἀλλὰ σήμερον τὰ ξενικά ἐκείνα στοιχεῖα
ἔχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκβληθῇ, καίτοι γενεαὶ
ὅλαι Εἰπανησίων ἠσθάνοντο «τὸν διανοητικὸν
καὶ σωματικὸν ἐκείνον κόπον, τὸν ὁποῖον αἰ-
σθανόμεθα, ὁσάκις θελήσωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν
οἰανδήποτε γλῶσσαν ἐκτὸς τῆς μητροδιδάκτου
καὶ φυσικῆς μας». Τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ἐκώλυσε
τὴν ἐπικρατήσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν
ἐξαφάνισιν τοῦ ἰταλοελληνικοῦ ιδιώματος.

Ὁλοσχερῶς δὲ ἐναντίος πρὸς τὰ ὑπ' ἐμοῦ
γεγραμμένα (πρβλ. ἰδίως σελ. 42 ἔξ. 49 καὶ 56
ἔξ.) εἶνε ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Ξενοπούλου ὅτι ἡ
καθαρεύουσα ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς κοινῆς δη-

μώδους, τῆς μᾶς καὶ μόνης, τὴν ὁποίαν δῆθεν
παραδέχομαι καὶ ἐγώ. Τοιαύτην ὅμως κοινὴν
δημώδη, δηλαδή μίαν καὶ μόνην καὶ ἱκανὴν
νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν καθαρεύουσαν, οὐδαμῶς
παραδέχθην ἐγώ, ἀλλ' ὅλως τοῦναντίον ὑπε-
στήριξα ὅτι ἡ κοινὴ δημώδης δὲν εἶνε γλῶσσα
πλήρης καὶ αὐτάρκης, ἀλλὰ τμήμα μόνον τῆς
ὁμιλουμένης γλώσσης, σχηματισθὲν διὰ τῆς
ἐπιδράσεως τῆς καθαρευούσης καὶ μὴ δυνάμε-
νον νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς καθαρευούσης. Διὰ
τοῦτο πάντες ὅσοι ἐπεχείρησαν νὰ μεταχειρι-
σθῶσι τὴν κοινὴν ταύτην δημώδη ἄνευ τῆς
καθαρευούσης, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι
πληθὺς λέξεων ξένων, ἢ διαλεκτικῶν ἢ ὅλως
ἀγνώστων νεοπλάστων, ὥστε κατήντησε νὰ μὴ
εἶνε πλέον κοινὴ μήτε μία καὶ μόνη. Εἶνε δη-
λαδὴ κοινὴ μόνον ἐν ὅσῳ συνδυάζεται μετὰ
τῆς καθαρευούσης καὶ ὁμιλεῖται ἀνάμικτος μετ'
αὐτῆς, ἀλλ' ὅταν γίνῃ ἀπόπειρα νὰ ἀντικα-
ταστήσῃ τὴν καθαρεύουσαν, τότε παύει πλέον
νὰ εἶνε κοινὴ καὶ γίνεται τραγελαφικὴ. Ἄν
ἡ καθαρεύουσα εἶχεν ἀντικαταστάτην, ἢ ἀντι-
κατάστασις θὰ ἦτο εὐκολωτάτη. καὶ ὁ κ. Ξε-
νόπουλος δὲν θὰ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ εἴπῃ
ὅτι συμφωνεῖ μὲν κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ δὲν συμπί-
πτει εἰς τὰς λεπτομερείας πρὸς τὸν Ψυχάρην
καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἀπεπειράθησαν νὰ ἐκ-
τελέσωσι τὴν ἀντικατάστασιν ταύτην. Ἄν μά-
λιστα ἦτο ἀληθὲς τὸ ὑποτιθέμενον, δηλαδή ὅτι
ὑπάρχει διγλωσσία καὶ ὅτι ἡ μία ἐκ τῶν δύο
γλωσσῶν εἶνε κατασκευάσμα τῶν διδασκάλων,
δύσχορητος, κακόηχος καὶ τρισαθλία, ἡ δὲ ἄλλη
ἔχει ὅλα τὰ προτερήματα, τότε ὅχι μόνον εὐ-
κολωτάτη θὰ ἦτο ἡ καταργήσις τῆς καθαρευ-
ούσης, ἀλλὰ θὰ ἦτο καὶ παραλογώτατον νὰ μὴ
συμφωνῇ τις μετὰ τῶν Ψυχαραίων ἰσχυριζόμε-
νων ὅτι «ἦλθε καὶ ὅλα ἡ ὥρα» τῆς καταργήσεως,
νὰ φρονῇ δὲ ὅτι θὰ γίνῃ τοῦτο μόλις εἰς τὸ ἀπώ-
τατον μέλλον, ὥς λέγει ὁ κ. Ξενοπούλος. Πό-
σον ἄτοπος εἶνε ἡ τοιαύτη δοξασία, ἐννοεῖ τις
εὐκόλως, ἐὰν ληφθῶσιν ὡς παράδειγμα ἄλλαι
γλῶσσαι, ὡς λ. χ. ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ γεωμανικὴ,
αἱ ὁμιλοῦσιν ἐκ νηπιακῆς ἡλικίας πάμπολλοι
διγλωσσοὶ ἐν Ἀλσατία, Ἐλβετία καὶ Ἀλλαχού.
Ἄς υποθεθῇ ὅτι εἷς τῶν διγλωσσῶν τούτων
κάνει τὴν ἀκόλουθον ἐξομολόγησιν: «Ἡ μη-
τροδίδακτος καὶ φυσικὴ μου γλῶσσα εἶνε μόνη
ἡ γαλλικὴ, αὕτη μόνη μὲ τέρεται καὶ μὲ συγ-
κινεῖ, ἡ δὲ γεωμανικὴ εἶνε τεχνητὴ, ψυχρά, κα-
κόηχος καὶ τρισαθλία. Ἦν μάλιστα τύχη νὰ με
ἴδῃ ὁμιλοῦντα ἄνθρωπος ὁποσοῦν παρατηρη-
τικὸς, θὰ ἀντιληφθῇ ποῖαν ἐκφρασιν ἀγω-

νίας καὶ διανοητικοῦ κόπου λαμβάνει τὸ πρό-
σωπόν μου, ὁσάκις ὁμιλῶ γεωμανικά. Ἀλλ'
ὅμως ὅταν ἐπιχειρήσω νὰ ἀποφύγω τὴν ἑθλίαν
ταύτην γεωμανικὴν γλῶσσαν μεταχειριζόμενος
μόνον τὴν γαλλικὴν, ἀναφαίνονται κατάρυτοι
τινες λεπτομερείαι, αἵτινες μὲ ἀναγκάζουσι
νὰ παραδεχθῶ ὅτι δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἡ ὥρα
νὰ μεταχειρισθῶ τὴν γαλλικὴν, ἐλπίζω δὲ ὅτι
θὰ κατορθώσω τοῦτο εἰς τὸ ἀπώτατον μέλ-
λον. ἐὰν ζήσω ἕως τότε». Μοὶ φαίνεται ὅτι καὶ
αὐτὸς ὁ κ. Ξενοπούλος θὰ παραδεχθῇ ὅτι τοι-
αύτην ἐξομολόγησιν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ κάμῃ
οὐδεὶς ἀληθῶς διγλωσσος, ἐκτὸς ἂν ἤθελεν
ἀπλῶς νὰ ἀπειθῇ· ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἤθελεν οὗ-
τος ἀποφασίσαι νὰ προτιμῇ τὴν γαλλικὴν ἢ
τὴν γεωμανικὴν, θὰ ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ
αὐτὴν εὐχερέστατα μηδεμίαν χρεῖαν ἔχων τῆς
έτέρας. Ἀφοῦ ὅμως παρ' ἡμῶν δὲν συμβαίνει
τοῦτο, ἀλλὰ μόνον κατ' ἀρχὴν θεωρεῖται ὁρθὴ ἡ
ἀντικατάστασις, εἶνε φανερόν ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη
εἶνε ἐσφαλμένη καὶ δὲν εἶνε ἀληθὴ τὰ ὑποτιθέ-
μενα, δηλαδή οὔτε διγλωσσία ὑπάρχει οὔτε ἡ
καθαρεύουσα ἔχει τὰ ἐλαττώματα τὰ ἀποδιδό-
μενα εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς ψευδογλωσσολογίας, οὔτε
ἡ δημώδης εἶνε ὑπερτέρα τῆς καθαρευούσης.

Τὰ ὑμνούμενα προτερήματα τῆς δημώδους
ἀνακαλύπτονται μόνον ἐπειδὴ δὲν συγκρίνεται
πρὸς τὴν καθαρεύουσαν ἢ ἀληθὴς καὶ πραγμα-
τικὴ δημώδης, ἢ ἔχουσα λεπτομερείας, ἀλλ'
ἄλλη δημώδης ὑποτιθεμένη μόνον καὶ ὀνειρο-
πολουμένη, κρυπτομένη δὲ ὀπισθεν τῶν νεφελῶν
τοῦ ἀπώτατου μέλλοντος. Ἐννοεῖται λοιπὸν ὅτι
τοιαύτη καθ' ὑπόθεσιν γλῶσσα δὲν ἔχει λε-
πτομερείας καὶ δύναται εὐκολωτάτα νὰ κο-
σμηθῇ διὰ τῆς φαντασίας μὲ ὅλας τὰς τελειό-
τητας. ἀλλ' ἐὰν τις θέλῃ νὰ κρίνῃ τὸ παρὸν
καὶ τὸ ὑπαρκτόν, δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολο-
γήσῃ ὅτι ἡ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ
γλῶσσα εἶνε ἡ καθαρεύουσα, πάντα δὲ τὰ ἄλλα
νεοελληνικὰ ιδιώματα, φυσικά τε καὶ τεχνητά,
εἶνε κατώτερα καὶ ἀτελέστερα τῆς καθαρευού-
σης, καὶ ἐπομένως ἀντὶ νὰ καλλιεργῶμεν ταῦτα
ἐλπίζοντες ὅτι θὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὸ ἀπώ-
τατον μέλλον, εἶνε φρονιμώτερον νὰ καλλιερ-
γήσωμεν τὴν σήμερον ὑπερέχουσαν διάλεκτον.

Ὁ κ. Ξενοπούλος ὅμως ἀνευρίσκει καὶ ἐν
τῇ σημερινῇ δημῳδῇ προτερήματα διακρίνοντα
αὐτὴν τῆς καθαρευούσης, ἀλλὰ ταῦτα δύνα-
ται νὰ κρίνωσι «μόνον λογοτέχναι, ἢ ἄνθρωποι
ἱκανοὶ νὰ ἐννοήσουν καὶ νὰ αἰσθανθῶν τὰ λο-
γοτεχνήματα», ἐνῶ ἐγὼ οὐδέποτε ἔγραψα ἔργον
δημιουργικόν, οἷον ποίημα, διήγημα, δράμα,

κωμῳδίαν κτλ., φαίνεται δὲ ὅτι δὲν εἶμαι
προικισμένος ἐκ φύσεως μὲ τὴν αἰσθητικὴν ἐκεί-
νην ἀντίληψιν τὴν ἐπιτροπέουσαν νὰ κρίνῃ τις
τὰ τοιαῦτα, καὶ διὰ τοῦτο ἀμφισβητεῖ τὴν ἀρ-
μοδιότητά μου. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα κατὰ τὸν
κ. Ξενοπούλον εἶνε κυρίως αἰσθητικόν, καὶ ἐν-
διαφέρει τοὺς καλλιτέχνους τοῦ λόγου, καὶ διὰ
τοῦτο ἐξ αὐτῶν ἐγεννήθη δι' αὐτῶν ὑπόρχει
καὶ δι' αὐτῶν θὰ λυθῇ, ἀλλὰ ταύτην τὴν ὕψιν
τοῦ ζητήματος τὴν οὐσιωδεστέραν καὶ ἀληθε-
στέραν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἰντικρύψω ἐγὼ ἐν τῷ
δημοσιευθέντι βιβλίῳ.

Εἰς ταῦτα δὲν ἐπιχειρῶ νὰ ἀντιτείνω παρα-
τηρῶν ὅτι ἀργούσης εἰσέτι τῆς Συναίας Ἀκα-
δημείας δὲν ὑπάρχουσιν ἐπισήμως ἀνεγνωρισμέ-
νοι λογοτέχναι αὐτοκράτορες πρὸς ὁρμήσιν τῆς
ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ λύσιν τοῦ γλωσσικοῦ
ζητήματος, οὔτε ἡ κοινὴ γνώμη ἔχει ἀναδείξει
τοιούτους. Τοῦλάχιστον (ἵνα μὴ ἀναφέρω ἄλ-
λους γηράσαντας ἤδη) δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ
τις μᾶλλον ἀνεγνωρισμένος ὡς λογοτέχνης καὶ
δημοτικώτερος τοῦ Σουρῆ, ἀλλ' οὗτος ἐν τινι
συνεντεύξει δημοσιευθεῖσῃ ἐν τοῖς *Καιροῖς* τῆς
17 Νοεμβρίου 1903 (ἀριθ. 5,018) διαφωνεῖ
πρὸς τὸν κ. Ξενοπούλον, ὥστε φαίνεται ὅτι ἡ
καθαρεύουσα δὲν εἶνε τοσοῦτον ὁμοφώνως
καταδικασμένη ὑπὸ τῶν λογοτεχνῶν. Ἀλλ'
οὐδὲ ἐγώ, καίτοι δὲν ἔγραψα ποτε ποίημα, διή-
γημα, δράμα, κωμῳδίαν κτλ., ἔχω ἀποδειχθῇ
ὅτι εἶμαι ἀνίκανος νὰ ἐννοήσω καὶ νὰ αἰσθανθῶ
τὰ λογοτεχνήματα, ἀφοῦ μάλιστα αὐτὸς ὁ κ.
Ξενοπούλος ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ βιβλίον μου
ἔχει καὶ λογοτεχνικὰς ἀρετάς. Πάσας ὅμως τὰς
ἀντιρροήσεις ταύτας εἶμαι πρόθυμος νὰ ἀποσύρω
καὶ νὰ ὑποχωρήσω, ὁμολογῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει
ἐν Ἑλλάδι ἄλλη ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένη αὐ-
θεντία περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος πλὴν τῆς
ομάδος τῶν λογοτεχνῶν τοῦ κ. Ξενοπούλου.

Ἐξετάζομεν λοιπὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς προκαταρ-
τικῆς ἐνστάσεως τὰ προβαλλόμενα πλεονεκτή-
ματα τῆς δημώδους· εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἀκό-
λουθα. «Τὰ π, κτ, φς, νχ, τὰ τελικά ν, αἱ χα-
σμοδίαι καὶ τὰ λοιπὰ ἀγλαίσματα τῆς καθα-
ρευούσης, δὲν εἶνε παρὰ τόσα βασανιστήρια τῶν
δυστυχῶν μας φωνητικῶν ὁργάνων, τὰ ὁποῖα,
μόλις ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν δημώδη, ἀνακου-
φίζονται, ἀκοιβάς ὅπως τὸ πόδι, ὅταν τοῦ ἀ-
φαιρέσωμεν τὸ στήνον ὑπόδημα». Τὸ αἰσθημα
τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Ξενοπούλος ὑποθέτει
κοινὸν εἰς πάντας τοὺς Ἑλληνας μὴδ' ἐμοῦ
αὐτοῦ ἐξαιρουμένου, θεωρεῖται ὡς «ἡ βεβαί-
οτέρα ἀπόδειξις ὅτι ἡ σημερινὴ καθαρεύουσα,

ὅπως γράφεται καὶ πρὸ πάντων ὅπως προφέρεται, οὔτε ἦτο, οὔτε εἶνε, οὔτε θὰ γίνῃ¹ ποτὲ διάλεκτος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Ταῦτα πάντα παρέλαβεν ὁ κ. Ξενοπούλος ἐκ τῶν Εἰδώλων τοῦ Ροῖδου (σελ. 156-166), ὅστις ἰδίως χλευάζει ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀηδὴ τὸν ἀδιάλειπτον εἰς τὸ τέλος τῶν λέξεων κωδωνισμόν τοῦ ν, πολλὰς κατ' αὐτοῦ ἐπιλέγων χαριτολογίας, ἰδίως δὲ ὅτι ἤχει εἰς τὰ ὠτά μας ὡς παρέλασις ἀγέλης προβάτων κωδωνοφορούντων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ροῖδης ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γλωσσολογία εἶνε φυσικὴ ἐπιστήμη, τὰς δὲ γλωσσικὰς μεταβολὰς θεωρεῖ ὡς ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης πρὸς τὸ τελειότερον ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου φυσικοῦ νόμου τῆς φειδοῦς, εἶνε φανερόν ὅτι τοὺς ὑπὸ τῆς δημώδους μεταβληθέντας προειρημένους φθόγγους νομίζει ὡς φύσει κακοήχους καὶ ἀναρμόστους εἰς γλώσσαν πεπολιτισμένου λαοῦ (πρβλ. Εἶδωλα σελ. 53, 159 κ. ἄλλ.). Ἄλλ' ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε ἀληθῆ κατανοεῖ πᾶς τις ὅταν λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὴν ἀπλουσιάν καὶ εὐκολωτάτην φθογγολογικὴν κατασκευὴν ἔχουσιν αἱ γλώσσαι τῶν ἰθαγενῶν τῆς Πολυνησίας², πάντα δὲ τὰ προειρημένα δῆθεν κακοήχη συμπλέγματα φθόγγων καὶ τὸ ἀηδέστατον τελικὸν ν εὐρίσκονται ἐν ταῖς γλώσσαις ἐθνῶν πρωτευόντων ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἦτοι τὸ μὲν φρ καὶ νχ ἐν τῇ γερμανικῇ (οἷον Aufstand, Anhalt), τὰ δὲ λοιπὰ ἐν τε τῇ γερμανικῇ καὶ τῇ γαλλικῇ. Τὸ πάντων μάλιστα ἀηδέστατον δῆθεν τελικὸν ν εἶνε, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, συχνότερον ἐν τῇ γαλλικῇ ἢ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καθαρευούσῃ. Ἡ δὲ γερμανικὴ ἔχει συμπλέγματα φθόγγων ἀσυγκρίτως πολυπλοκώτερα καὶ δυσεκφωνητότερα πάντων τῶν προειρημένων, οἷα τὰ schw, schm, schm, pfll, ἄλλ' ὅμως εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὴν ὡς κακοήχον καὶ βάρβαρον ἢ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αἱ μὴ ἔχουσαι τοιοῦτους φθόγγους γλώσσαι εἶνε ὑπέρτεραι τῆς γερμανικῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὑμνουμένη δημώδης νεοελληνικὴ ὅχι μόνον ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλὰ χού διετήρησε τὸ τελικὸν ν ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κοινῇ δημώδει δὲν ἀπέβαλεν αὐτὸ εἰμὴ μόνον ἐν τῇ ὀνομαστικῇ καὶ αἰτιατικῇ τῶν ὀνομάτων, καὶ τότε ὅχι πάντοτε, διότι ἐνῶ λέγεται τὸ καλὸ τὸ παλληκάρι, ἀφ' ἑτέρου λέγεται καὶ τὸ μ ψηλὸν τὸν ἄντρα. Ἐν ἄλλοις ὅμως

τύποις, ὡς λ. χ. ἐν τῇ πληθυντικῇ γενικῇ, τὸ τελικὸν ν οὐδέποτε ἀπεκόπη, ἡ δημώδης δὲ μοῦσα συχνάκις μεταχειρίζομένη αὐτό, ὡς λ. χ. ἐν τῷ γνωστῷ διστίχῳ.

πάν τὰ νιάτα, πάν τὰ κάλλη,
δὲν ξαναγυρίζουν πάλι

καὶ ἐν τῷ ἔτι γνωστότερῳ

κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν
καὶ τὴν Ἄρτα φοβερίζουν,

ἐνθα μάλιστα ἔχει τοποθετηθῇ ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ μέρει τοῦ στίχου, δηλαδὴ ἐν τῇ ὁμοιοκαταληξίᾳ, ἀποδεικνύει τρανῶς ὅτι δὲν ἀποστρέφεται ἡ δημώδης τὸ τελικὸν ν, ἡ δὲ μερικὴ ἀποκοπὴ αὐτοῦ ἔχει ἄλλον λόγον καὶ εἶνε ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν εὐφωνίαν καὶ τὴν αἰσθηματολογίαν. Ὁ Ροῖδης λοιπὸν βεβαιῶν ὅτι ἡ ἀποκοπὴ τοῦ τελικοῦ ν εἶνε «γενικὸς καὶ ἀπαράβατος νεωτέρας γλώσσης κανὼν» ἡγνώνει καὶ δὲν ἐφρόντισε νὰ μάθῃ τὴν φθογγολογικὴν κατασκευὴν τῆς δημώδους, τὰ δὲ χαριτολογήματα αὐτοῦ ἀποδεικνύονται ἀπλᾶ ἄστειότητες ἀνάξια σοβαροῦ ὑπολογισμοῦ, ὡς εἶνε καὶ ὁλόκληρον τὸ βιβλίον τῶν Εἰδώλων¹.

Τὴν δὲ χασμωδίαν ἦτοι τὴν «πολλῶν φωνηέντων ἐπαλληλίαν» εἶνε γνωστὸν ὅτι ἀπέφηνεν (ἰδίως μεταξὺ δύο λέξεων) αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ, ἡ δὲ καθαρεύουσα δὲν ἐδημιούργησε νέας χασμωδίας. Διὰ τοῦτο τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τοῦ Ροῖδου σελ. 160 παρατιθεμένων παραδειγμάτων δὲν ἔχουσι χασμωδίας μὴ ἀνεκτάς, ἀλλ' εἶνε ἀπλῶς λέξεις σπάνιαι ἢ καὶ ὅλως ἄχρηστοι, αἵτινες ξενίζουσι μόνον διὰ τὸ σπάνιον καὶ διὰ τὸ μῆκος αὐτῶν, ὅχι δὲ διὰ τὴν χασμωδίαν (τοῦλάχιστον αἱ πλεῖσται). Ἡ δημώδης μεταβάλλουσα τὸ ι καὶ τὸ ε εἰς ἡμιαυτόφωνα (οἷον γιατρός, ἐλῖα) ἐξήλειψεν ἀληθῶς ἐν πλείσταις περιπτώσεσι τὴν ἐπαλληλίαν δύο φωνηέντων (καίτοι δὲ δύναται τοῦτο κυρίως νὰ λεχθῇ χασμωδία). Ἀλλ' ἡ φθογγο-

¹ Τοιαῦτα ἄστειότητες δύνανται εὐκόλως νὰ ἐπινοηθῶσι διὰ πᾶσαν γλώσσαν, οὐδ' αὐτῆς τῆς δημώδους νεοελληνικῆς ἐξαιρουμένης. Οὕτω λ. χ. δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ συχνά για, γε, λια, λιε, για, γε τῆς δημώδους ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ψελλίσματα τῶν νηπίων, τῶν μαμμακῶν καὶ τῶν νωδῶν, τὰ ἀρέσκοντα εἰς τὸν κ. Ξενοπούλου φτ καὶ χτ ἐνθυμίζουσι πτύσεις καὶ ἀποχρέμψεις καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Οἰμοῖος ἡ γαλλικὴ ἔχει ἀποκληθῇ ἐν Ἀγγλίᾳ γλώσσα τῶν χοιρῶν ἔνεκα τῆς συχνότητος τοῦ οὐί οὐί ἐν αὐτῇ (Francke ἐν. ἀν. σελ. 22), ἀνάλογα δὲ ἔχουσι λεχθῇ πάμπολλα καὶ περὶ ἄλλων γλωσσῶν. Ἐάν τὰ τοιαῦτα λαμβάνονται ὑπὸ σοβαρῶν ἔποψιν, οὐδεμία γλώσσα θὰ εὐρεθῇ ἀφογος.

¹ Ἄν ἐκ τοῦ παρόντος ἐπιτρέπεται νὰ κρίνεται τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, εἶνε περιττὸν νὰ ἐξετασθῇ ἐνταῦθα.

² Whitney, Ἀναγνώσματα σελ. 504 τῆς ἑλλ. μεταφράσεως.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΜΜ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

λογικὴ αὕτη μεταβολὴ εἶνε ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν εὐφωνίαν καὶ τὴν αἰσθηματολογίαν, ὅχι μόνον διότι ἡ δημώδης ποιήσις συχνότατα ἀνέχεται τὴν χασμωδίαν¹, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον διότι ἡ δημώδης διάλεκτος ἐξαφανίζουσα ἐνίοτε σύμφωνά τινα ἢ προτιμῶσα ἀσυναιρέτους τύπους ἐδημιούργησε χασμωδίαν μὴ ὑπάρχουσαν πρότερον, οἷον λέου, λέει, πάου, πάει, ἀγαπάει, φυλάει, νὰ σᾶς τὸ μολοήσω κτλ. κτλ. Ἐνιαχοῦ μάλιστα λέγεται καὶ Παραῖα, παιγνῖα, λάααα, ἔασες καὶ ἄλλα πολλὰ (πρβλ. καὶ τὰ τοῦ Σολωμοῦ κ' ἔλεες, χλαλοή, πέλαο). Εἶνε λοιπὸν φανερόν ὅτι ἡ δημώδης δὲν ἀποστρέφεται τὴν χασμωδίαν οὔτε ἔχει ὀλιγοτέρας χασμωδίας τῆς καθαρευούσης. Ὅτι δὲ τὸ αἰσθημα τοῦ κακοήχου τῶν φθόγγων τῆς καθαρευούσης δὲν εἶνε τοσοῦτον κοινὸν παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Ξενοπούλος, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Ροῖδης (σελ. 159) παρατηρῶν ὅτι «τὴν αἰσθησὶν τοῦ μεγέθους τῆς διαφορᾶς ἀμβλύνει ἡ παιδιόθεν συνήθεια καὶ ἄσκησις ν' ἀκούωμεν καὶ νὰ ἐκφωνῶμεν παρὰ φύσιν φθόγγους εἰς βαθμὴν τοιοῦτον, ὥστε οὔτε λύπην ὀξεῖαν προξενοῦσιν οὗτοι εἰς τὴν ἀκοήν, οὔτε δυσκολεύουσι πολὺ τὴν προ-

¹ Παράδειγμα ὁ ἀκόλουθος χασμωδικώτατος στίχος τῆς Ερωφίλης ἐκ τοῦ μονολόγου τοῦ Χάρου:

Ἐγώ μαι κείνος τὸ λοιπὸ, δὲ ὅλοι μὲ μισοῦσι.

φοράν. Ἀλλ' ἂν λάβῃ τις τὸν κόπον νὰ προσέξῃ κτλ... δύσκολον εἶνε νὰ μὴ αἰσθανθῇ ὅτι πλέον εὐήχη καὶ εὐαπάγγελτα εἶνε τὰ τελευταῖα» (δηλ. τὰ δημώδη). Ἡ μαρτυρία λοιπὸν αὕτη τοῦ Ροῖδου καταδεικνύει σαφῶς ὅτι μόνον ὅτι δὲν εἶνε γενικὸν τὸ αἰσθημα τοῦ κ. Ξενοπούλου, ἀλλὰ καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀπροκατάληπτος ἀντιλαμβάνεται τὸ δῆθεν κακοήχον τῆς καθαρευούσης καὶ τὸ εὐήχον τῆς δημώδους, ἀνακαλύπτουσι δ' αὐτὰ μόνον ὅσοι τύχη νὰ ὑποστῶσιν ἐπισταμένην ψευδογλωσσολογικὴν κατήχησιν. καθ' ὃν τρόπον ὁ εὐπιστος ἐκείνος τοῦ Βορκακίου ἐκατηγήθη νὰ πιστεύῃ τὰς θαυμασίας ιδιότητας τοῦ μαγευμένου δένδρου καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃ ὅτι ἀπατᾶται ὑπὸ τῶν ἰδίων δρῦντων.

Ἡ περίπτωσις αὕτη, καθ' ἣν ὀρισμένοι περὶ εὐφωνίας καὶ κακοφωνίας ἰσχυρισμοί, καίπερ προβαλλόμενοι ὡς δῆθεν ὑπαγορεύσεις τῆς καλαισθησίας καὶ κρυπτόμενοι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς λογοτεχνικῆς εἰδικότητος καὶ ἀρμοδιότητος, ὅμως ἀποδεικνύονται διὰ θετικῶν τεκμηρίων ὁλοσχερῶς ἀνυπόστατοι, δύναται κάλλιστα νὰ διδάξῃ τίνα ἀξίαν ἔχουσι καὶ ἄλλοι ὅμοιοι αἰσθηματολογικοὶ ἰσχυρισμοί, οἵτινες μέχρις ἀφορήτου καταχρήσεως προβάλλονται ἐν ταῖς περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος συζητήσεσιν. Πλειστάκις οἱ τοιοῦτοι ἰσχυρισμοὶ ἔνεκα τοῦ

υποκειμενικοῦ χαρακτήρος αὐτῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐξελεγχθῶσιν. ἀλλ' ἀκριβῶς τούτου ἕνεκα ἔπρεπε νὰ προβῶσιν ὡς πρὸς τὴν ἑνότητα καὶ ὁμολογούμενοι, εἶνε δὲ πολὺ τολμηρὸν νὰ χαρακτηρίζεται εὐκόλως ὁ ἀντιφρονῶν ὡς ἀναίσθητος ἢ τὸ ὀλιγώτερον ὡς ἀναρμόδιος, διότι ἰδοὺ ὅτι παρουσιάζονται ἐνίοτε περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ λεγόμενον αἰσθημα ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν εἶνε τίποτε, ἢ ὅτι εἶνε ἀπλή αὐταπάτη ἢ ἀτομικὴ ἰδιοτροπία, καὶ τότε δικαιούται πᾶς τις νὰ δυσπιστῇ.

Περὶ τοῦ ἐτέρου ἰσχυρισμοῦ τοῦ κ. Ξενοπούλου ὅτι ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ ἡ καθαρεύουσα εἶνε ἀχρηστος, εὐχρηστος δὲ μόνον ἡ δημώδης, δὲν εἶνε καιρὸς νὰ γίνῃ ὁ προσήκων λόγος. Ἐγραψα ἄλλως περὶ τούτου ἱκανά (σελ. 49 ἑξ.), ἀφοῦ δὲ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ καθαρεύουσα εἶνε καὶ αὕτη ζῶσα διάλεκτος καὶ ἀφοῦ κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ὑπεράγαν δημοκρατικὰς θεωρίας πᾶσαι αἱ γλῶσσαι καὶ διαλέκτοι ἔχουσι φύσει τὴν αὐτὴν ἀξίαν, δὲν ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐπέμενεν τις ἰσχυρίζομενος ὅτι μόνη ἡ καθαρεύουσα ἐξαιρεῖται τοῦ γενικοῦ κανόνος. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔλθῃ καιρὸς νὰ ἐξετασθῇ τὸ περὶ τῆς λογοτεχνίας ζήτημα λεπτομερέστερον, καὶ τότε ἴσως ἀποδείχθῃ ὅτι καὶ περὶ τούτου ἐπικρατοῦσι δοξασίαι λίαν ἐσφαλμέναι. Ἐπὶ τοῦ παρόντος παρατηρῶ ὅτι καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ σημερινὴ δημώδης λογοτεχνία εἶνε κατὰ ποῖον ἀρίστη, πάλιν δὲν θὰ ἴσκει τοῦτο νὰ καταργήσῃ τὴν καθαρεύουσαν, ἔαν δὲν ὑπάρχῃ καὶ ἄλλα συντελεστικά αἰτία· ὁ δὲ κ. Ξενοπούλος βεβαιῶν ὅτι ἀφεύτως θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα, ὅπως «εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου» ἔχει ἐσφαλμένας πληροφορίες. Τοῦτο ἀποδεικνύει κάλλιστα πάντων αὕτη ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διότι ἐνῶ ἡ ποίησις ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπὶ ὅκτῳ ὅλοις αἰῶνας προετίμα ἄλλας διαλέκτους πλὴν τῆς αἰτιακῆς, ἡ δὲ πεζογραφία μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος μετεχειρίζετο τὴν ἰωνικὴν, ὅμως ἡ πολιτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλαι περιστάσεις ἤρκεσαν νὰ ἀναδείξωσι νικηφόρον τὴν αἰτιακὴν διάλεκτον, πρὶν ἀκόμη ἀναπτύξῃ ἰδίαν σημαντικὴν λογοτεχνίαν· ἡ δὲ γλῶσσα τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Πινδάρου, τῆς Σαπφούς ἐξηφανίσθη. Ὁσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ λογοτεχνία μετεχειρίζετο σχεδὸν αποκλειστικῶς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ἀλλ' ἡ ἐπελθούσα ξενικὴ κατάκτησις καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατέστρεψε

τὴν γλῶσσαν τῆς λογοτεχνίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν Γαλλίᾳ «ἡ νῦν γαλλικὴ γλῶσσα ἦτο ἄλλοτε διάλεκτος μικροῦ τινος μέρους τῆς γαλλικῆς χώρας καὶ εἶχε ἐπὶ μακρὸν χρόνον φοβερὰν καὶ μάλιστα ὑπερτέραν ἀντίπαλον τὴν ἀρχαίαν καὶ λεπτῶς κεκαλλιεργημένην διάλεκτον τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, τὴν προβυγκιανὴν ἢ γλῶσσαν τοῦ οὐ. Ἄν δὲ τὸ βασίλειον τῆς Τολώσσης διετηρεῖτο, οὐδέποτε θὰ ὑπεχώρει ἡ γλῶσσα τοῦ οὐ τῇ γλώσσῃ τοῦ οὐι, ὅπως τότε ἐκάλουν τὴν γαλλικὴν ἐν στενωτέρᾳ σημασίᾳ. Ἀλλὰ τὰ σκῆπτρα τῆς ἡγεμονίας μετέβησαν ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας πρὸς τὰς βορείους ἐπαρχίας, καὶ οὕτως ὁ λόγος τούτων κατέστη γλῶσσα κομρὴ καὶ ἐπίσημος ἐν πάσῃ τῇ Γαλλίᾳ, τοῦναντίον δὲ ἡ γλῶσσα τοῦ οὐ δὲν ἐγράφετο πλέον καὶ κατέπεσεν εἰς χυδαῖον καὶ ἀνάξιον λόγον ἰδιώμα»¹. Ἐν Γερμανίᾳ δὲ ἡ ποίησις εἶχε σημαντικῶς ἀναπτύχθῃ ἐν ἄλλαις διαλέκτοις, τὰς ὁποίας προετίμα καὶ μετὰ τὸν Λούθηρον ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπικρατήσις τῆς μεταρρυθμίσεως ἀνέδειξε νικηφόρον τὴν γλῶσσαν τοῦ Λουθήρου. Ἡ αὕτη ὅμως γλῶσσα τοῦ Λουθήρου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ γερμανοφώνῳ Ὀλλανδίᾳ, διότι ἡ χώρα αὕτη ἔγινε πολιτικῶς ἀνεξάρτητος καὶ ἐκαλλιέργησε τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι δὲν συνέβη εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Ξενοπούλος, ἀλλ' ἡ τύχη τῶν γλωσσῶν ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν αἰτίων, καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων. Ἀφοῦ λοιπὸν διάλεκτοι πράγματι εὐνοοῦμεναι ὑπὸ τῆς λογοτεχνίας ὑπέκλιναν εἰς ἄλλας μὴ εὐνοούμενας, εἶνε προδήλον ὅτι ἡ ἐπικρατήσις γλωσσικοῦ τινος ἰδιώματος δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ μόνης τῆς προτιμήσεως τῆς λογοτεχνίας ἢ μᾶλλον μέρους μόνον τῆς λογοτεχνίας. Ὅθεν τούτων οὕτως ἐχόντων ἐννοεῖται ὅτι ὑπερβαίνει καὶ αὐτῆς τῆς εὐλόγου τόλμης τὰ ὅρια ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὀλίγοι τινὲς ἄνθρωποι ἀσχολούμενοι περὶ τὴν λογοτεχνίαν, χωρὶς νὰ εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι ἀρέσκουσιν εἰς τὸ κοινόν, θὰ θυμίσωσιν αὐτοὶ μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν αὐθεντικῶς καὶ κατὰ βούλησιν, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες θὰ ἀποδειχθῶσι κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην ὄντες λίθοι, ἀριθμὸς, πρόβατ' ἄλλως, ἀμφορῆς νενημένοι.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

¹ Whitney, Ἀναγνώσματα σελ. 263 τῆς ἑλλ. μεταφρ.

PIKE

Ὅταν ἔληξε τὸ συμβόλαιον, ὁ κ. Μπερζερέ, ἡ ἀδελφὴ του καὶ ἡ κόρη του ἄφησαν τὸ παλὸν κ' ἐρειπωμένον σπῖτι τῆς ὁδοῦ Σηκουάνα καὶ κατοίκησαν ἓνα καινούργιο διαμέρισμα τῆς ὁδοῦ Βωζιβάρ. Ἔτσι εἶχε αποφασίσει ἡ Ζωὴ καὶ ἡ τύχη. Τὴν ὥραν ποῦ μετεκόμιζαν, — ἀτελείωτη ὥρα — ὁ Ρικὲ πηγαινοήρχετο θλιβερὰ στὴν ἐρημωμένη κατοικία. Ἐχανε τῆς πιδ ἀγαπημένες του συνήθειες. Ἀνθρώποι ἄγνωστοι, κακοντυμένοι, ὕβριζοντες καὶ ἀγοριεμένοι χαλοῦσαν τὴν ἡσυχία του καὶ ἔφθαναν ἕως τὸ μαγειρείο, ὅπου ἀναποδογύριζαν μὲ τὰ πόδια τῶν τὸ πινάκι ποῦ ἔτρωγε καὶ τὸ δροσερὸ νερό του. Ἐπερναν τῆς καθέκτες τὴ μία μετὰ τὴν ἄλλη, ἔσερναν ξαφνικὰ τὰ χαλιά ποῦ ἦτον ξαπλωμένος ὁ κακομοῖρης, καὶ δὲν ἤξευρε πλέον ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.

Ἐνα πράγμα ποῦ τὸν τιμᾷ εἶναι πῶς ἠθέλησε στὴν ἀρχὴ ν' ἀντισταθῇ. Ὅταν ἔπερναν τὴν ἀποθήκην τοῦ νεροῦ, ἄρχισε νὰ γανγίξῃ μανιώδης. Μὰ κανεὶς δὲν τὸν ἄκουε. Νικημένος, ἔχασε τὸ θάρρος του. Ἡ δεσποινὶς Ζωὴ τοῦ εἶπε ξηρά: «Σώπασε λοιπόν»! Καὶ ἡ δεσποινὶς Παυλίνα: «Ρικέ, εἶσαι γελοῖος»!

Ἐπαυσε νὰ φωνάζῃ εἰς μάτην καὶ νὰ ὑπερασπίζεται, αὐτὸς μόνον, τὴν κοινὴν περιουσίαν. Ἐθρηνοῦσε σιωπηλὸς τὰ ἐρείπια τοῦ σπιτιοῦ καὶ ζητοῦσε ἄδικα ἀπὸ δωμάτιον σὲ δωμάτιον λίγην ἡσυχία. Ὅταν ἤρχοντο νὰ παρουν τὰ ἐπιπλα τοῦ δωματίου ὅπου εἶχε καταφύγει, ἐκρυβόταν κάτω ἀπὸ κανένα τραπέζι ἢ ἓνα ἐπιπλὸν ποῦ ἀπέμενε ἀκόμη. Ἀλλ' ἡ προφύλαξις αὐτῆ ἐπῆγαινε χαμένη· τὸ ἐπιπλὸν ἄρχισε νὰ κινῆται, νὰ σηκώνεται, νὰ ξαναπέφτῃ μὲ κρότον καὶ ἦτον κίνδυνος νὰ τὸν κομματιάσῃ. Ἐφευγε ἀγοριεμένος καὶ μὲ σηκωμένες τῆς τρίχες, καὶ εὗρισκε ἄλλο καταφύγιον, ποῦ δὲν ἦτον πιδ ἀσφαλισμένον ἀπὸ τὸ πρῶτο.

Καὶ αἱ ἀνησυχίαι αὐταί, καὶ οἱ κίνδυνοι ἀκόμη ἦσαν τίποτε ἐμπρὸς στὴν θλίψιν ποῦ εἶχε στὴν καρδιά. Περισσότερον ἔπασχε, ὅπως λέγουν, τὸ ἠθικόν του.

Τὰ ἐπιπλα τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἦσαν γι' αὐτὸν ἀπλὰ ἀντικείμενα· εἶχαν ψυχὴν καὶ καλωσύνην· ἦσαν πνεύματα ἀγαθὰ, ποῦ ὁ ἀποχωρισμὸς

τῶν ἀνιγγελλε μεγάλῳ κακό. Πιᾶτα, ζαχαριέριαις, τιγανάκια καὶ κατσαρόλαις, ὅλαι αἱ μαγειρικαὶ θεότητες· πολυθρόναι χαλιά, μαξιλάρια, ὅλα τὰ εἶδωλα τοῦ σπιτιοῦ, ὅλοι οἱ ἐφέστιοι, εἶχαν φύγει. Δὲν ἐπίστευε πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἐπανορθωθῇ τέτοια μεγάλη καταστροφή. Καὶ ἡσθάνετο τόσην λύπην, ὅσην ἠμποροῦσε νὰ χωρέσῃ ἡ ψυχούλα του. Εὐτυχῶς ποῦ, ὅπως ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ, εὐκόλῃ διεσκέδαζε τὴν θλίψιν της καὶ γρήγορα λησιμονοῦσε τὴν δυστυχία.

Ὅταν οἱ αἱμοχαρεῖς αὐτοὶ ἄνθρωποι μὲ τὸ κάρῳ ἔφευγαν, καὶ ἡ σκούπα τῆς κερά - Ἀγγελικῆς ἐσήκωνε τὴν σκόνην ποῦ εἶχε μείνει ἐπάνω στὸ πάτωμα, ὁ Ρικὲ ἡσθάνετο μιὰ ποντικίλα, παρεμόνευε καμμιὰ ρογαλίδα καὶ ἔτσι ἡ ἐλαφρὰ σκέψις του λησιμονοῦσε. Γρήγορα ὅμως ξανάρχισε ἡ μελαγχολία.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ὅπου τὰ πράγματα ἐχειροτέρευαν ὁλοένα, ἀπελπίσθη. Τοῦ ἐφάνη ἰδιαιτέρως ἀπαίσιον νὰ χώσουν τὰ φορέματα μέσα σὲ σκοτεινὰ κιβώτια. Ἡ Παυλίνα, πρόθυμη καὶ γελαστή, τοποθετοῦσε τῆς φούστες της σ' ἓνα μπαούλο. Ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του, σὰν ἐμπρὸς σὲ μιὰ κακὴ προᾶν. Καὶ τραβηγμένος στὸν τοῖχο, ἐσκέπτετο: «Αὐτὸ ἔλειπε! Αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος μας». Καὶ εἶτε ἐνόμιζε ὅτι, μὲ τὸ νὰ μὴ βλέπῃ αὐτὸς, τὰ πράγματα δὲν ἐγίνοντο, εἶτε διότι ἀπέφραγε ἀπλῶς ἓνα θλιβερόν θέαμα, δὲν ἐγύριζε νὰ κατὰξῃ πρὸς τὸ μέρος τῆς Παυλίνης. Ἡ Παυλίνα πηγαινοήρχομένη παρετήρησε κατὰ τύχην τὸν Ρικέ. Ἡ στάσις του ἦτο ἀξιολύπητη. Τῆς ἐφάνη ὅμως κομικὴ καὶ ἄρχισε νὰ γελᾷ. Γελῶντας τὸν ἐκάλεσε: «Ἐλα, Ρικέ, ἔλα»! Ἐκεῖνος δὲν ἐκινήθη ἀπὸ τὴν γωνία του οὔτε ἐγύρισε νὰ ἰδῇ. Δὲν εἶχε καρδιά τὴν στιγμὴν ἐκείνη νὰ χαϊδέψῃ τὴν κερά του καὶ ἐφοβεῖτο, ἀπὸ ἓνα κρυφὸν ἐνστικτον, ἀπὸ κάτι σὰν προαίσθημα, νὰ πλησιάζῃ τὸ ἀνοικτὸ μπαούλο. Τὸν ἐκάλεσε καὶ πάλιν. Ἐπειδὴ δὲν ἀπαντοῦσε, ἐπῆγε καὶ τὸν ἐπῆρε ἐπάνω της. «Τὸν κακομοῖρη, τὸν Ρικέ! τοῦ εἶπε τί λυπημένος ποῦ εἶναι»! Ὁ τότε τῆς φωνῆς της ἦτον εἰρωνικός. Ὁ Ρικὲ δὲν ἐννοοῦσε τὴν εἰρωνείαν. Ἐμενε ἐπάνω εἰς

τὴν Παυλίαν ἀκίνητος καὶ μελαγχολικὸς κ' ἐπροσποιεῖτο ὅτι δὲν ἔβλεπε τίποτε, οὔτε ἤκουε τίποτε. «Ρικέ, κύτταξέ με»! Τρεῖς φορές ἐπανελάβε τὴν ἐπίπληξιν καὶ τῆς τρεῖς φορές εἰς μάτην. Ἐπειτα, προσποιουμένη ὅτι ἐθύμωσε πολὺ: «Κουτόσκυλο, φεύγα ἀπὸ δῶ», καὶ τὸ ῥίχνει μέσα στὸ μπαούλο καὶ τὸ κλείει. Ἐκείνην τὴ στιγμή τὴν ἐφώναζε ἡ θεὰ τῆς καὶ ἔφυγε ἀφίνουσα τὸν Ρικέ κλεισμένον εἰς τὸ μπαούλο.

Ὁ Ρικέ ἦτον πολὺ ἀνήσυχος. Κάθε ἄλλο ὑπέθετε παρὰ ὅτι τὸ κλείσιμόν του ἐκεῖ μέσα ἦτο ἀστέισμός. Βλέπων ὅτι ἡ θέσις του ἦτο ἀρκετὰ δυσάρεστος, ἐπροσπάθησε νὰ μὴ τὴν κάμῃ χειροτέραν μὲ τὴν ἀνοησίαν του. Καὶ ἔμεινε ὀλίγα λεπτὰ ἀκίνητος χωρὶς νὰ πάρῃ τὴν ἀναπνοὴν του. Ἐπειτα ἐσκέφθη νὰ ἔξερει-νῇ τὴν σκοτεινὴν εἰκτὴν του. Ἐψαχνε μὲ τὰ πόδια του τῆς φούστες καὶ τὰ ὑποκάμισα ποῦ ἦτον ριγμένον κ' ἐξήγησε κανὲν ἀνοιγμα διὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν τρομερὸν αὐτὸν τόπον. Ἐπέρασαν δύο τρία λεπτά. Ἐξαφνα ἄκουσε τὸν κ. Μπερζερέ νὰ τὸν φωνάζῃ:

— Ἐλα, Ρικέ, ἔλα. Πάμε νὰ περιπατήσωμε στὴν προκυμαία. Ἐκεῖ εἶναι ὁ τόπος τῆς δόξης. Ἐχτισαν ἓνα σταθμὸ δυσμορφίας ὑπερόχου καὶ καταπληκτικῆς ἀσχημίας. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ πάει, εἶναι μιὰ τέχνη χαμένη. Γκρεμίζουν τὸ γωνιαῖον σπῆτι τῆς ὁδοῦ Μπακ ποῦ ἔκαμνε καλὴν ἐντύπωσιν καὶ θὰ χτίσουν, χωρὶς ἀμφιβολία, στὴ θέσιν του κανένα τερατούργημα. Νὰ δώσῃ τοῦλάχιστον ὁ Θεὸς νὰ μὴν εἰσαγάγουν οἱ ἀρχιτέκτονές μας εἰς τὴν προκυμαίαν Ὁρσαὶ τὸν βάρβαρον ρυθμόν, ποῦ μᾶς ξετρούπωσαν στὴ γωνία τῆς ὁδοῦ Οὐδόσιγκτον, ἐπάνω εἰς τὴν λεωφόρον τῶν Ἡλυσιῶν!... Ἐλα, Ρικέ!... Πάμε νὰ περιπατήσωμε στὴν προκυμαία. Ἐκεῖ εἶναι ὁ τόπος τῆς δόξης. Ἀλλ' ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔξεπεσε πολὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Γαβριὴλ καὶ τοῦ Λουδοβίκου... Ποῦ εἶναι τὸ σκυλί;... Ρικέ! Ρικέ!...

Ἡ φωνὴ τοῦ κ. Μπερζερέ ἔδωσε μεγάλην ἀνακούφισιν εἰς τὸν Ρικέ. Ἀπῆντησε γρατσου-νίζοντας σὰν τρελλὸς τὰ πλευρὰ τοῦ μπαούλου.

Ποῦ εἶναι τὸ σκυλί; ἠρώτησε ὁ κ. Μπερζερέ τὴν Παυλίαν, ποῦ ἐπέστρεφε μὲ ἓνα δέμα φορέματα στὰ χέρια.

— Εἶναι μέσα στὸ μπαούλο, πατέρα.

— Μέσα στὸ μπαούλο! Καὶ γιατί; ἠρώτησε ὁ κ. Μπερζερέ.

— Γιατί ἦταν κουτός, ἀπῆντησε ἡ Παυλίαν.

Ὁ κ. Μπερζερέ ἐλευθέρωσε τὸν φίλον του. Ὁ Ρικέ τὸν ἀκολούθησε ἕως τὸν ἀντιθάλαμον

κουνώντας τὴν οὐρὰ του. Ἐπειτα μιὰ ἰδέα τοῦ ἤλθε. Ἐγύρισε στὸ δωμάτιον, ἔτρεξε στὴν Παυλίαν, καὶ ἐρρίχθηκε ἐπάνω τῆς. Τὴν ἐφίλησε μὲ θόρυβον καὶ μὲ λατρείαν, καὶ ἐπέστρεψε στὸν κύριόν του. Ἐνόμιζε ὅτι θὰ παρέλειπε καθή-κον θρησκευτικὸν ἂν δὲν ἔδειχνε τὴν ἀγάπην του εἰς ἐκείνην ποῦ ἡ δύναμις τῆς τὸν εἶχε χάσει μέσα σ' ἓνα βαθὺ μπαούλο.

Εἰς τὸν δρόμον, ὁ κ. Μπερζερέ καὶ τὸ σκυλί του εἶδαν τὸ ἀξιολύπητον θέαμα τῶν ἐπίπλων τῶν ἀραδιασμένων ἐπάνω εἰς τὸ πεζοδρόμιον. Τὴν ὥραν ποῦ οἱ ἐργάται ἐπῆγαν νὰ πιοῦν ἓνα ποτηράκι στὸ μακαλικὸ τῆς γειτονιάς, ἡ ντουλάπα μὲ καθρέπτη τῆς δεσποινίδος Ζωῆς ἀντανάκλουσε τοὺς διαβάτας: ἐργάτας, μαθη-τὰς τῆς σχολῆς τῶν Ὁραίων Τεχνῶν, κορίτσια, ἐμπόρους καὶ καροτσάκια, ἀμάξια καὶ κάρα, καὶ τὸ κατάστημα τοῦ φαρμακοποιοῦ μὲ τὰ μπουκάλια του καὶ τὰ φίδια τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἀκουμπημένος στὴν ἄκρην τοῦ πεζοδρομίου, ὁ πατέρας τοῦ κ. Μπερζερέ χαμογελοῦσε μέσα στὸ πλαίσιόν του, μὲ γλυκύτητα καὶ λεπτότητα, καὶ μὲ τὰ μαλλιά ἀνάκατα ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Ὁ κ. Μπερζερέ παρετήρησε τὸν πατέρα του μὲ σεβασμὸν καὶ ἀγάπην καὶ τὸν τοποθέτησε καλ-λίτερα. Ἐβαλε ἐπίσης σὲ κατάλληλον μέρος τὸ τραπέζι τῆς Ζωῆς, ντροπιασμένο ποῦ ἐδρί-σκετο στὴ μέση τοῦ δρόμου.

Ὁ Ρικέ, ἐν τῷ μεταξύ, ἐσκάλωσε ἐπάνω εἰς τὸν κύριόν του καὶ τὸν κύτταξε μὲ τὰ ὠραία λυπημένα μάτια του, σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε:

«Ἐσὺ ποῦ ἦσουν τόσο πλούσιος καὶ ἰσχυ-ρὸς μήπως ἔξεπεσες; Ἀφίνεις αὐτοὺς τοὺς κουρελιασμένους νὰ πιάνουν τὰ ἐπιπλά σου, τὸ κρεβάτι σου, τὸ τραπέζι σου, νὰ τὰ σέρνουν ἔξω, νὰ τραβοῦν στῆς σκάλες τὴν ἀναπαυτικὴν πολυθρόνα σου ποῦ ἦταν καὶ δική μου, κ' ἔξα-πλονόμεθα κάθε βράδυ, καὶ πολλὰς φορές καὶ τὸ πρωῒ, σιμὰ σιμὰ. Τὴν ἄκουσα τὴν πολυ-θρόνα μας νὰ στενάζῃ στὰ χέρια αὐτῶν τῶν κακοντυμένων ἀνθρώπων, τὴν πολυθρόνα μας ποῦ εἶναι μιὰ θεὰ ἐφέςτιος ἓνα ἀγαθοποιὸν πνεῦμα. Καὶ δὲν εἶπες λέξι σ' αὐτοὺς τοὺς ἀρ-παγας. Ἄν δὲν ἔχῃς πλέον κανένα ἀπὸ τὰ πνεύματα αὐτά, ἂν ἔχασες ἀκόμη καὶ τὰς μι-κρὰς αὐτὰς θεότητας ποῦ φοροῦσες, τὸ πρωῒ, ὅταν κατέβαινες ἀπ' τὸ κρεβάτι, ἐκείνες τῆς παντοφλῆς ποῦ παίζοντας ἐγὼ τῆς τραβο-λογοῦσα μὲ τὰ δόντια μου, ἂν ἦσαι πτω-χὸς καὶ δυστυχὴς, ὦ κύριέ μου, τί θὰ γίνω ἐγώ;

Μετάφρασις Κ. Μ.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Τὸ Ἐκθετο, δράμα σὲ τέσσαρες πράξεις ὑπὸ Ζ. Φυτίλη, Ἀθήνα 1904. — Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Περ. Γιαννοπούλου.

Ὅταν βλέπῃ κανεὶς καινούργιον ὄνομα εἰς τὸ ἐξώφυλλον ἑνὸς βιβλίου, τὸ διαβάσει μὲ τὴν προκατάληψιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶνε νέος. Καὶ τὸ βιβλίον κερδίζει πολὺ, διότι εἰς τὴν οἰκν-δήποτε ἀξίαν ποῦ ἔχει, προστίθεται καὶ ἡ οἰκ-δήποτε ἐλπίς ποῦ ἐμπνέει ὡς πρωτόλειον.

Ἐδιάβασα καὶ τὰ δύο δράματα τοῦ κ. Φυ-τίλη: Τὴν «Μητέρα καὶ Κόρη» ποῦ ἐξέδωκε πρόπερσον, καὶ τὸ «Ἐκθετο» ποῦ εἶδε τὸ πῶς τε-λευτάτως. Καὶ τὰ ἐδιάβασα μὲ τὴν ιδέαν ὅτι εἶνε ἔργα νέου, τὸ πολὺ εἰκασκετοῦς. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι ἡ ἐντύπωσίς μου δὲν ἔλλαξε καὶ πολὺ, ὅταν ἔμαθα ἔξωφρα ὅτι ὁ κ. Φυτίλης, ὁ ὁποῖος μένει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἶνε ἄνδρας ὥριμος, μεστός καὶ πολυπείρους ὅτι πρὶν γίνῃ λόγιος ἦτο δικηγόρος καὶ ἐπιχειρηματίας, πλουτίσας μάλιστα ὥστε νὰ ἤμπορῇ τώρα νὰ κάμνῃ κάθε φιλολογικὸν του κέρφι καὶ ὅτι ἂν δὲν εἶνε ἀκόμη λαμπρὸς δραματικὸς συγγραφεὺς, εἶνε ὅμως λαμπρότατος ἄνθρωπος.

Καὶ δὲν ἔλλαξε πολὺ ἡ ἐντύπωσίς μου, διότι ἂν ὀλιγόστευσαν αἱ ἐλπίδες περὶ μέλλοντος, ἔμεινε τοῦλάχιστον ἡ ἀξία τῶν βιβλίων, ἡ ὁποία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶνε μικρά.

Ἀμυδρότατα ἐνθυμούμαι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πρώτου. Νομίζω ὅτι Μητέρα καὶ Κόρη ἀγαποῦν τὸν ἴδιον ἄνδρα, καὶ ἡ μία θυσιάζεται χάριν τῆς ἄλλης. Ποία ὅμως; Ἡ εὐγενεστέρη ἢ ἡ ἀδυνάτωτέρα;... Περισσότερον ἀπὸ τὸν σκελετόν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε ἴσως καὶ μεγάλο πρᾶγμα, ἐνθυ-μούμαι, ὅτι μὲ διέθεσε καλὰ ἡ ἀπλὴ καὶ φυ-σικὴ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν εἶνε γραμμένον αὐτὸ τὸ δράμα, καὶ κάποιος ῥυθμὸς, κάποια μουσικὴ, ἀρχέγονος ἴσως ἀκόμη καὶ τραχεῖα, ἀλλὰ μὲ τὰς ἐν πᾶσι πάντοτε νὰ ὑψώσῃ ἕως τὰ νέφη καὶ τὰ πεζότερα μέρη τοῦ διαλόγου.

Τὸ ἐξωτερικὸν αὐτὸ στόλισμα τοῦ ἐλευθε-ρου ἀλλὰ σκοπίμου ἱάμβου, λείπει ἀπὸ τὸ «Ἐκθετο». Καὶ ὅμως ἡ γλῶσσα του, ἀσυνει-δήτως τώρα, εἶνε πλέον ἀρμονικὴ κατὰ βά-θος. Ἀλλὰ καὶ ὁ σκελετός του κάπως καλλί-

τερος. Τὸ Ἐκθετο εἶνε μία κόρη πτωχή. Ἀγαπᾷ ἓνα νέον, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγκαταλείπει ἢ μᾶλλον δὲν τὴν νυμφεύεται, διὰ νὰ νυμφευθῇ ἄλλην πλουσίαν. Ἡ ἀδικημένη προστρέχει παντοῦ, καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ γαμβροῦ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς νύμφης, διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ δι-κασίον τῆς. Παντοῦ τὴν διώχουν. Ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἀποδεικνύεται ὅτι εἶνε κόρη νόθος τοῦ πα-τρός τῆς νύμφης καὶ τῆς μητρός τοῦ γαμβροῦ. Καὶ ὅτι εἶχεν ἔραστὴν τὸν ἀδελφόν τῆς! Μετὰ τὴν φοβερὰν αὐτὴν ἀποκάλυψιν, ἡ μητέρα τῶν αὐτοκτονεῖ καὶ τὸ δράμα λύεται.

Αὐτὴ εἶνε μὲ λίγα λόγια ἡ ὑπόθεσις. Ὁρι-σμένως ὁ κ. Φυτίλης ἔχει ἀρκετὴν ἰδιοφυίαν νὰ πλέκῃ σκηναίς καὶ νὰ κατασκευάζῃ σκελε-τοὺς δραματικούς. Εἰςέχει ἀκόμη νὰ κάμνῃ τὰ πρόσωπά του νὰ ὁμιλοῦν ἀνθρωπινὰ καὶ νὰ λέγουν —μεγάλῃ ἀρετῇ αὐτό,— ὀλίγα καὶ χρησιμα. Τέ-λος τὰ παρὰμύθια του δὲν εἶνε ἀπλὰ παρὰμύθια, ἀλλ' ἔχουν τὸ νόημά των, καὶ βλέπεις καθαρὰ ὅτι γίνονται ἐπίτηδες, διὰ νὰ διδάξουν τὰς κοινωνικὰς ἰδέας τοῦ ποιητοῦ. Τί του λείπει λοιπόν; Νομίζω ὅτι τοῦ λείπει ἡ δημιουργικὴ πνοή, ἡ καλλιτεχνικὴ δύναμις, ἐκείνη ποῦ ζωντανεῖ ἀνθρώπους καὶ παρουσιάζει εἰκόνας μεγάλας, ὠρίας καὶ ἀληθινάς.

Ἄν ἦτο νέος ὁ κ. Φυτίλης, θὰ ἔλεγα εὐχα-ρίστως ὅτι ἡ δύναμις αὐτὴ λανθάνει· ἀλλὰ πᾶ-λιν ποῖος εἰςέχει; Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποῖους ἡ νεότης, ἡ ἡλικία τῆς δράσεως καὶ τῆς ἀκμῆς, τῆς ἐμφανίσεως καὶ τῆς ἀνα-πτύξεως ὅλων τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ἀρχίζει ἀπὸ τὰ σαράντα. Καὶ πιθανὸν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώ-πους αὐτοὺς νὰ εἶνε καὶ ὁ κ. Φυτίλης.

Εἰς τοὺς φιλολογικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς μας κύκλους γίνεται κατ' αὐτὰς πολλὰς λόγος διὰ τὰ ἄθροα, τὰ ὁποῖα δημοσιεύει εἰς τὰς ἐφη-μερίδας ὁ κ. Περικλῆς Γιαννοπούλος. Κάμνουν ἐντύπωσιν προσπάντων τὰ αἰσθητικά, τὰ ὁποῖα φιλοξενεῖ τὸ Ἄστυ. Πρὸ ὀλίγου ἐτελείωσεν ἐκεῖ μιὰ μεγάλη μελέτη περὶ Θεάτρου καὶ ἤρχισεν ἄλλη περὶ Ζωγραφικῆς. Ἀλλως τε τὸ «Ἑλλη-νικὸν Χρῶμα» εἶνε συνέχεις τῆς «Ἑλληνικῆς Γραμμῆς» ἡ ὁποία ἐφάνη πέρυσι εἰς ἓν περιοδι-

κόν, πρόλογος δὲ καὶ τὰ δύο τῆς «Ἀρχιτεκτονικῆς», τὴν ὁποῖαν θὰ δημοσιεύσῃ ὡς μανθάνομεν ἡ Ἀκρόπολις.

Εἶνε πολὺ εὐχάριστον ὅτι ὁ κ. Περ. Γιαννόπουλος ἀπεφάσισεν ἐπιτέλους νὰ δημοσιεύῃ τὴν ἐργασίαν του. Ὁμολογῶ ὅτι θὰ τὴν ἐπροτιμοῦσα εἰς τόμον ἢ εἰς τόμους, ἀρτίαν, συμμεινμένην καὶ τακτοποιημένην· ἀλλ' ἂν τοῦτο πρὸς τὸ παρὸν εἶνε δύσκολον, τί νὰ γίνῃ! Ὁ κ. Γιαννόπουλος ἐργάζεται πρὸ ἐτῶν, μ' ἐπιμονήν, μὲ μέθοδον, μ' εὐσυνειδησίαν, μὲ ἀγάπην καὶ μ' εὐλάβειαν, εἰμπορῶ νὰ εἶπω, λειτούργου. Καὶ τὰ χειρόγραφα σωρεύονται. Τὰ μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, δὲν εἶνε παρὰ μέρος ἐλάχιστον. Καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ κ. Γιαννοπούλου ἄλλο δὲν εἶνε, παρὰ νὰ εἰμπορέσῃ μίαν ἡμέραν νὰ παρουσιάσῃ τὸ σύνολον.

Περὶ τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Γιαννοπούλου θὰ ὁμιλήσωμεν κάποτε ἐκτενέστερα. Ὅλοι θαύσοληθοῦν με αὐτήν. Εἶνε ἐργασία, ἡ ὁποία ἀδιάφορον δὲν θάφισεν κανένα. Πρὸς τὸ παρὸν, ἠθέλησα μὲ ὀλίγας λέξεις νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Παναθηναίων». Εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Γιαννοπούλου θὰ εὑρουν κάτι τὸ νέον, τὸ εἰλικρινές, τὸ πρωτόκρουστον, τὸ ρηζικέλευθον. Δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰ συνήθη αἰσθητικὰ καὶ κριτικὰ φληναφήματα, τὰ κατὰ συνθήκην ἀναμασσήματα. Ἐμπνέονται ὅλα ἀπὸ μίαν ιδέαν, ἀπὸ μίαν ἀρχήν. Καὶ ἡ ιδέα αὕτη, δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, εἶνε νέα καὶ ὠραία καὶ φωτεινή. Εἰμπορεῖ, — ποῦτος εἰξεύρει, — νὰ ἐπικρατήσῃ, νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Τέχνην καὶ εἰς τὴν Ζωὴν ὡς ὁδηγήτορα. νὰ κάμῃ προση-

ΤΟ ΡΩΜΑΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΗΣ ΟΡΑΓΓΗΣ

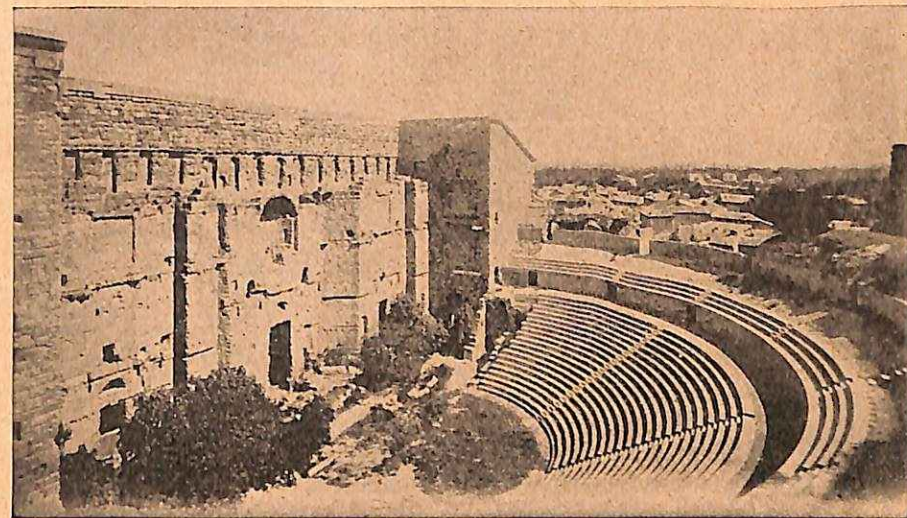
λύτους καὶ ὁπαδούς. Εἰμπορεῖ ὅμως καὶ νὰ δειχθῇ εἰς τὸ ὕστερον πλάνη, ὑπερβολή, οὐτοπία. Διὰ τοῦτο πρέπει κανεὶς νὰ τὴν βασιανίσῃ. Ὅπωςδὴποτε, ἡ αἰσθητικὴ τοῦ Γιαννοπούλου θὰ συζητηθῇ, θὰ προκαλέσῃ ἐνθουσιασμόν ἢ ἀγανάκτησιν, ἔρωτα ἢ μῖτος. Περὶ τούτου εἰμπορῶ νὰ σᾶς ἐγγυηθῶ: ὅτι θὰ λύσῃ τὴν ἀδιαφορίαν, ἡ ὁποία μᾶς ἀποκοιμίζει ὅταν πρόκειται περὶ σημαντικῶν, τὰ ὅποια θεωροῦμεν ἀσήμαντα. Ὁ κ. Γιαννόπουλος εἶνε ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἰξεύρουν νὰφυρνίζουν. Τὸ ὕψος του θωπεύει, γαργαλίζει, τσιμπᾷ, τρυπᾷ, δαγκάνει, δίδει γροθιές, φάπες, κατακερμαλίες. Ὅσῃν ὄρεξιν δι' ὕπνον νὰ ἔχῃ κανεὶς, θάνοίξῃ τὰ μάτια του. Διὰ νὰ ἰδῇ ἐπιτέλους ποῦτος εἶνε καὶ τί θέλει αὐτὸς ὁ αὐθάδης φωνακλός. Καὶ θάναγκασθῇ νὰκούσῃ καὶ θάναγκασθῇ νὰ προσέξῃ. Καὶ ἄμα προσέξῃ, ἡ ἰδέα θὰ τοῦ φανερωθῇ. Καὶ ἄμα τοῦ φανερωθῇ ἡ ἰδέα, — μέσος ὅρος δὲν χωρεῖ, — θὰ γίνῃ ἡ φίλος τῆς ἢ ἑχθρὸς τῆς.

Μεγάλοι, ἀξιοσημείωτοι, σπουδαῖται ἐργασίαι εἶνε πάντες ἐκεῖνοι, εἰς τὰς ὁποίας δὲν χωρεῖ ὁ μέσος ὅρος. Καὶ ὡς τοιαύτην ὑποδεικνύω τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Γιαννοπούλου. Μόλις ἐφάνη, καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη καλὰ, ἔχει ἤδη τοὺς φαντατικούς τῆς.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΕΙΛΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Τὸ Παρίσι ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου καὶ ἐντεῦθεν εἶνε ἔρμαιον τῶν ξένων· λεγεῶνες ὅλοι ὁρμώμενοι ἀπὸ τὰ τέσσαρα πέρατα τῆς οἰκουμένης, τὸ κατέκτησαν καὶ τὸ μετεμόρφωσαν εἰς ἀχαρκτήριστον Βαβέλ, ὅπου ὅλοι αἱ φυλαὶ τῆς ὑψηλίου συνωθῶνται καὶ ὅλοι οἱ μᾶλλον ἀντίθετοι τύποι συναντῶνται καὶ συγκρούονται, ἀπὸ τῶν μελαψῶν καὶ κατεσκληρότων Νοτιοαμερικανῶν εἰς τοὺς γέμοντας ζῦθον ροδωπακρεῖους καὶ προγαστορας Γερμανούς, καὶ τοὺς μακροσκελεῖς καὶ ὀστεώδεις Ἀγγλοσάξωνας. Οἱ ταλαίπωροι ἐγχώριοι, παντελῶς ἐξουθενωμένοι προσδλέπουν με γουρλωμένα μάτια καὶ χαίνοντα στόματα τὰς περιέργους φυσιογνωμίας καὶ τὰς ἀλλοκότους μορφὰς τῶν παντοειδῶν

ΤΟ ΡΩΜΑΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΗΣ ΟΡΑΓΓΗΣ

ἐπιδρομέων, μόνον δὲ ἡ σκέψις τοῦ κέρδους, τὸ ὅποσον παρέχει τὸ ἐπιμελὲς μᾶθημά των, ἀναστέλλει τὴν ἐκφρασιν τῆς δυσμενοῦς ἐκπλήξεως, ποῦ τοὺς ἐμπνέει ἡ θέα των Ὡς καὶ αὐταὶ αἱ Ἀμερικανίδες ταξειδιώτισσαι, ἐνῷ αἱ ὁμίμονές των ἀδελφαὶ τῆς χειμερινῆς ἐποχῆς συναμιλλῶνται πρὸς τὴν κομψότητα τῶν Παρισινῶν καὶ πολλάκις τὰς ὑπεβάλλουν διὰ τῆς ἀγκυματώδους καλλονῆς των, τῶρα αἱ τῆς θερινῆς φουρνιάς, θὰ ἐνόμιζες ὅτι ἐξῆλθον ἀπὸ θηριοτροφεῶν ἢ μᾶλλον ἀπὸ καμμίαν χράνην ὅπου συμφύρονται ἀπλαστοὶ ἀκόμη τύποι ἀνθρωπότητος. Εἰς αὐτάς, πολλάκις, χαρακτηριστικὰ εἴδη ἐν πρὸς ἐν συμπήγνυνται εἰς ἓν σύνολον τόσῳ ἀντίθετον πρὸς τὴν αἰσθητικὴν μας, ὥστε δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ γελάσῃ ἢ νὰ μὴ κλάυσῃ, ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας του.

Ἐννοεῖται ὅτι, καθὼς εἰς ὅλας τὰς δορυκλώτους πόλεις, τὰ βάρη τῆς κατακτῆσεως φέρουν μόνον οἱ ἀδύνατοι, ὅσοι ἔνεκα διαφορῶν λόγων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν, διότι ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅλοι οἱ σεβόμενοι ἐαυτοὺς Παρισίνοι ἔφυγαν καὶ τὰ καύματα καὶ τὴν πλημύραν τῶν περιγητῶν, καὶ ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰ δασύτικα βουνὰ ἢ εἰς τὰς κυματουλούτσους ἀκτὰς.

Ἡ διασπορά τῶν Παρισινῶν, ὡς εἶνε ἐπόμενον, ἐπέφερε καὶ τὴν διάσπασιν τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς· εἰς τὸ Παρίσι αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, μόνον ἀκμάζουν τὰ ὠδικὰ καφενεῖα με τὰς δῆθεν εὐθύμους ἡλιθιότητάς των· τὰ περισσότερα θεάτρα εἶνε κλειστά, καὶ ὅσα δὲν εἶνε, ἀναμασ-

σοῦν τὰ παλαιὰ των προγράμματα· ἀφοῦ εἰς τὴν Ὁπεραν ἀπὸ τὸν Τροβατόρε μεταπίπτουν εἰς τὸν Φάουστ καὶ ἀπὸ τὸν Φάουστ εἰς τὸν Τραβατόρε, δηλαδὴ ἡ ἀθηναϊκὴ θεατρικὴ κατὰστασις μὲ καλλιτέραν, ἐννοεῖται, ἐκτέλεσιν. Ἀλλ' αἱ παραστάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀπὸ μεγάλους παρισινούς ἡθοποιούς ἔλαβον μεγάλην ἐφέτος ἐπίδοσιν, ἰδίως δ' ἀξιωματημένοντο ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν αἱ τελεσθεῖσαι εἰς τὸν ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν ἵπποδρόμον τοῦ Béziers καὶ εἰς τὸ θαυμασιὸν ἀρχαῖον θέατρον τῆς Ὁράγγης· εἰς μὲν τὸν ἵπποδρόμον ἐδόθησαν αἱ «Φοίνισσαι» τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὁ Ἀἰσχύλος Στεφανηφόρος· κατὰ ὀλίγον παρελλαχμένῃ ἀλλὰ πλήρῃ ἀρχαϊκῷ κάλλει παραστάσιν τοῦ συγγραφέως Jules Bois, εἰς δὲ τὴν Ὁράγγην ἐπέτυχεν ἰδίως ὁ «Διόνυσος» τοῦ κ. J. Gasquet, εἶδος ἀρχαίου θρησκευτικοῦ δράματος, μινουμένου τὰ ἀρχαῖα μυστήρια, τοῦ ὁποῖου ὁ συγγραφεὺς εἰς γλαφυρωτάτους στίχους ἀπέδωκε τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος τῶν συμβόλων, τὰ ὅποια περιέχουν οἱ μῦθοι οἱ πλεούμενοι περὶ τὸν μυστηριώδη θεὸν τῆς παγκοσμίου ζωῆς. Ὁ κ. Γασκέ, ὁ νεαρὸς ποιητὴς ὁ ἐκπονήσας ἔργον τοιαύτης ἐπιβουλῆς, γεννηθεὶς ἐν Αἰξ τῆς Προβηγκίας, οὐδέποτε κατέλιπε τὴν γενέτειράν οὐδὲ ἐπεσκέφθη ποτὲ τοὺς Παρισίους. Ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν παραστάσεων διεγερθεὶς ἐνθουσιασμός των πολυπληθῶν θεατῶν, οἱ ὁποῖοι προσέτρεξαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἀναρριπίζομενος ἀπὸ τὴν ζωηρότητα τῆς μεσημβρινῆς φύ-

σεως και το εὔγραμμον κάλλος τῶν τυπίων, ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν και ἀπέδειξε πόσον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, γνωρίζοντες νὰ συνδυάζουν τὰς καλλογὰς τῆς φύσεως μετὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης, ὑπερέχουν και κατὰ τὴν θεατρικὴν ἀντίληψιν τοὺς μεταγενεστέρους λαούς, τοὺς στερήσαντας τὰ τεχνικὰ ἀριστουργήματα τῆς λάμπσεως τοῦ ἡλίου και τοῦ μειδιάματος τοῦ οὐρανοῦ.

Σκοπὸς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς πλαστικότητος και τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὴν φύσιν, ἥτις χαρακτηρίζει τὸ νέον θέατρον, ἐνέπνευσε και τὸν ιδρυτὴν τοῦ ὑπαιθροῦ λαϊκοῦ θεάτρου ἐν Bussang τῶν Βοσγίων ὅπου ἀπλοῖ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, ἀπλοῖ χωρικοί, ἐκτελοῦν, ἔχοντες ὡς σκηνογραφίαν τοὺς δασώδεις λόφους και τοὺς ἀνθηροὺς λειμῶνας, δράματα ἀπλὰ και δυνατὰ, βασιζόμενα ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν ἰδεῶν και αἰσθημάτων τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος· ἀλλ' ὁ κ. Pottecher μεγάλως κτηματίας τῶν Βοσγίων, ιδρύσας τὸ λαϊκὸν θέατρον, ἐπιδιώκει ὅχι μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς θεατρικῆς τέχνης ἀπὸ τῶν ἐπιπλάστων συνθηκῶν τῆς συγχρόνου δραματοποιίας ἀλλὰ και τὴν ἀφύπνισιν τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν και τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων. Τόσον δὲ φανερὰ ἦτο ἡ διὰ τοῦ λαϊκοῦ θεάτρου ἐξυπηρετούμενη ἀνάγκη και τόσο ἐπέτυχεν ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀπόπειρα ἐν Μπυσσάν, ὥστε πλεῖστοι ἀνεδείχθησαν μιμηταὶ αὐτῆς ιδρύσαντες λαϊκὰ ὑπαίθρια θεάτρα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Γαλλίας, σκοποῦντα τὴν ἀπλοποίησιν και ζωογόνησιν τῆς δραματικῆς τέχνης, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἐξύψωσιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς.

ΙΩΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Επὶ τοῦ αἰωνίου δράματος.

Εἶνε ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσωμεν και ἡμεῖς περὶ τοῦ δράματος, τοῦλάχιστον διὰ νὰ λάβωμεν σειράν. Διότι ὅχι μόνον δὲν ἔπαυσε ὁ ἀνεμοστρόβιλος τῶν ἄρθρων και τῶν συζητήσεων ὁ ὅποιος ἐσκόρπισεν εἰς τὸν δρόμον ὅλα τὰ πτωχὰ πράγματα τοῦ διαλυθέντος μετὰ ἓνα ρεβόλβερ συζυγικοῦ οἰκήματος — χαρτιά, κορμίττες, κορδέλες, κατσαρόλες, φωτογραφίαι, μίαν κούνια ἐνὸς παιδιοῦ — ἀλλὰ δὲν εἴμεθα ἀκόμη οὔτε εἰς τὴν ἀρχήν. Θὰ ὁμιλήσουν πολλοὶ ἀκόμη. Ὑπάρχουν και Ἕλληνες οἱ ὅποιοι κάμνουν τὴν πρώτην τῶν ἐμφάνειν εἰς τὸν τύπον μετὰ μίαν γνώμην περὶ τοῦ δράματος τῆς ὁδοῦ Κολωνοῦ,

ὡς εἶδος ἐναισιμίου διατριβῆς διὰ τῆς ὁποίας εἰσέρχονται εἰς τὸν κόσμον τῶν συζητούντων Ἕλλήνων. «Νὰ τὰς ἀποκτείνωμεν!» φωνάζει ἓνας. «Νὰ τὰς φονεύωμεν!» δεύτερος. «Νὰ τὰς σκοτώνωμεν!» τρίτος. Καὶ οἱ τρεῖς εἶνε σύμφωνοι εἰς τὴν ἰδέαν περὶ τιμῆς, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι μεταχειρίζονται τρεῖς διαφοροὺς λέξεις, διαφωνοῦντες εἰς τὴν γλῶσσαν. Βλέπετε ὅτι τὸ νὰ ἔχῃς μίαν ἰδέαν ὁποιαδήποτε περὶ τοῦ δράματος, εἶνε ἀπαράιτητον, ὅσον και μίαν κωνάρδα διὰ τῆς ὁποίας παρακάθησαι εἰς γεῦμα και εἰσέρχῃσαι εἰς ἐορτήν. Καὶ ἔχουν ἀπὸ μίαν ἰδέαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, τὴν ὁποίαν ἡ ἐφόρεσαν ἀπὸ βιβλία, ἢ τὴν ἔχουν σχηματισμένην — πολὺ σπάνιον — ἢ τὴν ἤκουσαν ἀπὸ τὸν γείτονά των εἰς τὸ καφενεῖον. Ἀλλ' ἐὰν αἰφνιδίως αἱ γυναῖκες ὅλων αὐτῶν τῶν αἰμοχαρῶν και ἐρυθρῶν ἀνθρώπων, συλληφθοῦν ἔχουσαι ἐραστήν, πόσοι ἀπὸ αὐτῶν θὰ ἐφαρμόσουν τὸ «φόνευσέ την» τοῦ Δουμῆ τοῦ ὁποῖον κραδαίνουν σήμερον εἰς τὰ καφενεῖα και εἰς τὰς ἐφημερίδας; Ὑποθέτω ὅτι εἰς τοιαύτην τρομερὰν στιγμὴν, πολὺ ὀλίγη ρεβόλβερ θὰ ἐκपुरσοκροτήσουν. Οἱ δάκτυλοι θὰ παγώσουν εἰς τὴν σκανδάλην τοῦ ὅπλου και τὰ ἐννέα δέκατα ἀπὸ τοὺς σήμερον φωνάζοντες «φόνευσέ την, φά την, ψῆσε την» δὲν θὰ κάμουν τίποτε ἐκ τῶν τριῶν. Διότι ἐπὶ τέλους δὲν εἶνε πολὺ εὐκόλον νὰ ἔχῃ κανεὶς ὅπλον. Διότι και ἂν ἔχῃ, δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ ρίξῃ. Διότι τὸ νὰ χειρίζῃσαι ὅπλον, ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέρως ἐνστικτικὰ, φύσιν ἰδιαιτέρως, συνθηθείας ἄλλας. Καὶ νὰ ἐκπλώσῃς δύο ἀνθρώπους κατὰ γῆς, ὁπκιτεῖται ἢ νὰ ἦσαι ἀνθρώπος συμμετασχὼν εἰς δέκα ἀφρικανικὰς μάχας ἢ νὰ ἔχῃς χρηματίσει ἐπὶ μακρὸν δικηγορῆς, κράχτης χαρτοπαιγνίου, ἢ δραγᾶτης. Ποῖος τοὺς βιάζει ἐπὶ τέλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποῦ φωνάζουν «φόνευσέ την» νὰ ψεύδονται; Θὰ ἦτο καλλίτερον νὰ εἰπῶν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν τόσο καλὰ κατὰ βάθος ἐννοοῦν. Νὰ ὁμολογήσουν ὅτι εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχουν ἰδιοσυγκρασίαι, ὅτι ὑπάρχουν σύζυγοι ἄγριοι, σύζυγοι ἡμεροί, σύζυγοι φιλόσοφοι, και ὅτι ἡ τιμὴ οὐδέποτε εἶνε νόμος μετὰ ἄρθρον μοναδικόν, ἀλλὰ κάθε ἀνθρώπος ἡμπορεῖ νὰ τὴν ρυθμίσῃ ὅπως θέλει. Ὁ Α. σκοτώνει και τὴν γυναῖκα του και τὸν ἐραστήν. Ὁ Β. σκοτώνει μόνον τὸν ἓνα ἐκ τῶν δύο. Ὁ Γ. δὲν σκοτώνει κανένα, ὁ Δ. ἀνοίγει τὴν πόρτα του και τοὺς παρακαλεῖ νὰ ἀναχωρήσουν, ὁ Ε. τοὺς συνοδεύει και ἕως τὴν ἐξώπορτα...

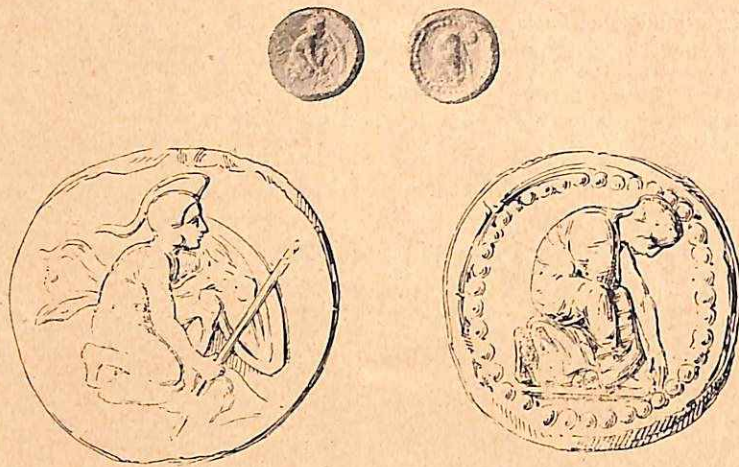
Ὁ κ. Γαλανὸς τοὺς ἐφόνευσε και τοὺς δύο.

Δὲν εἶναι δυνατόν ὅμως ὁ κ. Γαλανὸς νὰ γίνῃ ὑπόδειγμα συζύγου δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ἐὰν τὸν πάρωμεν ὡς ὑπόδειγμα και ὡς νόμον, τότε ὅλοι οἱ Ἕλληνες σύζυγοι πρέπει νὰ πηγαίνουν σπῖτι των εἰς τὰς 5 τὸ πρωὶ μετὰ ἓνα ρεβόλβερ εἰς τὴν μίαν τσέπην και μετὰ ἓνα δρᾶμα μετὰ δεκαπεντασουλὰβους εἰς τὴν ἄλλην. Τοῦλάχιστον ἐγὼ δὲν θὰ τοῦ ὁμοιάσω, και ἰδοὺ ἓνας Ἕλληνας ποῦ θὰ ὑψώσῃ ἀνταρσίαν, ἐν ᾗ περιπτώσῃ ψηφισθὴ νόμος ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀναγκάζων ὅλους τοὺς πολίτας νὰ ὁμοιάσουν πρὸς τὸν κ. Γαλανόν. Διότι σκέπτομαι, ὅτι ἂν ἡ γυναῖκα μου μετὰ ἀπατήσῃ, θὰ ἦναι ἀδύνατον νὰ τὴν σκοτώσω. Οὐδέποτε ἐκράτησα ὅπλον, εἰμὴ μόνον εἰς τὸν στρατόν, ὅπου ἔρριξα τρεῖς βολὰς ἀποτυχούσας πανηγυρικῶς. Δὲν ἐκράτησα οὔτε δίκαννον. Δὲν ἔχω σουγιά. Δὲν ἔρριξα σφαῖραν οὔτε τὴν Λαμπρήν εἰς τὸ ἀρνί, ποῦ ρίχνουν και αὐτὰ αἱ γυναῖκες! Ὑποθέσατε, ὅτι εὐρήκα τὴν σύζυγόν μου μαζί μετὰ τὸν Νίκαν, πῶς νὰ ρίξω; Ἐχὼ ζήσει ἀρκετὰ ἔτη και δὲν ἐστέρησα τὴν Πλάσιν ἀπὸ κανένα χρησίμου ἐντομον. Καὶ αὐτὰ τὰ κουνούτια τὰ σκοτώνω ἐμμέσως και ἡρέμως, διὰ τοῦ καπνοῦ δελταρίου ἢ σκόνης, μετὰ εὐχαριστεῖ δὲ ἡ ἰδέα, ὅτι μόνον ζαλίζονται και δὲν σκοτώνονται.

Ἡ πεταλούδα ἔπεσε πολλάκις ἀπὸ τὴν λάμπαν εἰς τὸ βιβλίον μου ψυχροραγοῦσα και ἡσχολήθη ἐπὶ μίαν ὥραν νὰ τῆς δώσω ζώην. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους πρέπει νὰ ὁμολογήσετε ὅτι και ἐγὼ και οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ποῦ μοῦ ὁμοιάζουν, εἶνε δύσκολον νὰ ξαπλώσωμεν τὴν γυναῖκα και τὸν ἐραστήν κατὰ γῆς. Ἡ τιμὴ εἶναι μία ὠραία ἰδέα. Ἀλλὰ ἡ φύσις μου, τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς μου νὰ μὴ σκοτώνω, τὸ πρόγραμμα ἐπὶ τέλους τοῦ νὰ μὴ θεωρῶ μίαν γυναῖκα ἀξίαν νὰ μετὰ ἀπασχολήσῃ πολὺ, εἶνε ἰδέα ἀκόμη ὠραιότερα. Εἶνε ἄλλως τε και πράγματα πολὺ στερεά.

Ὁλη ἡ ψυχολογία τῆς κοινῆς ἐκείνης σκηνῆς τῆς ὁδοῦ Κοωνοῦ, ἡ ὁποία ὠνομάσθη δρᾶμα, ὑποθέτω ὅτι εἶνε ἡ ἐξῆς: Ὁ κ. Γαλανὸς ἔκαμνε δρᾶματα ἀποτυγχάνοντα εἰς τὸ θέατρον. Ἡθέλησε νὰ κάμῃ και ἓνα δρᾶμα ποῦ νὰ μὴ ἀποτύχῃ. Ἦτο τὸ μόνον δρᾶμα ποῦ ἡμποροῦσε νὰ κάμῃ, ὁ διπλοῦς φόνος. Ἰδοὺ ὅτι σήμερον ἔχει τὴν φήμην ἐνὸς συγγραφέως, και κοινωνικοῦ φεῖ! διδασκάλου. Κοντὰ εἰς τὰ χλωρὰ καίγονται και τὰ ξηρά, μία δὲ ἐφημερίς ἐξ αἰτίας τῆς συζυγοκτονίας ἐδημο-

σίευσε και τὴν «Τιμὴν τοῦ Κλέφτη» τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, εὐχαρίστησιν τὴν ὁποίαν οὔτε ἀνείρευθη ὁ κ. Γαλανὸς καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων. . . . Λέγεται ποιητὴς ὁ κ. Γαλανός. Πολλοὶ φέρουν αὐτὸ τὸ ὄνομα! Ἐγὼ ἠτύχησα νὰ γνωρίσω τὴν συνομοταξίαν αὐτὴν τῶν ποιητῶν και τοὺς ἐγνώρισα πολὺ διαφορετικούς. Δὲν ἤξεύρω κανένα ποιητὴν ὁ ὅποιος νὰ ἐστήριξε τὴν δόξαν του ἐπὶ τοῦ ρεβόλβερ. Ὁ κ. Γαλανὸς εἶχε κάμει πρὸ πολλοῦ ἓνα φόνον, ἐδιάβασα δὲ κάπου, ὅτι ἐθεωρεῖτο και πρώτης γραμμῆς παλληκαρὸς εἰς τὰ Χρυσεῖα. Εἶνε ὁ πρῶτος ποιητὴς παλληκαρὸς ποῦ βλέπω εἰς τὴν ζωὴν μου. Γενικῶς δὲ ἡ φυσιογνωμία αὐτῆς τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὅποιος φονεῖται, παίζει εἰς τὰ χαροποιήματα τῶν Χρυσεῖων, εἶνε νταῆς και φορεῖ διαρκῶς ρεβόλβερ, μοῦ φαίνεται ἐντελῶς ἐλληνικὴ ἐφεύρεσις. Πολλὰ πράγματα ἐφευρίσκαμεν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον. Θὰ καταντήσῃ νὰ φοβοῦμαι ὅλους αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς ποῦ γράφουν «τὸ τραγουδάκι μας» εἰς τὰς ἐφημερίδας. Διότι κατὰ τὴν νέαν οἰκονομίαν «ποιητὴς και νταῆς» τίς οἶδε τί κρύβουν ὅλοι αὐτοὶ εἰς τὴν ζώνην. Ἀλλ' ὅ,τι και ἂν συμβαίῃ, ὁ κ. Γαλανός δὲν πρέπει νὰ μετὰ ἀδικήσῃ. Ἡ γνώμη μου εἶνε ὅτι ἦτο κύριος νὰ κάμῃ ὅ,τι ἔκαμνε. Ἦτο κύριος τῆς φύσεώς του και τῶν ἰδεῶν του. Τὰς ἠκολούθησεν. Ἐφόνευσε. Μία ἰδέα και αὐτὴ περὶ τιμῆς. Μετὰ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὴν ἔχῃ ὅλος ὁ κόσμος. Νόμοι περὶ τιμῆς δὲν γίνονται. Μεγάλον κοπά-νισμα γίνεται αὐτῶν τῶν δύο λέξεων «ἐλληνικὴ τιμὴ», ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι οὔτε ἡ Ἑλλάς, οὔτε κανένα ἔθνος δύναται νὰ ἔχῃ ἰδίαν τιμὴν, ὅπως ἔχει ἰδιαιτέρως βοῦτυρον. Δὲν εἶνε εὐχάριστον νὰ συγκεντρωθῇ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἡ ἰδέα τοῦ σκοτώματος. Δὲν εἶνε φιλοδοξία αὐτὴ διὰ νὰ τὴν ἔχῃ ἡ Ἑλλάς, οὔτε τὸ Θιβέτ! Τιμὴ εἶνε ἡ αὐστηρότης τῶν σπητιῶν, ἡ αὐστηρότης τῶν κοινωνιῶν, πᾶν ὅ,τι προλαμβάνει τὴν εἰσπῆδῃσιν ἔρπαγος εἰς τὴν αὐτὴν μας, πᾶν ὅ,τι προλαμβάνει τὸ ἀπατέ-λεσμά. Ἀλλ' ὅταν οὕτως ἡ ἄλλως ἐπέλθῃ τὸ κακὸν ἀποτέλεσμα, δὲν εἶνε τιμὴ τὸ νὰ σκο-τώνωμεν. Ἀς λείψῃ αὐτὴ ἡ spécialité ἀπὸ τὸ δυστυχὲς τοῦτο κράτος. Ὅσοι θέλουν εἶνε ἐλεύθεροι νὰ σκοτώνουν τὴν ἀπίστον, ἀλλὰ εἰδικῶς ἐλληνικὸν σκότωμα, πνευλλήνιον, χαρα-κτηριστικὸν τῆς Ἑλλάδος ὅπως και ἡ φουστὰ-νέλλα ἢ ἡ κάλπη, δὲν εἶνε δυνατόν κατ' οὐ-δέναν τρόπον νὰ δημιουργηθῇ. Δώσατε, δέμεθα-σας, τὸ δικαίωμα και εἰς ἡμᾶς τοὺς ἄλλους νὰ

λογήν. Ἐκ τούτων 125 εἶναι τοῦ Ρέμπραντ, 34 τοῦ Μιλλέ, ἀρκεταί τοῦ Οὐίτσερ καὶ ἄλλαι τοῦ Ροδέν καὶ Λεγκρό Αἱ γαλκογραφίαι αὐταὶ εἶναι τὰ ἀρίστα ὑποδείγματα τοῦ εἶδους ὡς ἀνήκουσαι εἰς τοὺς μεγάλους καλλιτέχνους.

Καὶ ἔτσι, χάρις εἰς τὸν Ἕλληνα Κωνσταντῖνον Ἀλεξάνδρου Ἰονίδην ἐπλουτίσθη τὸ πτωχὸν ἀγγλικὸν μουσεῖον μετὰ ἀληθινὴν βασιλικὴν συλλογὴν. Ἡ καὶ μὲν ἡ ἑλληνικὴ Πινακοθήκη ὡς περιμένη τὸ κληροδότημα κανενὸς Μιν-Τσοῦ-Φου διὰ τὴν ἀρχίστη νὰ λέγεται Πινακοθήκη.

Ὁ Θεὸς σχωρὲς τὸν!

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Εἰς τὴν ἐκείναι γίνεται κάποια ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς τοῦ χρώματος εἰς τὴν γλυπτικὴν. Φαίνεται ὅμως ὅτι χρειάζεται πολλὴ τέχνη καὶ λεπτότης. Τελευταίως ἕνας νέος ἀγγλὸς γλύπτης ὁ Κούρτναι Πόλλοκ ἤρριξε νὰ ἐφαρμόξῃ τὸ χρῶμα εἰς μερικὰς σπουδὰς τοῦ πολὺ ἐπιτυχῶς. Οἱ χρωματισμοὶ τοῦ εἶνε προπλάτων σκοτεινοὶ. Μεταχειρίζεται τὸ ὑδατόχρωμα καὶ τὸ ἐλαιόχρωμα. Τὰ ἀγαλμάτια μετὰ ὑδατόχρωμα ἔχουν πολλὴν λεπτότητα· ἀλλ' ἰδίως ὁ καλλιτέχνης δείχνει πολλὴν δεξιότητα εἰς τὸ ἐλαιόχρωμα.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΥΠΟ τὸν τίτλον «Τὸ ἔξ Ἀντικυθήρων Ἄγαλμα τοῦ Ἀμυνομένου καὶ Ἀττικὸν μολύβδινον Σύμβολον» δημοσιεύει ὁ κ. Ι. Ν. Σβορώνος εἰς τὴν «Διεθνή Εφημερίδα τῆς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας» ἀρθροῖδον διὰ τοῦ ὁποῦν σχετίζεται τὸ ἀγαλμα τῶν Ἀντικυθήρων τὸ ὀνομασθὲν Ἀποσκοπεύων μετὰ τὸ Ἀττικὸν μολύβδινον σύμβολον, τοῦ ὁποῦν δημοσιεύομεν τὴν εἰκόνα. Τοιαῦτα μολύβδινά νομισματόμορφα σύμβολα ἀνακαλύπτονται πλείστα εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. μέχρι τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνας. Μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων τῶν συμβόλων αὐτῶν τοῦ Δ' καὶ Γ' αἰῶνος π. Χ.) πλείστα εἶνε μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας ὡς ἀντιγράφοι πιστῶς πολλὰ τῶν διασημῶν ἀγαλμάτων τοῦ Ἀττικοῦ ἐργαστηρίου τῶν ἱστανίων ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις. Τὸ ἀνωτέρω σύμβολον ἐν μεγεθυμένῳ, εὐρισκόμενον μέχρι τελευταίως εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ρουσοπούλου, τῶρα δὲ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ἐν Μασσαλίας κ. Μιχ. Βλαστοῦ, παρέχει κατὰ τὸν κ. Σβορώνον μεγάλῃν ὁμοιότητα τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀμυνομένου μαχητοῦ πρὸς τὸ ἀγαλμα ἐκεῖνο τῶν Ἀντικυθήρων. «Εἶνε

εὐκόλον, λέγει ὁ κ. Σβορώνος, εἰς πάντα ἀρχαιολόγον ν' ἀντιληφθῇ, ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ Ἀττικοῦ συμβόλου ἀμυνομένου στρατιώτης εἰκονίζεται ἀπαρτάλακτος ἐν τῇ αὐτῇ στάσει, ἐν ἣ καὶ ὁ ἐξ Ἀντικυθήρων. μετὰ μόνῃς τῆς σμικρᾶς ἀλλ' εὐνοήτου διαφορᾶς, ὅτι τὸ περιφρεῆς τοῦ χώρου, ὃν παρῆγε τῷ σφραγιδολύτῳ τὸ πέταλον τοῦ συμβόλου, πιέζον τὸν τύπον πρὸς τὸ κέντρον — ὡς πάντοτε ἐπὶ τῶν νομισμάτων, προκειμένου περὶ τοιούτων περιπτώσεων — ἠνάγκασε τὸν σφραγιδολύτῳ νὰ εἰκονίσῃ χαμηλότερον μὲν τὴν ἀνέχουσαν τὴν ἀσπίδα ἀριστερὰν καὶ τὸ γόνυ τοῦ πρὸς τὴν γῆν καμπτομένου ποδός, ὑψηλότερον δὲ τὴν ἀνέχουσαν τὸ δόρυ δεξιάν».

Κατὰ τὸν κ. Σβορώνον λοιπὸν τὸ ἀγαλμα τῶν Ἀντικυθήρων, τοῦ ὁποῦν χρωματιστὴν εἰκόνα ἐδημοσιεύσαμεν. «Παναθήναια» ἔτος Α'. Τόμος Α'. σελ. 225, εἰκονίζει ὁ ἀμυνομένον καὶ κατάκοπον ἤδη στρατιώτην, ὑποπτήσσοντα πρὸς τὸ μετὰ μανίας ἐπιτιθεμένου ἐξ ἑαυτοῦ, οὗ τὸ ἀγαλμα εὐτυχῶς ἀνεκαλύφθη ἐπίσης μετὰ τῶν Ἀντικυθηραϊκῶν εὐρημάτων, δεινῶς μὲν ἐφθαρμένον τὴν ἐπιφάνειαν, σαφέστατα δὲ ὁμοιωσὶς τὸ περίγραμμα αὐτοῦ».

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΕΤΑΞΥ τῶν ποιητῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν ὅσαι εἶνε ριζωμέναι παρὰ τῷ ἀπαιδεύτῳ λαῷ τῆς Ζακύνθου, μεγίστην πολλὰκις ἐξασκοῦσαι ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ καθόλου βίου των, δυνάμεθα νὰ συγκαταριθμήσωμεν καὶ τὰς ἐπομένας, ἃς, πλην τῶν μέχρι τοῦδε ὑφ' ἡμῶν δημοσιευθεισῶν, ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν.

Στέφανος. — Δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου μεταφέρονται, ἐν μέσῳ φωνασικῶν τῶν παιδῶν, τὰ προικία ἐκ τῆς οἰκίας τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν θὰ κατοικήσῃ τὸ ἀνδρόγυνον. Ἐὰν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους, δυνάμεθα νὰ συγκαταριθμήσωμεν καὶ τὰς ἐπομένας, ἃς, πλην τῶν μέχρι τοῦδε ὑφ' ἡμῶν δημοσιευθεισῶν, ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν.

Διαρκούντος τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἐμπήγουσιν ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου, ἢ κατὰ γῆς, μάχαιραν μετὰ μαύρης λαβῆς (μαυρομάτικο μαχαίρι), εἰς οὐδέναν δὲ τότε ἐπιτρέπεται ἡ εἰσὸς εἰς τὴν οἰκίαν ἢ ἡ ἐξοδος, διότι τοῦτο θεωρεῖται κακὸς οἰωνός. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ γαμβρός ἢ ἡ νύμφη φέρουσιν ἐπ' αὐτῶν μικρὸν Εὐαγγέλιον ἢ Σύνοχην ἢ κλειθρον (λουκέτο) ἡσφαλισμένον, τὸ ὁποῖον ἀνοίγουσι, μετὰ τὸ πέρας τοῦ μυστηρίου πρὸς πρόληψιν τῆς ὀρχιπέδης,

ἥτις ἐπιτυγχάνεται, ἐὰν κακόβουλός τις λάβῃ κλωστήν, ἢ τεμάχιον τι (πάρη σημάδι) ἐκ τῶν φορεμάτων τῶν νυμφῶν. Ἐπίσης κλειδώνουσι πάντα τὰ ἐπιπλά τῆς οἰκίας, μέχρι πέρας τοῦ μυστηρίου, ἢ ἀναρτῶσιν ἀπὸ τοῦ λαμποῦ τῆς νύμφης πηροῦνιον μετὰ μαύρης λαβῆς, ἢ ἀπὸ τοῦ ποδός αὐτῆς τεμάχιον δικτύου γιὰ τὰ μάγια. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τίθεται ὑπὸ τὸ προσκέφαλον τοῦ γαμβροῦ μάχαιρα, δι' ἧς ἐφρονεύθῃ ἄνθρωπος.

Ἐπίσης, καθ' ἣν ὥραν τελείται τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, πατεῖ ἅπασι ἡ πολλὰκις ὁ γαμβρός τὸν ποδὰ τῆς νύμφης, διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὴν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, μεγίστη δὲ καταβάλλεται προσοχὴ νὰ μὴ πέσῃ χαμαὶ ὁ ἀρραβὼν (βέρα), ἢ θρασυθῇ τὸ κηρίον, διότι πρὸ τοῦ ἔτους θ' ἀποθάνῃ ὁ ἕτερος τῶν νυμφῶν.

Ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἄρτου, ἢ πίνων ἐκ τοῦ οἴνου, ἐξ ὧν ἔφαγον καὶ ἐπινον, κατὰ τὸ μυστήριον, οἱ νεόνυμφοι, δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον καὶ αὐτός, καθὼς καὶ ὁ περιερχόμενος κατὰ τὸ Ἦσατα, χόρευε... περὶ τὴν τράπεζαν, κρατῶν τὴν ἀκραν τοῦ φορέματος τῆς νύμφης.

Μεταβαίνοντων περὶ τὴν δι' ἀμαξῶν τῶν νεονύμφων εἰς τὴν νέαν κατοικίαν των, οἰπτουσιν ἐπ' αὐτῶν ἐκ τῶν παραθύρων ἄνθη μετὰ θυξίου (γιὰ νὰ ριζώσῃ ὁ γάμος).

Εἰσερχομένη ἡ νύμφη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, πατεῖ τὸ πρῶτον διὰ τοῦ δεξιῦ ποδός, προσφέρει δὲ πρὸς αὐτὴν ἀμέσως ἡ πενθερά, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιαύτη, μέλι ἢ γλυκύσματα (ζαχαρόκονα) διὰ νὰ διέλθῃ εὐχαρίστως τὸν βίον, ἢ ρυθίδον διὰ νὰ σχηματίσῃ οἰκογένειαν.

Εἰσερχόμενος ὁ γαμβρός εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης πατεῖ τὸ κατώφλιον διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, ἢ δὲ νύμφη τὸν δέχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς θύρας, διὰ νὰ μὴ διαλυθῇ, ὡς λέγουσιν, ὁ γάμος. Ἐπίσης διέρχεται ἀνω ἀνδρικής περισκελίδος πρὸς ἀρρενογονίαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἰς τινὰς κώμας τῆς ἐσχολῆς τηρεῖται.

Τοὺς νεονύμφους μεταβαίνοντας οἴκοι, μετὰ τὸν γάμον, συνοδεύει παῖς, οὐτινος ζῶσιν οἱ γονεῖς, κρατῶν τὰ στέφανα καὶ τὰ κηρία τοῦ γάμου, χάριν ἀρρενογονίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἰπτουσιν ἐπὶ τῆς νυμφικῆς κλίνης, πρὶν ἢ κατακλιθῶσιν οἱ νεόνυμφοι, ὅμοιον παῖδα.

Κατὰ τὸν γάμον, ἢ καὶ τὴν μνηστείαν, δὲν προσφέρουσι εἰς τοὺς ἐπισκέπτας καφέ, καθότι θεωρεῖται κακὸν σημεῖον.

Κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ γάμου καὶ ἐν τῷ δείπνῳ, τρώγουσιν οἱ νεόνυμφοι περιστερὰς (πιτσούνια), διὰ νὰ ἦνε ἀγαπημένοι, ὡς αἱ περιστερὰς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν χολήν.

Τῇ τρίτῃ τοῦ γάμου ἡμέρᾳ, νύθαι ἡ νύμφη τρεῖς κλωστὰς εἰς μίαν, δι' ἧς δέονται οἱ στέφανοι. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ὁ τὸ μυστήριον τελέσας ἱερεὺς, ἐνώνων τὰ κηρία τοῦ ὑμεναίου συστρέφει αὐτὰ μετὰ τῶν στεφάνων, ὅπως οἱ νεόνυμφοι μείνωσι διὰ παντὸς ἡνωμένοι. Ταῦτα τιθέμενα κατόπιν ἐντὸς στεφανοθήκης ἀναρτῶνται ἀνω τῆς συζυγικῆς κλίνης, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῶν συζύγων εἴτε τίθενται ἐν τῷ φρετέρῳ τοῦ τελευταίου θνήσκοντος, εἴτε στέλλονται εἰς τὴν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν.

Θεωρεῖται κακὸς οἰωνός νὰ προκύρῃ νύμφη εἰς τὸ παράθυρον, πρὶν ἢ παρέλθωσι τρεῖς ἡμέραι ἀπὸ τοῦ γάμου τῆς.

Οἱ νεόνυμφοι δὲν μεταβαίνουν νὰ συλλυπηθῶσι πενθοῦντας. Μεταβαίνοντες εἰς γάμον ἄλλων δέον νὰ εἰσερχῶνται εἰς τὸ δωμάτιον, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἱερέως

ἐκφώνησιν τοῦ «Εὐλόγημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς...»

— Νεάνιδες δίδουσι τῇ νύμφῃ, ὅπως φορέσῃ, κατὰ τὸ μυστήριον, τὰς καλτσοδέτας των διὰ νὰ συζευχθῶσι καὶ αὐταὶ ταχέως γιὰ νὰ ταῖς σύρῃ ἡ νύμφη). [Ζάκυνθος].

Α. Χ. Ζ.

ΛΙΑΦΟΡΑ

Ὁ κ. Σπύρος Μαρσούκας ἀρχίζει καὶ πάλιν τὰ πατριωτικά του ταξείδια. Τὴν Κύπρον θὰ χαιρετίσῃ τῶρα ἡ ἀφελὴς μοῦσα του καὶ ἡ εὐγενὴς του ψυχὴ. Τὸν εἶδαμεν τελευταίως Ἠλθε νὰ τὸ ἀναγγεῖλῃ εἰς τὰ «Παναθήναια» τὰ ὁποῖα περιβάλλουν μετὰ ἀγάπην τὸ ὄνειρόν του. Μετὰ λάμπριν στά μᾶτια καὶ μετὰ φωνὴν ἤρεμον, θερμὴν, ὁλοένα γοργότεραν καὶ δυνατὴν μᾶς ἀπήγγειλε τοὺς στίχους του.

Εἶνε ἡ ψυχὴ μου θάλασσα καὶ ἀγέρας δὲν τὴν πιάνει,

Κ' ἔτσι κανένα δὲ ζηταίε ὁ πόθος μου λιμάνι,

Καὶ μέρα νύχτα σὺν πολλῇ κυματοποιεμένο

Ἀπλόνο τὰ πλατεῖα φτερά χωρίς νὰ ξεασταίνω.

Γλυκόνειρο τῆς νεότητος μου καὶ τῆς ζωῆς μου ἀντάμα,

Πατριδα, ποῦ σὲ πότισε τὸ αἷμα καὶ τὸ κλάμα,

Σὺν τὸ λιβάνι μὴ καρδιά μουσάτ' σὲ Σὲ θὰ κάρω,

Μὲ τὴ φωτιά, ποῦ μάχομαι καὶ ἄλλαις καρδίαις ν' ἀνάρω.

Ἐσεῖς ποῦ με κοιτάζετε, καὶ ἐσεῖς ποῦ με γροικαίτε,

Μαζὶ μ' ἐμὲ νὰ πλάσετε χρυσόνειρον ἐλάτε.

Μιὰ θαλασσένια ἀνατολὴ μουσάτ' σὰς θὰ τὸ φέρῃ,

Τὴ γαλονόλεμνη κρατῶ καὶ τὸ Σταυρὸ στὸ χέρι.

ΑΡΚΕΤΑ ἐνδιαφέρον καὶ περιέργον βιβλίον ἐξεδόθη τελευταίως εἰς τὸ Λονδίνον Japan by the Japanese, ἡ Ἰαπωνία ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων, ἀμερικανιστὸν εἰς τὴν Α. Α. Μ. τὸν Μιζάδον τῇ συναντήσει του, μετὰ πρόλογον τοῦ Ἀλφρέδου Στέδ, γνωρίζοντος τὰ ἀνατολικά πράγματα. Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς εἰδικὰ κεφάλαια καὶ καθὲ κεφάλαιον εἶναι γραμμένον ὑπὸ ἐνὸς Ἰάπωνος. Ἰδοὺ αὐτὰ: Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Οἰκογένεια ὑπὸ τοῦ βασιλέως Σαμμουίγια, ἀρχηγὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου Ἡ Νομοθεσία ὑπὸ τοῦ μαρκαήσου Ἰτο Ἡ Κοινοβουλευτικὴ Ζωὴ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κανέκο Καντάρο Ὁ Στρατός ὑπὸ τοῦ μαρκαήσου Ὁ γάμος ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν Ὁ Ναυτικὸς ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Σαῖτο Ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν Ἡ Παιδεία ὑπὸ τοῦ κόμητος Ὁκόνιμα Ὁ Ἐμπορὸς, ὁ Τόπος, οἱ Σιδηροδρόμοι, Ἡ Ἀστυνομία κλπ. δίδοντα πληρὴν εἰκόνα τῆς αὐτοκρατορίας.

ΑΣΤΕΙΑ παρανόησις ὑπὸ ξένων ἀρχαιοτέρων ἐκδοτῶν ἀναφέρεται εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνημόνα» τοῦ Τουνίου, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ῥῆμα ὠχρόον μετεβλήθη εἰς ὄνομα πόλεως τῆς Χίου. Ἰδοὺ τὸ χωρίον τὸ ὁποῖον ὑπέστη τὸ πάθημα. Τόμος Α'. σ. 370, 22 ἐκδ. Βόννης: «Ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ ἔτεσιν αὐτὸς περιποιεῖται τὴν νῆσον ἑαυτῷ ὑποποιούμενος τοὺς Χίους, καὶ ὠχρόον τὴν πόλιν τὰ τε πεποιημένα ἀνοικοδομῶν, καὶ εἰπὼν δέοι, τοῖς τείχεσιν ὕψος προστεθεῖς κλπ.» Οὕτω ἡ πόλις ὠχρόον τῆς Χίου ἐγκαθιδρύθη καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πίνακα τῶν χωρίων ὀνομάτων — Index rerum, nominum et verborum.

ΠΛΕΙΣΤΑ ἔργα ζωγράφων περιέχουν γνωστὰ πρόσωπα, κινούντα οὕτω διττῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ

θεατοῦ. Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγγλοῦ Μιλλαί· *Ἡ Ἀπελευθέρωσις*, ἡ Λαίδη Μιλλαί ἐχρησίμευσεν ὡς μοδέλο τῆς συζύγου τοῦ εὐτυχούς Χαϊλινδεο. Θεωρεῖται μάλιστα τὸ ἔργον αὐτὸ ὡς ἔξοχος προσωπογραφία τῆς Λαίδης Μιλλαί κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ Μαργαρίτα Μπέρν-Τζόνς ἀπεικονίζεται εἰς πλείστα ἔργα τοῦ πατρὸς τῆς· εἰς τὸ *Κάτοπτρον τῆς Ἀφροδίτης*, εἰς τὴν *Χρυσὴν Κλίμακα* καὶ ἄλλα. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν εἰκόνα εἰκονίζεται καὶ ἡ σύζυγος τοῦ ζωγράφου εἰς διαφόρους μάλιστα στάσεις. Ἡ Δις Σίδδαλ κατὸ πιν σύζυγος τοῦ Λάντε Γαβουήλ Ροσσέτι, ἐχρησίμευσεν ὡς μοδέλο ὄχι μόνον εἰς τὸν σύζυγόν της ἁλλὰ καὶ εἰς τὸν Μιλλαί, τὸν Μπέρν-Τζόνς καὶ τὸν Χέντ.

Εἰς τὸ Ὅνειρον τοῦ Ἀντι, ἔργον τοῦ Ῥοσέτι, τὸν Ἔρωτα εἰκονίζει ὁ ἡθοποιὸς Φόρμις- Ρόμπερτσον. Ὁ Ῥοσέτι συνήθως ἐξιδανίκευε τὰ μοντέλα του ἀλλ' εἰς τὸν Ἔρωτα τῆς ἀνω εἰκόνος ὁ Ρόμπερτσον εἶνε ἐξαιρετικῶς ἀπαράλληλτος. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ροσέτι Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ εἰς τὴν θύραν τοῦ Σίμωνος εἰκονίζεται ὁ ποιητὴς Σουίνμπέρν, τοῦ ὁποῦν ὅμως τὸ πρόσωπον εἶναι ἐξιδανικευμένον ὑπὸ τοῦ φίλου του ζωγράφου. Εἰς μιάν εἰκόνα τοῦ Μιλλὰι ἐποζήσασε ἡ κόρη τοῦ Δίκενς Καίτη, γνωστὴ ζωγράφος ἡ ἰδίᾳ κατόπιν, ὡς κυρία Περουζίν. Εἰς τοῦ Ἀλμα-Ταδέμα τὴν Ἀναγόρσαν εὐρισκομένην ὁλόκληρον τὴν οἰκὸγένειαν τοῦ καλλιτέχνου τὴν σύζυγόν του, τὴν μικρὰν κόρην του. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν μαρμαρίνην προτομὴν ἣ ὅποια ὑπάρχει εἰς τὴν εἰκόνα αὐτήν. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μιλλὰι Ἐλεος· Ἡ ἡμέρα τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ἡ μοναχὴ εἶναι ἡ μαρκεσιὰ Γράμπι.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα βεβαίως δὲν εἶνε πολὺ εὐκο-
λος διὰ τοὺς ζωγράφους μας ἡ εὐρεσις μοδελῶν. Ἐν
τούτοις εἰς τὴν περσικὴν ἔκθεσιν τοῦ Παρινασοῦ εἰς
τὸ *Κερί τῆς Βλάχας* τοῦ κ. Τακωβίδη εὐκόλως ἀνε-
γνωρίζετο μία τῶν καλλονῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ κυρία
Σακοροράφου. Ὁ Γύξης, εἰς τὰς ιδεώδους κάλλους
μορφὰς του, τὰς ὅτιαις εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἔργα τῆς
τελευταίας περιόδου τῆς μεγάλης του τέχνης, εἶχε ὡς
μοδὲλό τοις δύο τοις θυγατέρας καὶ προπάντων τὴν
δευτερότοκον Μαργαρίταν, τὴν ὅποιαν καὶ ἰδιαίτερος
ἀγαποῦσε ὁ καλλιτέχνης.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΣ ὁ πολυγράφος συγγραφεὺς τῶσαν φανταστικῶν τάξειδιων Ἰουδαίου Βέρν ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀγγλοῦ Γόρδον Τζόνς, ὅστις ἀπὸ θέμα εἰς θέμα κατέληξεν εἰς τὴν ἐρώτησιν: ποῖος εἶνε ὁ ἀγαπημένος σας συγγραφεὺς μεταξὺ τῶν παλαιῶν; Μία μόνον ἀπάντησις ὑπάρχει, ἀπήντησε μ' ἐνθουσιασμόν ὁ Βέρν. Κατ' ἐμὲ τὰ ἔργα τοῦ Δικνεῖς ἐπισκαίουσιν ὅλα τὰ ἄλλα. — Καὶ μεταξὺ τῶν ζώντων; ῥώστησε καὶ πάλιν ὁ Ἀγγλος. — Τὸ ζήτημα εἶνε κάπως δυσκολώτερον λέγει ὁ Βέρν. Ἀλλ' ἡμπορῶ νομίζω νὰ σὰς εἰπῶ τὴν γνώμην μου. Υἱάτις ἓνας συγγραφεὺς τοῦ ὁποῦν τοῦ ἔργου μ' ἐλκίνει πολὺ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ φανταστικοῦ καὶ παρηκολούθησα τὰ βιβλία του μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς εἶνε ὁ Οὐέλς!!

ΕΙΣ τὸ βιβλίον της *La vita dei Bambini* ἡ Πάολα Λομπρόζο ἐξετάζει τὴν παιδικὴν ψυχὴν, πὼς τὸ ἔνστικτον της αὐτοσυντηρήσεως καριαρχεῖ εἰς τὰ παιδια, πὼς ἀρχίζει ἐν λειτουργίᾳ ἡ παιδικὴ διάνοια καὶ ἡ φαντασία, ἐξηγεῖ ἔπειτα διατὶ τὰ μικρὰ παιδια ἀρέσκονται εἰς τὰς ἀρρηγῆσεις, εἰς τὰ παραμύθια ὅπου οἱ ἥρωες περιβάλλονται μὲ ἀπιστεύτους ιδιότητας. Ἡ συγγραφεὺς ὁδηγεῖ κατόπιν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς παιδικῆς διανοίας, ἣ ὁποία ἀρχίζει μὲ αἰσθητικὴν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποτοπώσῃ ἑαυτὴν εἰς τὸ χαρτὶ μὲ διάφορα σχήματα, ὅτι εἰκόνησε τὴν

προσοχήν της. Τέλος εἰς ἓν ἀπὸ τὰ τελευταῖα κεφάλαια παρουσιάζει τὴν ψυχολογίαν τῶν πτωχῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα ζοῦν τὴν ἀθλίαν ζωὴν τῶν στερησεων.

ΟΤΙ ἱαπωνικὸν σήμερον, μᾶς ἐνδιαφέρει. Πολὺ περισσότερον μίᾳ περιγραφῇ τοῦ θεάτρου των, τὴν ὁποίαν εὐρίσκομεν εἰς τὰς ἐντυπώσεις τοῦ γάλλου προξένου εἰς τὴν Ὑοκογάμαν ἢ Δεκέ.

Τὸ ἰαπωνικὸν θέατρον ἔχει μίαν μόνον ὁροφὴν Ἡ πλατεῖα εἶνε διηρημένη εἰς τετράγωνα ὁμοιομορφα. Κάθε τετράγωνον ἀποτελεῖ ἓνα θεωρεῖον ἐξωριστόν. Τὰ θεωρεῖα αὐτὰ ἀληθινὰ κουτιά, ἡμποροῦν νὰ περιλάβουν τέσσερα ἄτομα· συνήθως ὅμως συσσωρεύονται ἕξ, ἑπτὰ καὶ ὀκτὼ ἢ καὶ δύο ὀλόκληρον οἰκογυνεῖαι. Αἱ παραστάσεις διαρκοῦν δέκα συνεχεῖς ὥρας. Τρώγουσιν, πίνουν, ταῖζουσιν τὰ μωρὰ τὸν καί, ἐπειδὴ τὸ κλίμα εἰς τὴν Ἰαπωνίαν εἶναι θερμὸν, δὲν δυσκολεύονται οἱ Ἰάπωνες νὰ κάθῃται εἰς τὸ θέατρον καὶ ἡμίγυμνοι. Κανέν ἀπὸ τὰ θεωρεῖα δὲν ἔχει καθίσματα. Οἱ Ἰάπωνες ἔχουν τὴν συνήθειαν νὰ κάθῃται ἐπάνω εἰς τὰς πέτρους καὶ μένουσιν εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν χωρὶς νὰ κουρασθῶν.

“Ὁλα τὰ θεουργία συγκοινωνούν μεταξύ των καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον διὰ σανίδων αἱ ὁποῖαι εἶνε τοποθετημέναι ἐπάνω εἰς τὰ κουτιά αὐτὰ καὶ καταλήγουσιν εἰς τὴν σπηλὴν. Αἱ σανίδες αὗται χρησιμεύουσιν ὡς διόδος καὶ διὰ τοὺς θεατὰς καὶ διὰ τοὺς ἡθοποιοὺς, οἱ ὁποῖοι τρέχουσιν εἰς τὴν σπηλὴν ἀπὸ καθεὶς σημείου τῆς πλατείας. Ἐστὶ ἐξελίσσεται ἓνα παραδοξότατον θέαμα δεξιᾷ, ἀριστερᾷ, πλαγίως ἐμπρός καὶ ὀπίσω τῶν θεατῶν, οἱ ὁποῖοι καταντούν νὰ ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα μετὰ τοὺς ἡθοποιοὺς καὶ νομίζει ὅτι καὶ αὐτοὶ συμμετέχουσιν ὡς ἐνεργὰ πρόσωπα εἰς τὴν παράστασιν.

ΜΙΑ εικών της Μαργαρίτας Ἀἰξή ἀναπαριστᾷ χωριωμένην σκηνὴν ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Χέντελ. Ὁ πατέρας τοῦ Χέντελ ἐπρὸςπᾶν μετὰ μέσον να ἐμπροσθίον τὸν μικρὸν υἱὸν του ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν κλίσιν του Ὁ μικρὸς, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνακαλύψῃ εἰς τὴν σοφίαν τοῦ τοῦ σπιτιοῦ ἕνα παλαιὸν πιάνο, διὰ τὰ ἑξερύγῃ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν γονέων του ἐπερίμενε ἀργὰ εἰς τὸ δωμάτιόν του, καὶ ὅταν ὅλοι ἔκοιμῶντο, αὐτὸς ἀνέβαινε καὶ ἤρχιζε νὰ παίζῃ, τόσον σιγᾷ, ὥστε κανεὶς νὰ μὴν τὸν ἀκούῃ. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς εὐτυχεῖς αὐτὰς στιγμὰς, ἐμπνευσμένος, ἐλησμονήσῃ ὁλότελα καὶ ὁ ἦχος τοῦ πιάνου ἐξύπνησε τοὺς γονεῖς του. Ἐπῆραν ἄμεσως ἕνα φανάρι ἐτρέψαν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ μικροῦ Χέντελ, τὸ ὁποῖον εὐρύχθην κενόν, καὶ ἔπειτα ἀνέβησαν εἰς τὴν σοφίταν. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς παριστάνει ἡ εἰκὼν. Ὁ Χέντελ καθίσταται εἰς τὸ πιάνο ὁ δὲ πατέρας του, μετὰ τὸ φανάρι ὑψωμένον διὰ νὰ φωτίσῃ τὴν σκηνήν, καὶ ἡ μητέρα του παρακάτω, κυττάζουσιν με ἀσθηρὸν βλέμμα τὸν μικρὸν δραπέτην, ὁ ὁποῖος ἦτο προποιοισμένος νὰ δοῇαίαν τὸν ὄνομαι ταν.

Μία άλλη εικών, τοῦ Καρόλου Ραΐλιν ἀπεικονίζει τὸν Μότσαρτ συνοδεύοντά τὴν εἰς τὸ πιάνο τῆς ξευδελέρην τὸν Ὑλοϊζίν Βέμπερ ἡ ὁποία τραγουδοῦσα. Ἦνεν ὁ πρῶτος ἔξως τοῦ Μότσαρτ, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ πικράνην τὴν ζωὴν τοῦ καλλιτέχνου, ὁ ὁποῖος μετὰ δύο ἔτων χωρισμὸν εὗρε τὴν ἀγάτην του λομονιμένην πλεόν.

“Ένας από τους μεγάλους ζωγράφους της Γερμανίας, ο Κάουλμπαχ, ζωγράφησε τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Μότσαρτ. Ἦτο μίαν ἡμέραν ἐξηπλωμένος ὁ Μότσαρτ ἀδύνατος καὶ ἐξηντημένος. Ένας ξένος προσέχει καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ γράψῃ κατὶ ἐπιθανάτιον, ὅσον τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ μεγάλου μουσικοῦ. Ἐβλεπε χίλια δουκάτα ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι καὶ εἶπε ὅτι θὰ

ἐπανεῴθη. Ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸν Μόξαρτ ἀκούοντα ἐκτελουμένην τὴν πένθυμον σύνθεσίν του. Ἦξε αἰσθανθῆναι ἀπὸ τὴν πρώτῃν στιγμῇ ὅτι ἡ σύνθεσις ἐκεῖνῃ ἡ ἐξάφαιτο διὰ τὸν ἑαυτόν του. Εὐτυχῶς, ἀκούων τὸ ἀθάνατον Requiem, κλείει διὰ παντός τὰ μάτια.

[illegible]

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Περιοδικά :

Περιοδικά :
 Ὁ «**Ελληνιόμος**» δημοσιεύει ἐν συνεχείᾳ ἐντυπώ-
 σεις τοῦ κ. Π. Καρολίδου ἐπὶ τὴν κατὰ Ἰταλίαν ὑπὸ τὸν
 τίτλον «Οἱ ἐν τῇ Κάτῳ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Ἑλληναβα-
 νοί». — Ἐπίσης ἐξακολουθεῖ τὴν δημοσίευσιν διπλο-
 ματικῶν ἐγγράφων περὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἀνακηρύ-
 ξεως τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου, ληφθέντων ἐκ τῶν ἀρ-
 χείων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας.
 Ἐπεὶ ἔγραφε : «Ὁ καιρὸς εἶνε χαλασμένος
 τοῦ παραγεμνον» πῶς ἡμπορεῖ νὰ εἴη
 τοῦ ἀμέτρου καταβατῆν καὶ ὁ ὅρι-

Ο Γκαίτε έγραφε: «Ο καιρός είναι χαλασμένος και τὸ πνεῦμα μου ταραγμένον· πὸς ἡμπορεῖ νανίς να ζήση ὅταν τὸ βαρόμετρον καταβαίνει καὶ ὁ ὀρίζων εἶνε χωρίς χρώματα»; «Ένας λόγος διὰ τὸν γεμανὸν Βόλφ, ὅτι ὁ Γκαίτε ἦτο ἀπὸ τὴν νότιον Γερμανίαν.

μαγνόν Βο
sche Revu
Γερμανίαν.

Ὁ δὲ Βεονάρδος Supha εἰς τὴν «**Deutsche**
«**Land-schau**» γράφει περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γκαίτε
καὶ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ διαμονῆς τοῦ ποιητοῦ, λέγει ὅτι τὸ
πνεῦμα τοῦ ὀρίσματος εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ὅτι ἐκεῖ
κατενόησε τὴν ποίησιν καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς δι' ἓν
ἔθνος.

Ἐγγλίδων περιοδιδὼν «**Independent Re-**
«**view**» ἴτα δὲλ Μαθμὸλ μελετᾷ τὴν Ἰσπανίαν
καὶ τὴν ἰστορίαν τῆς αὐτοῦ. Εἰς τὸ
ἔργον αὐτοῦ ἐκζητᾷ ἀπὸ αἰῶνος βλέπει

view ὁ Ταρίντα δὲλ Μαριόλ μελετᾷ τὴν Ἰσπανίαν
Εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν Independent Re-
view ὁ Ταρίντα δὲλ Μαριόλ μελετᾷ τὴν Ἰσπανίαν
τῆς σήμερον καὶ τὴν ἐκοιμάτο ἀπὸ αἰῶνων βλέπει
ἐθνος αὐτὸ τὸ ὅποιον φιλολογικῇ, ἐπιστημο-
μῖαν ἀφύπτισιν οικονομικῇ, καὶ προαισθάνεται τὴν ἐκρηξίν ἐ-
θνικήν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν μετὰ τὸ 1789.
Italia Moderna 1' Ιουλίου ὁ Α. Μον-
περὶ τῶν διαφορῶν νομοσχεδίων τῶν

Εἰς τὴν **"Italia Moderna"** 1^η Ἰουλίου ὁ Α. Μον.
τῆς σφ. ἀντὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγώνος
μὴν ἀφύπνισιν
νικίαν. κοινωνικήν
παναστάσεως ὁμοίας με
τῶν διαφόρων νομοσχεδίων τῶν

ὑποβληθέντων εἰς τὴν ἰταλικὴν Βουλὴν διὰ τὸ ζήτημα τῶν μεταναστεύσεων. Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει, κατὰ τὸν συγγραφέα, να περιορισθῇ εἰς τὸ ν' ἀναλάβῃ τοὺς μεταναστας ὑπὸ τὴν προστασίαν της καὶ νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς τοὺς κινδύνους εἰς τοὺς ποιοὺς ἐκτίθενται ἐκπατριζόμενοι. Ἄλλ' ἀόμοιον φρονιμώτερον θὰ ᾔτο ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἐβοήθῃ ζηηματικῶς τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς γεωργοὺς οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ γίνωνται μικροὶ γεωκτῆμονες ἀλλ' οἱ ὁποῖοι χρειάζονται πρωτοβουλίαν καὶ κεφάλαια.

Τὸ τεῦχος τῆς 15 Ἰουλίου ἀφιερώνει πολὺ ἐνδιαφε-
ρούσας σελίδας εἰς τὸν Πετράρχην, εἰς τὸν ἔρωτά
του πρὸς τὴν Λάουραν κλπ. Ὅλα τὰ ἰταλικά περι-
δικὰ γράφουν περὶ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τοῦ ὁποίου ἡ
Ἰταλία ἑορτάζει τὴν ἑκατονταετηρίδα.

Ἐφημερίδες :

Εἰς τὸ «**Νέον Ἀστυ**» ἐξακολουθεῖ δημοσιευομένη
«Ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία». Εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἐπο-
χὴν τῆς ἀναγκαστικῆς Συντάγματος, τοῦ ὁποῦν ἡλ-
πίεζον ὅτι διὰ γίνῃ ἡ θεραπεία ὅλων τῶν ἐλληνικῶν
παιδῶν. Ἀλλ' ἡ διάφρεσις ἐπὶ ἤθε ταχυτάτη.

Αἱ κυβερνήσεις, λέγει ὁ συγγραφεύς, ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα καὶ εἰς τὰς θέσεις διωρίζοντο ἄνδρες ἐντελῶς ἀνάξιοι τῆς ἀποστολῆς.

Καὶ εἰδικὼς ἐπ' αὐτοῦ εἶπε γνωστὸν τὸ ἀνέκδο-
τον τῆς Ἀμαλίας καὶ τοῦ αὐλαρχοῦ Γενναίου Κολοκο-
τῶνῃ, χαρκατηρικώτατον καὶ διὰ τὴν γυναῖκα καὶ
διὰ τὴν ἐποχὴν Ἡ βασιλίσσα, πληροφορηθεῖσα ὅτι
ὁ Κολοκοτῶνῃς ἤρχιζεν ἔν γράφῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ
ἀγώνος, εἶπεν εἰς τὸν Ὀθωνα:

«—Δὲν διορίζομε τὸν Κολοκοτρώνη καθηγητὴν τῆς
 ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον;
 «Ὁ Ὅθων ἐμειδίασε καὶ ὁ στρατηγὸς ὑπέστη τὴν
 ἀστείότητα μὲ θάρρος.

«—Έχει δίκαιον ἡ Βασίλισσα, εἶπε. Πρέπει νὰ με διορίσετε. Μεγαλειότατε ἀφοῦ διορίσατε ὑπουργὸν τῆς Παιδείας τὸν Ἀναστάσιον Μανρομυχάλην.

« Ἡ ἀπάντησις ἦτο δριμύεια. Ὁ Ἀναστάσιος Μανρομυζάκης, γενναῖος πολεμιστής, ἦτο σχεδὸν ἀγράμματος καὶ ὁμῶς αὐτὸ δὲν τὸν ἠμποδίσεν νὰ γείνη ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἐσκέφθη καὶ ἐταράχθη.

— «Εγώ τὸν διώρισα; εἶπε μὴ δυνηθεῖς νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὁμολογίαν ὅτι τῆς πολιτικῆς κατόρθωμα ἦτο καὶ τοῦτο.

—Ο Θεός εγώ; ἐπανελάβεν ὁ αὐλαρχος.
Ἡ ὁποία τὸν ἐξέφυγεν. Ἡ βασιλίσσα τὴν ἀντελήφθη
ὅλα καὶ μὲ τὴν οὐριότητα τοῦ πνεύματος ἡ ὁποία τὴν
ἐξαράστηριζε καὶ μὲ τὴν προθυμίαν νὰ σταματήσουν
τοὺς ἀστροὺς ἔως ἐκεῖ αἱ συνέπειαι τοῦ σφάλματός της.

«Μ ἐνίκησες, στρατηγέ. Εὖγε, εἶπε. Καὶ ἡ ὁμιλία ἐν μέσῳ γελῶτων καὶ εὐθυμίας ἐτραπή πρὸς ἄλλον δρόμον·

Ὁ κ. Περιχλὺς Γιαννόπουλος, ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Θ. Θάνατος ἐμφανιζόμενος εἰς τὸ τεύχος τοῦτο — δὲν εἶνε δημοσιογραφικὴ ἀδιακρισία ἢ ἀποκάλυψις τοῦ ψευδωνύμου· ὁ ἴδιος παρουσίασε ἥδη τὸν ἑαυτόν του — ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «**Ἄδην**» ἀπὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου μετέτην του· τὸ «**Ἑλληνικὸν ᾠδῆμα**». Ἡ μελέτη αὐτὴ ἔχουσα ἀντιζέμενον τὴν ἑλληνικὴν αἰσθητικὴν, ἐξυμνεῖ τὸ ἑλληνικὸν ᾠδῆμα ὡς καί τινι ἑλληνικῇ γῇ ἀπὸ τὰ ὅποια πρέπει να ἐμπνέεται καθεὺς καλλιτέχνης μας «**Βάσις τῆς ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς, λέγει, εἶνε ἡ ἑλληνικὴ γῆ. Κάθε γῆ πλαττεῖ τὸν ἀνδρῶπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτῆς· θέλει τὸν ἀνθρώπον τῆς, ὅπως τὸ φυτὸν τῆς, τὸ ζῶον τῆς, ἐκδηλωτὴν τῆς**».

Καί εξακολουθεῖ ἀναπτύσσων τὸ θέμα του μὲ ἔξαρσιν πολλάκις ποιητικῇ, κατερχόμενος συχνά εἰς τὰ γύρω μας βάρβαρα ἔργα συγχρόνων· ἴδε καὶ Βαρβάκην καὶ Ζάππας καὶ καί —. Πουθενὰ σκότος, λέγει εἰς τὴν ἐλληνικὴν γῆν. Πουθενὰ τρόμος· πουθενὰ φόβος· πουθενὰ μυστήριον· πουθενὰ βάρος· πουθενὰ λύπη· πουθενὰ κακία· πουθενὰ δυσθυμία· πουθενὰ σκυθρωπότης.

«Καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη τὰ πάντα κυανίζουν. Καὶ αὐταὶ αἱ νύκτες εἶνε νύκτες κυνίαται. Ὅλα Ἀνοιχτά ὅλα Ἰλαρά ὅλα Γαλήνια ὅλα Ἐαρινά ὅλα Φαιδροντυμένα ὅλα Εὐφράσιμα ὅλα Πασχαλινά ὅλα Νυμφικά. Ὅλα παίζουν ὅλα εὐτυχοῦν ὅλα ραίνουν ἐλπίδα ὅλα ραντίζουν χαρὰν εἰς κάθε μάτι ποῦ ἀνοίγει, σταλάζουν μία στάλα χαρᾶς εἰς κάθε μάτι ποῦ βλέπει, σταλάζουν μία στάλα καλλονῆς ὅλα Φῶς ὅλα Χαρά ὅλα Γλυκύτης ὅλα Εὐμορφία ὅλα Ἡδονή ὅλα Ἡδυπάθεια.

«Δυπεῖσαι, κάθε βάρος, κάθε ἀθυμία, κάθε λύπη, μὲ ἓνα στέναγμα θὰ διαλυθῇ εἰς τὸν ἀέρα Χαιρεῖς; Ὁ ἀέρας τῆς χαρᾶς θὰ γίνῃ Τραγοῦδι Πονεῖς; Ὁ ἀέρας τοῦ Πόνου θὰ γίνῃ Τραγοῦδι. Ὁ θάνατος ἐπέρασε κοντά σου; Ὁ ἀέρας τοῦ Θανάτου θὰ γίνῃ Μοιρολόγι. Χαρά Λύπη. Πόνος. Θάνατος, ἔδω τίποτε δὲν εἶνε σκοτεινόν, τίποτε βουβόν. Ἐδῶ ὅλα τραγουδοῦν. Ἐδῶ ὅλα εἶνε κελάδημα.

Ἐπειτα ἐξετάζει τὴν ζωγραφικὴν ἐν Εὐρώπῃ ὅπου ὁ καλλιτέχνης ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν γύρω φύσιν, σκυθρωπήν καὶ σκοτεινὴν. Ἐδῶ ὁ κ. Γιαννόπουλος, μέσα εἰς τὴν ὀρμὴν τῆς φράσεώς του, σαρώνει σχεδὸν κάθε τεχντοροπλίαν εὐρωπαϊκὴν, ἢ ὅποια ἐν τούτοις ἔχει ὄχι μόνον ἐξωτερικὸν ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικὸν λόγον, τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ σήμερον νὰ παραβλέψῃ εἰς μίαν μελέτην.

Ἀλλ' ὁ κ. Γιαννόπουλος ἀποβλέπει εἰς ἓνα ὥραϊον σκοπὸν: νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ζωγράφων μας πρὸς τὴν ἐλληνικὴν τέχνην, πηγάζουσιν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ φωτός. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ κατακεραυνώσῃ ὅλα τὰ ἄλλα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του. Δὲν τὸν ἀδικοῦμεν. Τὸ ἀπαιτεῖ ἡ πολεμικὴ. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀναγνωρίζει τὸ κάλλος τῆς ξένης τέχνης, ἢ ὅτι μένει ἀδιάφορος εἰς τὰς τεχντοροπλίαις τῆς Δύσεως.

Καὶ τελειώνει τὴν μελέτην του μὲ ἓνα δείγμα ἐλληνικῆς γραμμῆς καὶ ἐλληνικοῦ χρώματος, τὴν τέχνην τοῦ κ. Αννίνου. Ἡ κάθε γραμμὴ του εἶνε μία ψυχικὴ δόνησις. Εἰς τὸ χρῶμα του φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει ὅλη χρώματος.

Οἱ «Καιροὶ» ἐδημοσίευσαν μετάφρασιν τοῦ νεωτάτου ἔργου τοῦ Τολστόϊ. Ὁ Ρωσοῦτοπικὸς πόλεμος.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ νέος πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σπ. Λάμπρος ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ἀπὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου.

Προκηρύσσεται διὰ τὴν 22 Ἀπριλίον 1905 καλλιτεχνικὴ ἐκθεσις εἰς τὴν Βενετίαν. Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἔργων ὁρίσθη μέχρι τῆς 10 Μαρτίου.

Ὁ Λέμπαχ ἤμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἰδιαίτερος ὁ ζωγράφος τοῦ Μπίσσαρι. Δὲν ἐνθυμούμεθα, ἀλλ' ἴσως καὶ νὰ τοῦ ἔχη δοθῇ αὐτὸ τὸ ἐπώνυμον. Ὑπὲρ τὰς διακοσίας προσωπογραφίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὑπάρχουν ἀπὸ τὸν χρονοστῆρα τοῦ γερμανοῦ ζωγράφου ἥσαν ἄλλως τε στενοὶ φίλοι.

Ὅλας σχεδὸν τὰς προσωπικότητας τοῦ αἰῶνος τοῦ

ἐξωγράφισεν ὁ Λέμπαχ: Τὸν Φρειδερίκον Β', τὸν Πάπαν Λέοντα ΙΓ', τὸν Βάγνερ, τὸν Γλάδστων, τὸν Λίστ, τὸν κόμητα Ανδρᾶς καὶ ἄλλους.

Προσεχῶς ἐκδίδονται εἰς τὸ Λονδίνον ὅλα τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ ἀγγλοῦ ποιητοῦ Σουϊνμπερν.

Μᾶς διηγεῖτο ὁ κ. Ἀριστέους κατὰ πολὺ χαρακτηριστικόν. Εἰς ἓνα χαρτοπωλεῖον τοῦ Μονάχου, ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ὁδείου, ἦτο ἐκτεθειμένη φωτογραφία τῆς εἰκόνης τοῦ Λέμπαχ, ἢ ὅποια παριστᾷ τὸν γερμανὸν ζωγράφον μὲ τὴν μικρὰν τοῦ κόρη. Τὴν αὐτοπροσωπογραφίαν αὐτὴν θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς μαζί με μελέτην περὶ τοῦ γερμανοῦ ζωγράφου. Δύο καραγωγεῖς περνοῦσιν μὲ τὰ κάρα τῶν ἀδεια, καὶ ἐσταμάτησαν εἰς τὴν προθήκην τοῦ χαρτοπωλείου διὰ νὰ χαζέψουν ὁ ἓνας, βλέπων τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου προσωπογράφου, λέγει: Κύτταξε δῶ, ἡ κόρη τοῦ Λέμπαχ.

Τὴν 15 Ἰουλίου 1906 θὰ ἐορτασθῇ ἡ τριακοστὴ ἐπετηρὴς τῆς γεννήσεως τοῦ Ρέμπραντ.

Κατὰ τὸ 1903 ἐξεδόθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν 9.674 τόμοι ἐκ τῶν ὁποίων 1.291 ἔργα ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ, 1.226 ἱατρικὰ, 1.218 διδακτικά, 1.757 φιλολογικὰ διάφορα ἐκ τῶν ὁποίων 591 μυθιστορήματα 788 θερησκευτικά.

Διεθνῇ συνέδρια:

5 Σεπτεμβρίου 1904, συνέδριον ἀστρονομικὸν εἰς Λουνδ τῆς Σουηδίας.

12-17 Σεπτεμβρίου 1904, συνέδριον δερματολογίας εἰς τὸ Βερολίνον.

12-18 Ἰουνίου 1905, συνέδριον βοτανικῆς εἰς τὴν Βιέννην. Κύριον θέμα τοῦ συνεδρίου τούτου θὰ εἶνε οἱ βοτανικοὶ ὅροι.

24-30 Σεπτεμβρίου 1905, συνέδριον ναυτιλιακὸν εἰς τὸ Μιλάνον.

1905 συνέδριον κτηνιατρικὸν εἰς τὴν Βουδαπέστην.

NEA BIBLIA

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ὑπὸ Δημ. Σίμου Μπαλάνου. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. — Ἀθῆναι 1904 σχ. 16ον σελ. 110 δρ. 0.40.

Η ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ Η ΡΟΥΜΕΛΗ ΑΠΟ ΤΟΥ 1797 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1799 κατὰ τὰ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Chabot ὑπὸ Σπυρίδωνος Παππά. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ελλάδος. Ἀθῆναι 1903, τυπογραφεῖον Π. Δ. Σακελλαρίου.

ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΗΜΙΑΣ ἐπεξηγούμεναι διὰ παραδειγμάτων ὑπὸ S. M. Jörgensen, μετάφρασις Ο. Α. Ρουσοπούλου. Ἀθῆναι 1904, τυπογραφεῖον Παρασκευᾶ Λεώνη.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ὑπὸ Ι. Ν. Σβορώνου. Τόμος ἑβδομος, πρώτη καὶ δευτέρα τριμηνία τοῦ 1904. Ἀθῆναι, Τυπογραφεῖον Π. Δ. Σακελλαρίου.

BYZANTINISCHE ZEITSCHRIFT von Karl. Krumbacher, 13ter Band, 3 und 4 doppel Heft. Leipzig, Druck und Verlag von B. G. Teubner 1904.

LES PENSEURS DE LA GRÈCE par Théodore Gomperz, trad. par Aug. Reymond — Paris, Alcan fr. 10.

